

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**MÜLKİYET HAKKI,
KIBRIS'LA İLGİLİ MÜLKİYET DAVALARI VE TÜRKİYE**

Gökcehan KAÇMAZ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Enver BOZKURT**

KIRIKKALE- 2008

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorunuyla İlgili Davaların Türk Dış Politikasına Etkisi” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve doğrularım. Bu tezde belirtilen görüş ve yorumlar şahsıma aittir.

12.02.2008

Gökcehan KAÇMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK AÇIDAN MÜLKİYET HAKKI

I. GENEL OLARAK MÜLKİYET KAVRAMI	3
II. MÜLKİYET HAKKININ TARİHSEL GELİŞİMİ	5
A. GENEL OLARAK.....	5
B. YUNAN MEDENİYETİNDE MÜLKİYET	6
1. EFLATUN'UN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ.....	7
2. ARİSTO'NUN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ	9
C. ROMA HUKUKUNDA MÜLKİYET	11
D. ORTAÇAĞ AVRUPASINDA MÜLKİYET	14
1. FEODAL SİSTEM	15
2. LONCALAR	17
E. DİNLER AÇISINDAN MÜLKİYET	18
1. İSLÂMİYETTE MÜLKİYET KAVRAMI.....	18
2. HİRİSTİYANLIKTA MÜLKİYET KAVRAMI.....	21
a. St. Augustine.....	21
b. Thomas Aquinas	22
c. Luther	24
d. Calvin	25
3. YAHUDİLİKTE MÜLKİYET KAVRAMI	26
III. SİYASAL DÜŞÜNCELERDE MÜLKİYET	28
A. FAYDACI MÜLKİYET GÖRÜŞÜ	29

1. DAVID HUME'NİN MÜLKİYET ANLAYIŞI	29
2. JEREMY BENTHAM'IN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ.....	31
3. JOHN STUART MİLL'İN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ.....	32
B. İRADECİ MÜLKİYET GÖRÜŞÜ	34
1. KANT'IN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ	34
2. HEGEL'İN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ.....	35
C. KAPİTALİST SİSTEMDE MÜLKİYET ANLAYIŞI	38
D. MARXİST MÜLKİYET GÖRÜŞÜ	39
E. ANARŞİZM'DE MÜLKİYET GÖRÜŞÜ.....	41
F. JOHN LOCKE'UN MÜLKİYET ANLAYIŞI	43

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NDE MÜLKİYET HAKKI VE KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET DAVALARI

I. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NDE MÜLKİYET HAKKI	46
A. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN DENETİM MEKANİZMASI.....	47
B. EK 1 NUMARALI PROTOKOL VE MÜLKİYET HAKKI.....	49
C. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN GENEL OLARAK MÜLKİYET DAVALARINA YAKLAŞIMI VE MÜLKİYET HAKKINA YAPILAN MÜDAHALENİN MEŞRULUĞU.....	53
1. KAMU YARARI AMACIYLA YAPILAN SINIRLANDIRMALAR VE ÖRNEK KARARLAR.....	54
a. 23/09/1982 7151/ 75 Sporrong ve Lönnroth- İsveç Davası	54
b. 9/07/1997 Akkuş- Türkiye Davası	56
2. ORANTISALLIK	59
a. 24.10.1986 Agosi-Birleşik Krallık Davası	59
b. 19/12/1989 Mellacher ve Diğerleri.....	61
3. VERGİ ÖNLEMLERİ	63
4. TAZMİNAT ÖDENMESİ.....	65

II. KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET DAVALARI.....	67
A. MÜLKİYET MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	67
B. DEVLET BAŞVURULARI	68
C. BİREYSEL BAŞVURULAR	72
1. <i>LOİZİDOU DAVASI</i>	74
a. Olayın Gelişim Aşaması	74
b. Davanın Mahkeme Aşaması	75
i. İlk İtiraz Kararı.....	79
ii. Esas Hakkındaki Kararlar.....	80
iii. Tazminat Kararı.....	81
c. Kararın Analizi	82
2. <i>XENİDES- ARESTİS DAVASI</i>	85
a. Olayın Gelişim Aşaması	85
b. Davanın Mahkeme Aşaması	86
c. Kararın Analizi	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET SORUNU VE TÜRKİYE

I. KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET SORUNUNA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI.....	96
A. MÜLKİYET MESELESİYLE İLGİLİ KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ' NDEKİ YASAL DURUM.....	97
1. <i>KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ANAYASASI'NIN 159. MADDESİ, DEĞİŞİKLİĞİ VE BU MADDE İLE YAPILAN KAMULAŞTIRMANIN İNSAN HAKLARINDAKİ YERİ</i>	98
2. <i>KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ' NDEKİ YENİ MÜLKİYET YASASI'NIN YAPISI VE İŞLEYİŞİ</i>	101
3. <i>KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDEKİ YENİ MÜLKİYET YASASININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE BU YASANIN TÜRKİYE'YE ETKİSİ</i>	103
B. ANNAN PLANI'NDAKİ MÜLKİYET KONUSU	106

1. PLANDA GEÇEN TÜRKİYE ALEYHİNE AÇILMIŞ DAVALARIN İPTALİ MESELESİ.....	109
2. PLANDA GEÇEN TOPRAK VE MAL-MÜLK DEĞİŞİM KONUSU ...	110
II. KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET DAVALARININ TÜRKİYE'YE ETKİSİ	114
A. MÜLKİYET HAKKI KAPSAMINDA AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN TÜRKİYE HAKKINDA VERMİŞ OLDUĞU KARARLAR	116
B. TÜRKİYE ALEYHİNE SONUÇLANAN KIBRIS DAVALARININ BENZER DİĞER DAVALAR ORTAYA ÇIKARMASI.....	117
C. AB ÜYELİK SÜRECİNİN TÜRKİYE'NİN KIBRIS POLİTİKASINA ETKİLERİ	120
D. LOİZİDOU VE ARESTİS DAVASININ TÜRKİYE'YE ETKİSİ	123
SONUÇ.....	132
KAYNAKÇA	136

ÖZET

Mülkiyet, insanla tabiat ve insanla insan arasındaki ilişkiyi kapsayan geniş bir kavramdır. Mülkiyet hakkı ise hakkın konusu olan eşya üzerinde kanunların belirlediği sınırlar dahilinde istenildiği gibi tasarruf etme yetkisidir. Bundan yola çıkarak, mülkiyet, hem ekonomik gerçekli hem de hukuki bir olaydır diyebilmek mümkündür. Tarihin en başından beri mülkiyet insanlığın en zor problemlerinden olmuştur. Yakın zamanda da Kıbrıs Sorununda mülkiyet meselesi Türkiye'nin çözmeye çalıştığı fakat bir türlü çözüme ulaşamayan problemi olmuştur. Kıbrıs sorunu Türk Dış Politikasının en önemli unsurlarından biridir. Bu sorunun kilit noktasını oluşturan mülkiyet meselesi, Türkiye'nin AİHM'nin bireysel başvuru hakkını tanımasıyla birlikte Türkiye aleyhine açılıp aynı şekilde sonuçlanan Loizidou ve Arestis davalarıyla birlikte zirveye çıkmıştır. BM Annan Planıyla Kıbrıs'taki mülkiyet sorununa çözüm önerisinde bulunmuş, yapılan oylama sonucunda Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilen plan sonrasında AB'ye GKRY üye olarak katılmıştır. Bu çalışmanın ana teması, Kıbrıs'taki mülkiyet davalarının, Türkiye'yi ve Türkiye'nin Kıbrıs politikasını ve nasıl etkilediği üzerinedir. Türkiye bu sorunun hallolması için çözüm arayışları içerisine girmiştir. Kıbrıs Sorunu konusunda güçlü devletlerin hiç birinden destek göremeyen Türkiye, bu sorunu kendi politikasıyla çözmeye çalışmıştır.

ABSTRACT

Property is a comprehensive term which covers human to nature and human to human relationship. On the other hand, the right of property is the authority of using freely the good, which is the subject of the right, under the limitations of law. Then, it is possible to state that property has both economic and legal aspects. Since the very beginning of the history, property has been one of the most difficult concerns of humanity. The issue of property within the context of the Cyprus question has recently been a problem that could not be solved by Turkish rulers in spite of their sincere efforts. The Cyprus problem is one of the most important components of Turkish foreign policies. The issue of property, the key of the Cyprus problem, has reached to the peak levels with the Loizidou and Arestis cases, which emerged as a result of Turkey's accepting the right of individual application to European Court of Human Rights and were concluded against Turkey. The United Nations suggested a solution to the property problem with the Annan plan, but after Greek Cypriots rejected the plan in the referendum, the Greek Administration of Southern Cyprus gained the European Union membership. This study is mainly focused on how the property cases in Cyprus have affected Turkey and its Cyprus policies. Turkey has always tried to find a solution to this problem. Since it has not been supported by the major powers in this effort, it has tried to solve the problem through its own policies.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK	: Avrupa Konseyi
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AT	: Avrupa Topluluğu
Bkz.	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Taşınmaz Mal Komisyonu

GİRİŞ

Bu çalışmada temel olarak, Kıbrıs Sorununda en önemli ve çözümü en zor konuların başında gelen mülkiyet meselesinin, temelinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde açılan Loizidou, Arestis ve sırada çözümlenmeyi bekleyen yüzlerce davanın daha Türk Dış Politikasını nasıl etkileyeceği, bu davaların diğer davalara emsal olduğu takdirde ödenen tazminatların Türkiye'yi ne kadar zor duruma düşüreceği, haksız yere verilen aleyhte kararların nasıl ve ne şekilde durdurulması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, mülkiyet hakkı teorik olarak ele alınıp genel olarak mülkiyet kavramı üzerinde durulmuştur. Mülkiyet hakkı, hakkın konusu olan taşınır ya da taşınmaz mal üzerinde kanunların belirlediği sınırlar dâhilinde tasarruf etme yetkisidir. Bundan yola çıkarak mülkiyet, hem hukukun hem de ekonominin alanı içerisinde yerini alır. Toplumsal bir olay olan mülkiyet, tarih boyunca sosyoloji, ahlaki ve ekonomik gelişmelerle birlikte değişmelere uğrayıp, devletleri biçimlendirmiş ve toplumdaki gelişmeleri belirlemiştir. Bu bölümde mülkiyetin tarihsel gelişiminin yanında siyasal düşüncelerdeki yerine de değinilmiş, en eski zamanlardan günümüze önemli düşünürlerin, filozofların mülkiyet konusuyla ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, AİHS'deki mülkiyet hakkı ve sözleşmeye dayanarak Kıbrıs'taki mülkiyet davalarına ve AİHM'nin mülkiyetle ilgili verdiği diğer devlet davaları kararlarına örnek teşkil etmesi açısından değinilmiştir. AİHM'nin mülkiyet davalarına yaklaşımı kısaca şöyledir; mülkiyet hakkına herhangi bir müdahale yapılamaz fakat kanuna ve uluslararası hukuka uygun olduğu takdirde müdahale söz konusu olabilir. Kamu yararı amacıyla yapılan müdahale, orantısallık ve vergi önlemleri hukuk kuralları çerçevesinde müdahaleyi meşru kılar. Mal sahibinin de mağduriyeti tazminatla giderilir. Bu bölümde AİHM'de Türkiye aleyhine açılıp aynı şekilde aleyhte sonuçlanan davalarının hukuk kurallarına uymadığı, bu davaların hukuksal boyutundan çok siyasi boyutuyla gündeme geldiği ve

AİHM'nin objektif değil de hissi kararlarına Türkiye'nin kurban gittiği altı çizili biçimde ifade edilmiştir. Türkiye 1990 yılında AİHM'nin bireysel başvuru hakkını çekince koyarak tanımış ve bu süre zarfında başlayan karanlık dönemden bir türlü çıkamamıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise, Türkiye aleyhine açılan mülkiyet davalarının Türkiye'yi nasıl etkilediğine, kendi sınırları içinde olmayan taşınmaz mülklerden dolayı tazminata mahkum edildiğine ayrıca Kıbrıs sorununun AB müzakere sürecinde her fırsatta kullanıldığına ve Annan Planındaki mülkiyet düzenlemesine ve yeni dönemdeki Kıbrıs Politikasındaki bazı değişikliklere değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK AÇIDAN MÜLKİYET HAKKI

I. GENEL OLARAK MÜLKİYET KAVRAMI

Mülkiyet, malikle şey arasındaki ilişkidir. Malik, mülkiyet ilişkisinin birinci unsurunu oluşturur. Malik özel ve özel tüzel kişi olabilir. Şey ise mülkiyet ilişkisinin ikinci unsurudur. Belirli taşınır ve taşınmaz mal şeylerdir. Zaman içerisinde malikle şey arasındaki ilişki oturmuştur.¹

Genel olarak mülkiyet, insanla tabiat ve insanla insan arasındaki ilişkiyi kapsayan geniş bir kavramdır. İnsan varlığını sürdürebilmesi için gerekli nesnelere elde etmek zorundadır. İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları şeyler doğada sınırlıdır. Doğada bulunan nesnelere kullanılabilir hale getirmek de insanın zekâsına ve becerisine kalmıştır. İşte insanla doğa arasındaki bu ilişki mülkiyet sorununun temelini oluşturmaktadır.²

Yaşamak için gerekli nesnelere üretilmesi sorunu toplum içerisinde gerçekleşir. Bu durumda mülkiyet ilişkisi, sosyal bir ilişki niteliğine bürünür. Bu sosyal ite sonucunda mülkiyetin kime ait olacağı, tasarruf hakkının kimde bulunacağı, kullanma ve yararlanma iktidarının kime ait olacağı hangi sınırlar içerisinde kullanılması gerektiği önemli bir özellik taşımaktadır.³

Mülkiyet hakkı, kişinin eşya üzerindeki hâkimiyet hakkının en geniş olan aynı bir haktır. Gerçek ve tüzel kişilerin; menkul, gayrimenkul ve düşünsel bir nesne üzerinde o nesneyi kullanma, yararlanma ve satma, ödünç verme hakkına mülkiyet hakkı denir. Günümüzde devletlerin sahip

¹ ÖRÜCÜ, Ersin, **Taşınmaz Mülkiyetine Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976 s. 4–5.

² GÜRİZ, Adnan, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, A.Ü.H.F. Yayınları No: 253, Ankara 1976, s.12.

³ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 13.

olduğu kanun ve anayasalar bu hakkı korumak için oluşturulmuş olup, modern toplumun devamının anahtarı konumundadır.⁴

Mülkiyet hakkının elde edilmesi, doğada kaba kuvvetle olmakla birlikte modern toplumlarda mülkiyetin bu yolla elde edilmesi hoş olmayan, yaptırımla karşılanan durumdur. Dünya üzerinde bütün devletler bu yüzden kaba kuvveti yasaklamıştır. İstisnai durumlar uluslararası arenada gerçekleşir.⁵

Mülkiyet hakkı, hakkın konusu olan eşya üzerinde kanunların belirlediği sınırlar dâhilinde istenildiği gibi tasarruf etme yetkisidir.⁶ Bundan yola çıkarak, mülkiyet, hem ekonomik gerçeklik hem de hukuki bir olaydır. Servetle ilgili her şey öncelikle ekonomiyi ilgilendirir. Servetin korunması ise hukuki bir olaydır. Mülkiyet hakkının çiğnenmesi yargı organlarınca önlenir.⁷

Mülkiyet hakkı iktisat biliminin temel kavramlarından biridir. İktisatın temel yapıları olan kıtlık ve rasyonellik mülkiyet haklarına ilişkin alt yapı üzerine kuruludur. Ekonomik mülkiyet hakkı, kişinin yaşamaya çalıştığı nihai haklar kümesini oluştururken, yasal olarak mülkiyet hakkı bu nihai hakka ulaşmak için kullanılan araç kümesidir.⁸

Sonuç olarak, mülkiyet toplumsal bir olay olup, kişinin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca mülkiyet hukuku ekonomik gerçek olma özelliğini de taşır. Mülkiyet kavramı, tarih boyunca sosyolojik, ahlaki ve ekonomik gelişmelerle birlikte değişimlere uğrayıp, devletleri biçimlendirmiş ve topumdaki gelişmeleri belirlemiştir.

⁴ <http://sourtimes.org/show.asp?t=mülkiyet+hakkı> , (erişim tarihi: 31.08.2006).

⁵ <http://sourtimes.org/show.asp?t=mülkiyet+hakkı> , (erişim tarihi: 31.08.2006).

⁶ KARTAL, Nihat, **Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü İstanbul Bölge Müdürlüğü I. Mülkiyet Sempozyumu**, İstanbul 1998, s. 5.

⁷ CHALLAYE, Felicien, **Mülkiyetin Tarihi**, (Çev. Turgut AYTUĞ), Remzi Kitapevi, İstanbul 1993, s. 5, 66.

⁸ OĞUZ, Fuat, **Mülkiyet Hakları “Bir Ekonomik Analiz”**, Roma Yayınları, Ankara 2003, s. 20.

II. MÜLKİYET HAKKININ TARİHSEL GELİŞİMİ

A. GENEL OLARAK

Mülkiyet hakkının doğuşu, tarihi gelişimi siyasal ve ekonomik açıdan insanlığın en zor problemlerinden olmuştur. Öyle ki bu hak, zaman ilerledikçe devlet yapılarının değişmesiyle doğru orantılı olarak değişikliğe uğramıştır. Siyasal ve ekonomik sistemler içinde önem kazanarak genişlemiştir.⁹

İlkel toplumlarda mülkiyet anlayışı, kolektif ve ferdi mülkiyet olmasına rağmen daha çok kolektif mülkiyet anlayışı hâkimdi. Özellikle toprak üzerindeki mülkiyet kolektif, geriye kalan çok az miktardaki eşyalarsa ferdi mülkiyeti oluşturmaktaydı. Toprak tümüyle gruba aitti. Gerçek toplumsal varlık grubtu. Birey sadece onun küçük parçasını oluşturmaktaydı. Ortaklaşa mülkiyet sadece topraklarla sınırlı olmayıp bazı eşyaları da kapsamaktaydı. Fert kendinin değil grubun malı sayılırdı. Fert kazancını gruba paylaşır ve kişisel mülkiyet iddia etme yetkisi bile olamazdı.¹⁰

İlkel toplumlarda ferdin kendine ait olan malları arasında karısı da vardı. Herhangi bir sebepten dul kalan kadın, ya kendi kendini öldürür ya da kurban edilirdi. Dul kalan kadınlar sağ bırakıldıkları takdirde ağır yasaklara uyma zorunluluğu getirilirdi. Bunu uygulayan iki devlet vardı Hindistan ve Çin.¹¹

İlkel insanlar geçimlerini avcılık ve hayvancılıkla sağlamaktaydı. Avcılık ve hayvancılık kolektif çalışmayla daha kolay yapılabileceği için her şey ortaklaşa olmuş, bundan dolayı da ferdi mülkiyet gelişmemiştir. Toprak mülkiyetinin ortaya çıkmasıyla birlikte kabileler halinde yaşayan insanlar arasında anlaşmazlıklar çıkmış, bunun sonucunda da hayvanları otlatacak

⁹ TUĞRUL, Saim, **Kamu Hukuku Açısından Mülkiyet Hakkı ve Sınırlandırılması**, Kazancı Maatbacılık, İstanbul 2004, s. 17.

¹⁰ CHALLAYE, s. 13.

¹¹ CHALLAYE, s. 16.

arazilere sahip olma fikri doğmuştur. Zamanla insanlar toprakta yerleşik hayata geçerek tarımla uğraşmaya başlamışlardır. Bu tarım alanlarıyla birlikte özel mülkiyet doğmuştur.

Mülkiyet hakkı ilkel toplumdaki günümüze kadar en çok tartışılan hak olmuştur. 1789 Fransız İhtilali'nin getirdiği klasik ve liberal anlayışa göre; tabii bir hak olan mülkiyet hakkı, zamanla değişerek sosyal bir hak haline almıştır.

B. YUNAN MEDENİYETİNDE MÜLKİYET

Eski Yunanda mülkiyet ile aile birbirlerini tamamlayıcı kavramlardı. Toprak şahsa değil aileye aitti. Aile üyelerinin birinin ölümü halinde cenaze aileye ait topraklardan birine gömülür, bununla birlikte toprak devredilemez bir nitelik kazanırdı. Eski Yunanda miras hakkı da mevcuttu, fakat miras kız çocuğa değil de erkek çocuğa bırakılırdı. Kız ailenin dinini ve soyunu temsil edemeyeceği, evlendiği kişinin dinini kabul ettiği için eski Yunanda kız çocuklarına miras hakkı verilmezdi.¹²

Eski Yunanda mülkiyet, sadece eşya ile sınırlı değil insanlar üzerinde de geçerliydi. Mülkiyet olarak nitelendirilen insan köleydi. Köleler babadan oğla miras yoluyla kalır, mal gibi aktarılırdı. Bir de toprak gibi yeri değişmeyen köleler vardı, bunlara da toprak serfleri denirdi.¹³

Ferdi mülkiyetin gelişmesiyle birlikte toprak mülkiyeti kutsallığını kaybetmeye başlamış ve aile mülkiyeti zarar görmüştür. Ticaretin gelişmesi ve mal değişimi toprak mülkiyetinin kutsallığının yavaş yavaş kaybolmasına neden olmuştur.¹⁴ Ferdi mülkiyet elbise mücevher gibi taşınabilir mallardan başlamış, bunu hayvanlar ve toprak izlemiştir. Aile mülkiyetine en büyük darbe de vasiyetnamenin kabulüyle olmuştur. Bu durumda mülkiyet erkek evlada değil, mülk sahibinin belirlediği kişiye bırakılacaktı. Ticaretin

¹² LEVİ, Selim, **Yabancıların Taşınmaz Mal Edinmeleri**, Legal Yayınları, İstanbul 2006, s. 26.

¹³ CHALLAYE, s. 22.

¹⁴ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 13.

gelişmesiyle birlikte Eski Yunanda taşınmaz servet yerine taşınabilir servet daha çok önem kazanmış, tefecilik ve ipotek yoluyla servet belli kesimin elinde birikmiş, bu durumda zengin çok zengin, fakir de çok fakir olmuştur. Bunun sonucunda zengin ve fakir olmak üzere iki sınıf meydana gelmiş, siyasi eşitlik iktisadi elitsizliğin doğmasına ve ilerlemesine dur diyememiştir. İşte bu düzensizlik içerisinde Yunan düşünürleri Aristo ve Eflatun mülkiyet konusunu inceleyerek; en uygun mülkiyet düzeninin nasıl olabileceği üzerinde durmuşlardır.¹⁵ Bu iki filozof değişen Yunan medeniyetini eleştirerek halka doğrunun ne olduğunu göstermeye çalışmışlardır.¹⁶

1. EFLATUN'UN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

Eflatun Atina'da demokrasinin ağırlık kazandığı, partiler ve sınıflar arasındaki mücadelenin yoğun olduğu bir dönemde yaşamıştır. Demokratik yönetimin olumsuzluklarına inanan Eflatun, zeki ve bilge olan azınlığın halkı yönetmesinden yanadır. Ancak böyle toplum refaha ve huzura ulaşabilir. Eflatun'a göre insanların doğuştan gelen bir eşitsizlikleri vardır ve aristokratik düzen kurma amacındadır.¹⁷

Eflatun'a göre; koruyucular ve yöneticiler mal, mülk sahibi olamazlar. Onlar sadece savaşma ve yönetme yeteneklerini geliştirmek için çaba harcamalıdır. Koruyucuların ve yöneticilerin altına, gümüşe dokunmaları yasaklanmıştır. Bu sınıfların toprakları, evleri ve paraları olmayacaktır. Maddi değerlere sahip olan yönetici ve koruyucu, devletin savunmasını bırakır ve kendi mallarını korumaya, daha fazlasını elde etme hırsına kapılabilir. Bunun sonucunda da ortada devlet diye bir şey kalmazdı.¹⁸ Para;

¹⁵ CHALLAYE, s. 23–24; GÜRİZ, s. 14.

¹⁶ MURAY, Gilbert **Yunan Medeniyeti Niçin Ebedidir?**, (Çev. Osman Derinsu), Nümune Matbaası, İstanbul 1940, s. 28.

¹⁷ GÖZE, Ayferi, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, 8. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 1998, s. 20.

¹⁸ GÖZE, s. 27.

tüccarlarının, çiftçilerin ve esnafların elinde olup ekonomik zenginliğin yaratıcısı bu sınıf olmalı ve bu sınıf politikaya katılmamalıdır.¹⁹

Eflatun'un ideal devlet düzeni mal ortaklığına dayanmaktaydı. Her şey ortak olmalıydı. Bu mal birliği içerisinde kadınlar ve çocuklar da giriyordu. Çocukları bütün anneler büyütecek, kadın ve erkek birleşmelerini hakimler belirleyecek, böylece kadın ve çocuklar herkesin ortak malı olacaktı. Bunun sonucunda da insanlar arasında kenetlenmeler başlayacak ve devlet birliği sağlanmış olacaktı.²⁰

Eserlerinden yola çıkarak Eflatun'un iki mülkiyet sistemi üzerinde durduğu gözlerden kaçmamıştır. İdeal sistemin nasıl olması gerektiğini anlatan Devlet adlı eseri birinci sistem, daha pratik bir devlet teorisini kapsayan ve sonra yazılan Kanun adlı eseri de Eflatun'un ikinci sistemidir.²¹

Eflatun'un "Kanun" adlı eserinin en önemli özelliği bazı sınırlamalarla birlikte özel mülkiyete izin vermesidir. Eflatun'a göre miras ve vasiyetle birlikte toprak, nesilden nesile aktarılabilir ve eşit şekilde bölünebilir hale gelecektir. Ticaret ve imalat işleri yabancılara verilmeli, vatandaşlara yasaklanmalıdır. Eğer bir vatandaş, toprak mülkiyetinin beş katından fazlasına sahip olduysa artan malını devlete vermelidir. Faiz vatandaşlara yasaklanmalıdır. Eflatun yabancıları, vatandaşların ve kölelerin arasındaki bir statüye yerleştirmiştir. Ekonomik haklara sahip olan yabancılar, her türlü siyasal haktan mahrum bırakılmıştır.²²

Kısacası Eflatun, yaşadığı çağın diğer düşünürlerinden farklı olarak ideal- şehir devletinin nasıl olması gerektiğini araştırmıştır. Eflatun ticari faaliyetlerin artması ve tüccarların siyasi gücünün genişlemesinin olumsuz yönlerinin olacağını savunarak siyasal yaşama başlamış ve kanunlar ve Devlet eserinde idealindeki devleti anlatmıştır. Eflatun'un düşüncesindeki sistem olan aristokrasi meydana gelmeyerek önce timokrasi, ardından da

¹⁹ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 16.

²⁰ CHALLAYE, s. 29.

²¹ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 15.

²² GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 18.

oligarşi yerini almıştır. Eşitsizlikler demokrasiyi ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Eflatun herkesin eşit mülkiyet hakkı olduğunu savunmuştur.

2. ARİSTO'NUN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

M.Ö. 384–322 yılları arasında yaşamış olan Aristo, Eflatun'un öğrencisi olmasına rağmen aralarında fikir ayrılığı gözlerden kaçmamaktadır. Aristo özel mülkiyetin gerekliliği üzerinde durmuş ve mülkiyetin devletçe korunması gerektiğini savunmuştur. Eflatun'a göre insanlar arasındaki çekişmelerin sebebi mülkiyettir. Bu görüşü Aristo kesinlikle reddeder. Ona göre bu çekişmelerin mücadelelerin mal mülkle bir ilgisi yoktur. Bunun insanî ihtiraslarla ilgisi vardır.²³

Aristo insanı politik bir varlık olarak görmüştür. Aristo'nun devleti, ahlaki ve manevi değerlerle bir araya gelmiş insan topluluklarıdır. İnsan hayatını Tanrı gibi yalnız geçiremez, onun diğer insanlara da ihtiyacı vardır. İnsan toplumu, toplum da devleti oluşturur. Devletin şeklini kanunlar belirler, devlet iyi kötü olmaz, ancak yönetim iyi ve kötü olarak nitelendirilebilir.²⁴ Aristo politika adlı eserinde ideal devletin nasıl olması gerektiğini açıklamış ve bunun yanında da mülkiyete değinmiştir.

Aristo'ya göre toprağa vatandaşlar sahip olmalı, üretim köleler ve yabancılar tarafından yapılmalıdır. Bu topraklar üzerinde kamu mülkiyetini, ortaklaşa sahip olunan kölelerce işlenmesi gerektiğini savunur. Aristo, özel mülkiyeti savunmuş, devletle aşırı birleşmelerin zararlarını açıklamıştır. İnsan kendi malına büyük bir özen gösterir. Aristo'ya göre ortaklaşa olan şeylere daha az önem verilir, özen gösterilen her şeyden daha fazla verim alınır.²⁵ Bu anlayıştan da anlaşıldığı gibi Aristo kolektif mülkiyet yanlısı olmamıştır. Ona göre özel mülkiyet daha caziptir zaten genel ilkesi de özel

²³ TUĞRUL, s. 20.

²⁴ <http://www.e-felsefe.com/filozoflar/aristoteles.html>. (erişim tarihi: 02.09.2006).

²⁵ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s.19–21.

mülkiyettir. Bir şeye sahip olan kişi haz ve mutluluk duyar, bu mutluktan kimseyi mahrum bırakmamak gerekir.²⁶

Mülkiyet ortaklığının nasıl olabileceğini Aristo politika adlı eserinde açıklamıştır; toprak özel mülkiyette olabilir, fakat ürünler ortaklaşa tüketilmelidir. Toprak ortak mülkiyette olduğu zaman üretim birlikte yapılır, fakat ürünler özel kullanım için insanlara dağıtılmalıdır. Sonuncu düşünce ise her ikisinin ortaklaşa olmasıdır. Bunun sonucunda da sorunların çıkması kaçınılmaz olacaktır. Çünkü çok çalışıp az pay alanlar, az çalışıp çok pay alanlardan şikâyetçi olacak, insanlar arasında çatışmalar ortaya çıkacaktır.²⁷

Aristo'nun mülkiyetle ilgili gerçekleştirmek istediği asıl amaç, mülkiyet dağılımında nispi eşitliktir. Böylece hem toplum dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı korunur hem de ihtilaller önlenir. Ayrıca Aristo eşitsizliklerin önüne geçilerek sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur. En sağlam ve sağlıklı devlet orta sınıfa sahip olan devlettir. Aşırı yoksulluk varsa, devlet yardımıyla azaltılmalı toplumdaki denge sağlanmalıdır.²⁸

Aristo'ya göre zenginlik iki türlü oluyor. Birincisi, aile reisinin kişisel çabasıyla çocuklarının ve kölelerinin çalışması sonucunda elde edilen zenginliktir. Bu durumda toplumda üretim artar, bolluk olur. Bu mal edinme şekli ihtiyaç karşılamaya yöneliktir ve meşrudur. İkincisi, ticaret ve spekülasyonlarla elde edilen zenginliktir. Bu tür zenginlik tehlikelidir. Toplum için herhangi bir yarar niteliği yoktur. Bu kazanç meşru değildir. Ticareti meslek edinen kişilerin vatandaş sıfatıyla sitede işi yoktur. Ticaret yabancılara bırakılmalıdır.²⁹

Kısaca, Aristo özel mülkiyetin ilk büyük savunucusudur. Para kazanmayı ve para kazanmak için yapılan ticari işlemleri kınar. Özel mülkiyet toplu mülkiyete göre daha üretken olup ilerlemeyi daha kolay ve daha hızlı biçimde gerçekleştirir. Çok sayıda insan tarafından sahip olunan

²⁶ GÖZE, s. 52.

²⁷ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 21.

²⁸ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 24.

²⁹ GÖZE, s. 52.

mallara daha az özen gösterir. Servet edinmenin en kötü yöntemi faizdir. Çünkü para mübadele aracıdır, maddedir, bunun ötesine geçemez.

C. ROMA HUKUKUNDA MÜLKİYET

Avrupa hukuku, Roma pozitif hukukunda mülkiyet kuralları ile ilgili gelişimden etkilenmiştir. Roma hukuku, Fransız Devriminden sonra yayılan Avrupa kanunlarında yer alarak mülkiyet ile ilgili üç önemli niteliği birleştirmiştir. Bunlar: Kullanma hakkı (usus), yararlanma hakkı (fructus), tasarruf etme ve kötüye kullanabilme hakkıdır (abusus). Roma hukukunda mülkiyet mutlak bir hak olma özelliği taşır.³⁰

Roma hukukunda insanlar Romalı olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayrılmıştır. Mülkiyet hakkı Romalıların ve Latinus olanlarındı. Romalı olmayan yabancılar düşman sayılır ve mülkiyet hakkından yararlanamazlardı. Zamanla imparatorluk genişleyince sınırlı bir şekilde bazı yabancılar vatandaşlığa kabul edilmiştir.³¹ Bu zamana gelinceye kadar yabancılar, Roma vatandaşlarıyla ticaret yapabilme hakkına sahipti. Bu dönemde mülkiyetin konusu, tüm taşınır ve İtalya arazisi üzerindeki taşınmazlar olarak nitelendirilirdi.³²

Eski Roma'da dini inanışlarla mülkiyet arasında sıkı bir ilişki bulunmaktaydı. Mülkleri birbirinden ayıran sınır tanrısı, kapı tanrısı ve ocak tanrısının varlığına inanılırdı. Ölüler evin altına gömülerek aileyi ve mülkü her türlü felaketten korurdu.³³

³⁰ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 32.

³¹ LEVİ, s. 27.

³² KARADENİZ ÇELEBİCAN, Özcan, **Roma Eşya Hukuku**, Turhan Kitapevi, Ankara 2000, s. 85.

³³ CHALLAYE, s. 33.

Romanın ilk devrinde kolektif aile mülkiyeti hakimdi, ferdi mülkiyet anlayışı fazla yoktu. Toprak mülkiyeti de Genslerin³⁴ elindeydi. Roma dışındaki kamu arazileri ne devlete ne de fertlere aitti, tek sahibi Genslerdi.³⁵ 12 Levha Dönemi içerisinde ferdi mülkiyete geçiş yaşanmıştır. Kral Numa zamanında toprak dağılımı yapılmıştı, ilk önce düzenli bir paylaşım vardı, kimin meyve toplayacağı kimin toprağı ekeceğı belliydi, ona göre herkes üstüne düşeni yapıyordu. Zamanla bir araziye bakan kimse artık her sene o araziye bakmış, ondan başka kimse bu araziyle ilgilenmemişti. Bu durumla birlikte ferdi mülkiyetin temeli atılmış oldu.³⁶

Krallık devrinde aile reisi hem mallar hem de aile üyeleri üzerinde hâkimiyete sahipti. Bunun sonucunda kralın mutlak egemenliğı sınırlandırılmıştı. Fakat aile reisinin bu durumu sınırsız hâkimiyet olarak değerlendirilmemeliydi. Aile reisinin yetkileri sadece menkul mallarda sınırsızdı. Bu devirde 12 Levha kanunlarına uyulurdu. Bu kanunda miras hakkı kabul edilmiş olup, akrabası olmayan ölen kişinin mal varlığı da devlete kalırdı.³⁷ 12 Levha kanunu zamanında Roma'da şehir devletleri kurulmuş, siyasal iktidar kuvvet kazanmış ve kolektif aile mülkiyetinden özel mülkiyete geçiş olmuştur. Bu kanunlarla komşuluk ilişkileri düzenlenmiş, mülkiyet belirli ölçüde sosyal menfaate tabi tutulmuştur. 12 Levha kanunlarında ferdi mülkiyet bütün araziye kapsamamaktaydı, hala bir kısmı kamu arazisiydi. Önceleri Romanın dar arazileri vardı. Bu araziler kişinin mülkiyetine verilir, kalanı da kamu malı sayılırdı. Fetihlerden sonra topraklarını genişletti, devlet de bu arazileri kişiler arasında bölüştürdü. Mülkiyet hakkı da devletin kendinde kaldı.³⁸

³⁴ Gens: henüz şehir devleti haline gelmemiş aynı soydan gelen ailelerin siyasal topluluk olarak birleşmeleridir.

³⁵ TAHİROĞLU, Bülent, **Roma Hukukunda Mülkiyet Hakkının Sınırları**, 3. Baskı, Der Yayınevi İstanbul 2001, s. 12.

³⁶ ÜNAL, Mehmet, "Ferdî Mülkiyetin Tarihi, Dini ve Beşeri Kökeni", **Prof.Dr.Fikret Eren'e Armağan**, Yetkin Yayınları , Ankara 2006, s. 908.

³⁷ TUĞRUL, s. 121.

³⁸ TAHİROĞLU, s. 14-16.

Roma hukukundaki mülkiyet hakkının; mutlak, kısıtlanmaz ve dokunulmaz olduğu ileri sürülse bile, mülkiyetin kısıtlanması kamu hukuku ve özel hukuk açısından açıkça ortaya konmuştur. Bu kısıtlamaların hem olumlu hem olumsuz yönleri bulunmaktadır. Kamu hukuku açısından olumlu yöndeki kısıtlamalara baktığımızda, 12 Levha kanunları içerisinde yer alan kentin içine ölü gömülmesinin ve yakılmasının yasaklanması, hem tarımsal hem kent içindeki topraklarda komşunun ışığının, güneşinin ve manzarasının engellenmemesi adına evlerin aralıklar halinde yapılması, kentteki bir evin yeniden inşası için yıkılabileceği başka amaçla yıkıma izin verilmemesi, Principatus döneminde, kölelere kötü davranılmaması gibi kanunlar, mülkiyetteki sınırlamaların olumlu yöndeki yansımalarıdır. Olumsuz yöndeki kısıtlamalara baktığımızda, kamuya ait olan yol kenarındaki taşınmaz mal sahiplerinin yol yapımı sırasında kendi toprakları üzerinden ulaşım yapılmasına ve akarsu kenarlarındaki toprak sahiplerinin kıyı şeritlerinin balıkçılık amacıyla kullanılmasına izin verme zorunluluğunun olması örnek olarak gösterilebilir. M.S 292'de çıkarılan emirle İtalya'daki taşınmazlar için halkın vergi vermesinin duyurulması, M.S 382'de çıkartılan bir emirle kendi toprağı üzerinde başka kişilerce maden işletilmesinin yapılması (fakat bunun da kuralı şuydu, işlenen madenlerin %10'u toprak sahibine %10'u da devlet hazinesine bırakılacaktı) kamu hukukundaki olumsuz olarak nitelendirilen kısıtlamalardır. Özel hukuk açısından olumlu ve olumsuz yöndeki kısıtlamalar kamu hukukunda olduğu gibi geniş değildi, sadece komşuluk ilişkileri üzerine bir kısıtlama söz konusuydu.³⁹

Klasik devirde, taşınabilir servetin artmasıyla birlikte Roma emperyalizmi genişlemiştir. Ticaret eskiden malın malla değişmesiyle daha sonra değerli madenlerin para ile değişimi başlamış bu gelişmelerin sonucunda bankerler ortaya çıkarak, faizle para alıp vermeler belli bir kesimin zengin olmasına neden olmuştur. Yunandan medeniyetinden hatırlayacağımız gibi fakir kesim, fakirlikten kurtulmak için servetin el değiştirmesini isteyerek iç isyanları başlatmışlardır.⁴⁰ Bu devirde Roma

³⁹ ÇELEBİCAN, s. 86–88.

⁴⁰ CHALLAYE, s. 35–37.

mülkiyet kavramı genişlemiş ferdi mülkiyet aile mülkiyetinin yerini almış, Roma arazisi kendisine siyasi nitelik verilen katı hâkimiyet özelliğini kaybetmiş ve mülkiyet hakkındaki sınırlamalar binaların uzunluğu ve güzelliği ile sınırlı kalmıştır.⁴¹

Son olarak; Roma Hukuku'da mülkiyet hakkı olarak nitelendirilen köleler kişi sayılmayarak hiçbir haktan yararlanamazlardı. Ancak kişi olmayan köle insandı ve bazı hukuki işlem yapma ehliyetine sahipti. Fakat hakları olmadığı için hukuki işlemde doğacak hakları kendilerinin değil efendilerinin olurdu.⁴² İnsan sayılan köleler kamu çıkarlarına zarar verici bir suç işlerse cezalandırılabilirlerdi. Bir efendi kölesini cezalandırmak adına ölümüne sebebiyet bile verse efendisi ceza almazdı. Köle maldı ve bu mal üzerinde sınırsız yetkiye sahipti. Zamanla bu yetki de kısıtlandı, kölelere gereksiz işkence yapılması yasaklandı.⁴³

Kısacası, Roma Hukukunda mülkiyet eski Yunanda olduğu gibi kolektif aile mülkiyetinden başlayarak ferdi özel mülkiyete doğru değişim göstermiştir. Bazı sınırlamalar getirilse bile en kapsamlı hâkimiyet hakkı olmuştur. Roma hukuku 19 ve 20. Yüzyıl Avrupa'sında yapılan birçok kanunları etkileme özelliğine de sahiptir.⁴⁴

D. ORTAÇAĞ AVRUPASINDA MÜLKİYET

Ortaçağ döneminin başlama tarihi hakkında birçok görüş bulunmaktadır. Bazılarına göre, M.S. 359–1453 yılları arasındaki dönem, kimilerine göre İstanbul'un fethi, kimilerine göre ise M.S. 476–1492 yılları arasındaki dönemdir. Aslında Ortaçağ, bin yıllık bir dönemi kapsar ve Ortaçağın sosyal, siyasal ve hukuki düzenini feodal sistem belirlemiştir.⁴⁵

⁴¹ TAHİROĞLU, s. 122.

⁴² ÇELEBİCAN KARADENİZ, Özcan, **Roma Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2003, s.135.

⁴³ ÇELEBİCAN, **Roma Hukuku**, s. 139.

⁴⁴ TUĞRUL, s. 23.

⁴⁵ GÖZE, s. 62,63.

Bundan yola çıkarak bu dönemdeki mülkiyet hakkını anlayabilmemiz için kısaca feodal sisteme ve loncalara değinmemiz gerekmektedir.

1. FEODAL SİSTEM

Cermen istilası ve bu istilanın sonucu Batı Roma imparatorluğunun çökmesiyle birlikte Ortaçağ Avrupa'sında ekonomik ilişki ve mülkiyet düzeni değişime uğramış, boş olan otorite siyasal güçlerin çoğalmasına neden olarak feodalizmi doğurmuştur.⁴⁶ Feodalizm Ortaçağ Avrupa'sında görülen toplum düzenini ifade eder. Ortaçağlarda merkezi sistemin bozulmasıyla birlikte otorite boşluğu doğmuş, dış saldırılar meydana gelerek güvenlik unsuru ortadan kalkmaya başlamıştı. Bunun sonucunda da köylüler kendilerini güvende hissetmek için derebeylerin himayesine girmişlerdir. Köylüler korunma ve geçinmenin karşılığında topraklarını derebeylere vermiş, derebeyler toprak mülkiyetini almış, işletme hakkı köylülerde kalmıştır. Derebeylere bağlılık miras yolu ile de devam etmiştir.⁴⁷ Zamanla derebeylerin ve vassalların hakları mahalli örf ve adetler tarafından düzenlenip değişime uğramıştır. Feodalizm; uzun süren savaşlar, haclı seferleri, bilimsel ve teknik gelişmeler, dinde reform hareketleri sonucunda yıkılmıştır.

Ortaçağ Avrupa'sında toprak sahibi olan, siyasal iktidarın da sahibi sayılırdı. Toprak sahibi olmayan, üzerinde yaşadıkları toprağı işleyen kişiler siyasal, sosyal ve ekonomik yönden toprak sahibine bağımlı köleyle özgür köylüler arasında yer alan serflerdi. Derebeyleri bu kimselerin toprak işletme araç gereçlerini temin eder, onlara aynı yardımda bulunur ve gelebilecek istilalara karşı korunmalarını sağlar, onlar da bunun karşılığında toprakta hizmet verirlerdi. Serf olan bir kimsenin çocukları da serf doğar, serfler yaşadıkları malikânenin dışından evleneceklerse derebeylerinden izin isterler, serflerin mirasları olmaz, malları bölüşülmeden çocuklarından birine

⁴⁶ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 71.

⁴⁷ ÖZGÜVEN, Ali, **İktisadi Düşünceler–Doktrinler ve Teoriler**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, s. 31–32.

kalır ve nereye giderlerse gitsinler derebeylerin adamı olmaktan kurtulamazlardı.⁴⁸

10. yüzyıldan sonra, Ortaçağ Avrupa sının toplumsal yapısında meydana gelen değişiklikler gözden kaçmamaktadır. Nüfusun artmasıyla birlikte yeni şehir devletleri kurulmuş, yeni topraklar tarıma açılmış, artan nüfus sonucunda gıda maddeleri ve üretilen malların hammaddeleri dışardan alınmaya başlanmıştır. Köylü de çarşı pazarla ilişki kurmuş, kazanç ve kâr amaç sayılmış, bunun sonucunda da girişim serbestliği, kişi özgürlüğü ve özel mülkiyet önem kazanmıştır.⁴⁹

Ortaçağ Avrupa'sında özel mülkiyet meşru sayılarak mutlak bir hak olmaktan çıkarak Roma hukukunda olduğu gibi daha yumuşak ilkelere bağlanmıştır. Toplumun çıkarları birinci planda olup toprakları ülke ihtiyaçlarına göre kullanılacaktı. Ülkenin hangi ürüne daha çok ihtiyacı varsa, topraklar da o ürünü üretecek böylece öze mülkiyet toplum çıkarlarına hizmet edecekti. Özel mülkiyet de kişisel çıkarlar sınırlı olmak üzere kabul edilirdi. Mutlak mülkiyet hakkı sadece Tanrıya aitti. Fakirlik ve mülk sahibi olmama ayıp değildi. Tersine mutluluğun önemli koşullarından biriydi.⁵⁰

Ortaçağ Avrupa'sında kilisenin de mülkiyet hakkı vardı. Katolik kilisesi de feodal rejimi benimseyerek rahip ve piskopos, biri diğerinin hükümdarı olan feodal senyörlerdi. Toprak sahibi olan kilise aynı zamanda da ekonomik bir güçtü. Kilise siyasal iktidarda da yerini almıştı, bu iktidar iki başlıydı. Biri papa, diğeri de imparatordu. Bu dönemde bir güç mücadelesi söz konusuydu. Papa, kral ve derebeyleri arasında iç çatışmalara bile neden olan bu mücadelenin tek sebebi mülkiyetti.⁵¹

⁴⁸ GÖZE, s. 64–65.

⁴⁹ GÖZE, s. 72–74.

⁵⁰ ÖZGÜVEN, s. 32.

⁵¹ TUĞRUL, s. 24.

2. LONCALAR

Ortaçağ ekonomisi genelde tarıma dayalıydı ve tarım topraklarının en önemli kısmının mülkiyeti kilisenin elindeydi. Ortaçağda sadece tarım hayatı yoktu. Ticaret hayatında da kendine göre özellik taşıyan kurumlar bulunmaktaydı, bunlar loncalardı. Hem ticari amaç taşıyan hem de sanatkâr loncalar varlıklarını sürdürmekteydiler. Ticaret loncaları başta iradi birlik olup daha sonra ticaret yapma konusunda ayrıcalık tanınmış kurumlardı. Feodal senyörler ve şehir idareleri kısa zamanda ticaret loncalarının faaliyetlerini tanımışlardı.⁵²

Loncalar Ortaçağın küçük sanayi kuruluşlarıdır. Kullanılan üretim faktörleri mal sahibine aittir, ayrıca mal sahibi işinin başında bulunarak işçileriyle birlikte çalışır. Üretim sipariş üzerine yapılır, üretim kurallarına uymayanlar kaliteyi bozanlar çok sert bir şekilde cezalandırılarak mesleğinden olurdu. Loncalarda üreticiler ve tüketiciler arasında kâr dengesi çok iyi sağlanmıştı.⁵³ Lonca teşkilatında hiyerarşiye rastlamak mümkündü. Esnaf loncalarında sanatkârlar, usta, kalfa, çırak olmak üzere üçe ayrılmıştı, bu durum esnaf loncalarında hiyerarşi bulunduğunun kanıtıydı. Çıraklıktan kalfalığa yükseliş çok zor olmamakla birlikte ustalık derecesine erişmek çok zordu. Bunun sonucunda kalfaların sayısı artmış, loncaları ele geçirmek isteyen kalfaların çeşitli şiddet hareketlerinde buldukları görülmüştür. Bu durum 15 ve 16. yüzyıllara kadar devam etmiş daha sonra da değişen ekonomik şartlara ayak uydurulamamış ve loncalarda bazı değişiklikler olmuştur.⁵⁴

Ortaçağda mülkiyetin gerekliliğine inanılarak özel mülkiyet meşru sayılmıştır. Özel mülkiyet olduğu sürece insanların çok ya da az çalıştıkları belli olacaktır.⁵⁵

⁵² GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 74.

⁵³ ÖZGÜVEN, s. 30.

⁵⁴ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 76.

⁵⁵ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 77.

E. DİNLER AÇISINDAN MÜLKİYET

Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Yahudilik dinleri mülkiyet ve zenginlikle ilgili kavramları, kendi kutsal kitaplarından ve ahlaki kurallarından yola çıkarak açıklamışlardır.

1. İSLÂMİYETTE MÜLKİYET KAVRAMI

İslâmiyet'ten önce Arap yarımadasında mülkiyet sisteminin, toplulukların gelişim durumuna göre kolektiften ferdi mülkiyete doğru değişim kaydettiği söylenebilir. Topluluk ruhunun yoğunlukta olduğu yerlerde kolektif mülkiyet varken, bu ruhun etkisini kaybetmeye başlandığı yerlerde de ferdi mülkiyet ön plana çıkmıştır. İslamiyet'ten önce hayvancılıkla geçinen halkta kuvvetli bir kabile dayanışması söz konusuydu, ticaretin gelişmesiyle birlikte bu bağ yavaş yavaş kopmaya başlayarak bireysellik ön plana çıktı. Bu durum da mülkiyet sistemini etkiledi.⁵⁶

İslâmiyet'te göre mülkiyet anlayışında, dünyadaki her şey Allah'ın mülküdür. Ferdin de mal sahibi olmasına izin veren Allah'tır. Allah şöyle buyurmuştur “Onlara, size verdiği, Allah'ın malından verin”⁵⁷ Kura'n ve sünnet, İslamiyet'te kişiye birçok mülkiyet hakkı tanımıştır. İlgili ayetlerde bu ispatlanmıştır.⁵⁸ Allah'ın insana verdiği çeşitli duygular arasında mal sevgisi, mülk edinme arzusu da vardır. Kur'an-ı Kerim'de mülkiyet hakkı açıkça belirtilmiştir. İslâm, ferde mülkiyet hakkı tanımış, ona, bu duygusunu meşru şekilde tatmin etmesi için zemin hazırlamıştır. İslâm'ın tanıdığı mülkiyet hakkına, sahibinin izni olmadan hiçbir şekilde müdahale edilemez.⁵⁹

⁵⁶ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 52.

⁵⁷ AYDIN, Abdullah, **Kur'an-ı Kerim ve Meali**, Seda Yayınları, İstanbul 2004, Nur süresi 24, s. 351.

⁵⁸ AYDIN, Mülk suresi 67, s. 563.

⁵⁹ İslam'ın İnsana Verdiği Temel Haklar,

<http://www.sorularlaislamiyet.com/subpage.php?s=article&aid=2471> (erişim 10.10.2006.

tarihi:

İslam Hukukunda mülkiyet hakkı, mubah görülen bir şeyi ele geçirdikten sonra onun üstünde söz sahibi olup, hukuk kuralları çerçevesinde kullanılan tasarrufi yetkidir. Mülkiyet sadece maddi eşyalarla sınırlı olmayıp, evin içinde ikamet etme veya sahip olduğu hayvandan yararlanma da mülkiyet kapsamına girer.⁶⁰

İslam'da mülkiyet, emek teorisine dayanmıştır. Hz. Peygamberimize göre, mülkiyet emekle kazanıldığında hayır getirir, mülkiyetin korunması da emeğe saygının göstergesidir. Mülkiyet alın teri ile elde edilmelidir; aksi takdirde, dinen yasaklanan yollara başvurulabilir. Bundan dolayı da, mülk edinme yolları sınırlandırılmıştır. Malını korumak uğrunda ölen bir kişi şehit sayılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere, malı korumak, kollamak ve israftan kaçınmak İslami açıdan çok önemlidir.⁶¹

İslam hukukunda mülkiyet özel, kamu mülkiyeti olmak üzere ikiye ayrılır. Özel mülkiyet hakkı sadece sahibine tasarruf hakkı verir. Sahibinin izni olmadan başkalarının bu haktan yararlanmasını men eder. Özel mülkiyet, bizzat malın kendisi veya ondan elde edilen fayda ile ilgili düzenlemeler getiren şer'i bir hükümdür. Bu hüküm; insanın bir ekmek veya bir eve sahip olması gibi kendisine izafe edilen kimseye bir şeyden fayda sağlaması ve ondan karşılık alabilmesi imkânını sağlar. Zira insanın bir ekmeğe sahip olması imkânının sağlanması ya onu yemesi içindir ya da satıp karşılığını alması içindir. Aynı şekilde eve sahip olma imkânı verilmesi, aynı evde oturması veya evi satıp parasını alması içindir. Ev ve ekmekten her biri malın kendisidir. Öyleyse bunlar hakkındaki şer'i hüküm, bunları tüketerek veya mübadele yoluyla yararlanması için kanun koyucunun insanlara izin vermesi ile ilgilidir. Miras hakkı, ticaret, borçlanma ve bir takım mali mükellefiyetler özel mülkiyettir. Ayrıca İslamiyet bazı ticari anlaşmaları, domuz ve içkinin mülkiyetini Müslümanlara yasakladığı gibi İslâm Devletinin tebaasından herhangi biri için faiz, kumar, rüşvet, hırsızlık, gasptan gelen

⁶⁰ İMAMOĞLU, M. Altuğ, **Mülkiyet ve Toprak Sistemleri**, Yazıt Yayın Dağıtım, Ankara 2006, s. 81.

⁶¹ İMAMOĞLU, s. 83.

gelirlerinin mülkiyetini de yasaklamıştır.⁶² İslam hukuku özel mülkiyete çok önem verdiği açıktır. Kamu mülkiyetine gelince, kamuya ait olan bu mallar belirli kişilere, gruplara ait olamayıp toplumun bütün fertlerine aittir. Bu mallar başkalarına zarar vermeksizin kullanılmalıdır. Yol, köprü, hastane, park, ibadet yerleri, okul, mezarlıklar, pazaryerleri ve diğer kamu hizmet kurumları kamu mülkiyetindedir.⁶³ İslam, insan hakkının vazgeçilmez temel unsurunu oluşturan mülkiyet hakkını benimsemekle kalmayıp aynı zamanda dokunulmazlığını ilan etmiştir. Allah Teala birçok ayeti kerimede hukuki olmayan yollarla elde edilen kazanç ya da kişinin malına tecavüzün haram olduğunu bildirmektedir. Bu haramı işleyenlerin kötü bir şekilde cezalandırılacağını söylemektedir.⁶⁴

İslam'ın mülkiyetle ilgili temel ilkesi dokunulmazlık ilkesidir. Ancak bazı özel durumlarda devlet müdahalesi kabul edilmiştir. Bu müdahale, yarar sağlamak, zarar giderme amacıyla yapılır, aksi halde geçerli ve bağlayıcı özelliğini yitirir. Mülkiyet, eğer başkasına zarar veriyorsa ya da kamu yararına aykırıysa bu durumda mülkiyetin dokunulmazlığı ve korunması söz konusu değildir.⁶⁵ Devletin özel mülkiyete müdahalesi, fiyatlara müdahale, vergi koyma, kamu yararına istimlâk gibi sınırlamalardan ibarettir.⁶⁶

Sonuç olarak, İslam'da her kişiye mülk hakkı tanınmış, fakat mülk edinme ve mülk üzerinden tasarruf sağlamanın da koşulları belirlenmiştir. Kişi meşru yollarla bu malı elde ettiyse, o mal üzerinde tam bir tasarruf hakkı vardır. Eğer mülk sahibinin rızası olmadan başka bir kişi o mal üzerinden tasarruf sağlıyorsa o zaman devlet müdahalesiyle karşılaşılır. Bu da

⁶² TUĞRUL, s. 43.

⁶³ İslamda Mülkiyet, http://www.geocities.com/islam_pencereleri/islam_mülkiyet.htm. (erişim tarihi:10.10.2006).

⁶⁴ "Din ve Toplum İslam'da Mülkiyet Hakkı", **Diyanet Aylık Dergi**, Kasım 2001, <http://www.diyaret.gov.tr>, (erişim tarihi: 10.10. 2006).

⁶⁵ "Din ve Toplum İslam'da Mülkiyet Hakkı", **Diyanet Aylık Dergi**, Kasım 2001, <http://www.diyaret.gov.tr>. (erişim tarihi: 10.10.2006).

⁶⁶ TUĞRUL, s. 44.

gösteriyor ki, İslam dini özel mülkiyeti kabul etmekle kalmayıp temel ilke olarak dokunulmazlık ilkesini benimsemiştir. Kamu zararına bir durum söz konusuysa o zaman dokunulmalık kalkarak devlet müdahalesiyle karşılaşılır.

Ünlü İslam Bilgini İbni Haldun, mülkiyet ile ilgili görüşünde, emek-mülkiyet ilişkisine değinmiştir. Ona göre, insanlar ancak emek vererek yaşamlarını kazanabilmektedirler. İbni Haldun'a göre emek ile mal arasında bir bağıllık bulunmaktadır. Her kazanç emek ve mal harcamakla elde edilir. Emek harcanmadan bir şey elde edilemez, bir malın değeri o mal için harcanan emekle ölçülmelidir.⁶⁷ İbni Haldun emek sonucu üretilen mallarda kişinin mülkiyetine girdikten sonra devlet müdahalesini uygun bulmamaktadır. Devletin bu yolla yapacağı müdahalenin zulümden başka bir şey olmadığını söyler. Eğer bir kişi mülkiyet hakkını kazandıysa, mülk sahibinin birtakım sosyal ödevleri olduğunu savunur.

2. HIRİSTİYANLIKTA MÜLKİYET KAVRAMI

Kilise öncelerden toprağın sadece Tanrı malı olduğuna inanarak ferdi mülkiyeti değil kolektif mülkiyeti savunmaktaydı. Thomas Aquinas ile birlikte Tanrının olduğu kabul edilen toprağın daha verimli işletilmesi amaçlanarak ferdi mülkiyetin gerekliliğine inanılmaya başlanmıştır.⁶⁸ Hıristiyanlıktaki mülkiyet kavramını, Hıristiyan düşünürler değişik biçimlerde açıklayarak aralarında görüş ayrılıklarının ortaya çıkmasını engelleyememişlerdir.

a. St. Augustine

St. Augustine'nin yazıları Yunan-Roma kültürü ile Batı Avrupa Hıristiyan kültürü arasında köprü kurmuştur. Eski çağ düşüncesinin orta çağa aktarılmasında önemli bir payı olan Augustine'nin tüm yazıları,

⁶⁷ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 64.

⁶⁸ LEVİ, s. 29.

Hıristiyanlığın yorumlanması ve savunulmasıyla ilgilidir.⁶⁹ Adalet kavramını sonuna kadar savunan St. Augustine göre, mutlak ve hakiki olan adalet Tanrı devlet düzenini temsil eder. Her devlet kendine göre bir adalet ilkesi, benimsemiştir. Mutlak adalet ilkesi günahattan tamamen arınmış olup, görelî adalet ilkesi ise günahı gidermeye yöneliktir. Devletler de, mülkiyeti ve köleliği görelî adalet ilkesine göre düzenler. Bundan dolayıdır ki evrensel ve mutlak değildir.⁷⁰

Augustine, Tanrı Devleti adlı eserinde özel mülkiyete değinmiştir. Augustine, kilise yolundan ayrılmış olanların özel mülkiyetleri imparatorun yetkileriyle müsadere edilebileceğini üstü kapalı olarak ifade etmektedir. Augustine, mülkiyetin emek ürünü olduğu görüşünü reddederek sadece emek verenlerin o mal üstünde hâkimiyetini de eleştirir. Ona göre günahkâr birinin biriktirdiği adil olan kişilere aittir. Gerçek dindarlar mülk sahibi olmalıdır. Din yolundan sapanların mallarının müsadere edilmesi ona göre meşru görülmüştür.⁷¹ Augustine, mülkiyeti, tabii hukuka değil, devlet hukukuna ve toplum geleneklerine dayandırarak orta çağ mülkiyet anlayışının temelini açıklamıştır.⁷²

b. Thomas Aquinas

Orta çağda yaşamış ve Hıristiyan din adamı olarak yetişmiş düşünür olan Thomas Aquinas imanî aklın gereği olarak ortaya koymuş olup, kilise inanışının mutlak doğruluğunun insan aklıyla kavranılabileceğini göstermek istemiştir. Augustine ve Aristoteles'in etkisinde kaldığı söylenebilir. Orijinal bir düşünür olmasa da iyi bir sentezci olarak kabul edilebilir.⁷³

⁶⁹ TUNÇAY, Mete, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-I Eski ve Orta Çağlar**, Teori Yayınları, Ankara 1985, s. 310.

⁷⁰ AĞAOĞLU, Mehmet Ali-KÖKER, Levent, **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, İmge Kitapevi, 5. Baskı, Ankara 2004, s. 156.

⁷¹ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 43.

⁷² GÜRİZ, Adnan, **Hukuk Felsefesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 511, 4. Baskı, Ankara, 1996, s. 182

⁷³ TUNÇAY, s. 311

Thomas Aquinas'ın mülkiyet teorisi Katolik kilisesi tarafından hemen hemen aynısı benimsenen bir teoridir. Mülkiyetin tabii bir hak olduğunu reddederek, özel mülkiyet esasını savunur. Kişinin topraklarını işletmesi meşru, ahlaka uygun ve zorunludur.⁷⁴ Thomas Aquinas, insanın kendi dışındaki şeylere sahip olmasını doğal karşılamayarak mülkiyet hakkının da doğal bir hak olmadığını, her şeyin mal sahibi ve egemenliğinin Tanrı'ya ait olduğunu savunur. Yani, özel mülkiyeti, mutlak egemenlik olarak benimseyip, doğal mülkiyetin insana değil de Tanrıya ait olduğunu savunur.⁷⁵ Ferdi mülkiyet insanların zenginlikten yararlanması için Tanrı tarafından verilen kuvvettir. İnsanların bu malları kullanma hakkı tartışılmazdır. Aquinas'a göre, özel mülkiyet kabulüyle birlikte insanlar malların korunması ve malların üretimi için çok çalışacaklardır, böylece bir düzen oluşturup verimi arttıracaklardır. Herkes neye sahip olduğunu bilecek, toplum hayatı da istikrar kazanacaktır. Malların insanlar arasındaki dağılımı belli olmazsa çatışmalar kaçınılmaz olacaktır. Sosyal yapının temelinde mübadele olmalıdır. Herkes başkalarının emeğinden yararlanabilir. Faize ve ödünç vermeye karşı olan Aquinas bu yönüyle Aristoteles'in etkisinde kaldığı söylenebilir.⁷⁶ Ekmek ve şarap satıldığı zaman bunlar üzerinde hiçbir hak iddiası söz konusu değildir. Satın alan onu istediği gibi kullanır. Para da ekmek ve şarap gibi bir maldır. Onun kullanılması, harcanması ve tüketilmesiyle mümkün olabilir, aksi halde adalete uymayan kötü kullanma sonucunda tefecilik söz konusu olur. Diğer taraftan evini kiraya veren kimsenin bunun karşılığında bedel isteme hakkı vardır, çünkü ev para gibi tüketilmez, harcanmaz sadece oturulma amacı taşır. Bu tefeciliğe girmez yasaklanamaz.⁷⁷ Ticaretten elde edilen bireysel kazançlar meşrudur. Mülkiyetin bireysel ve toplumsal yararı dengelemesi gerekir. Bu sebepten dolayı fazla olan bireysel kazanç toplumun ortak yararına sunulmalıdır.⁷⁸

⁷⁴ CHALLAYE, s. 62.

⁷⁵ AĞAOĞLU, Mehmet Ali-KÖKER, Levent, **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, İmge Kitabevi, 5. Baskı, Ankara 2005, s. 249-250.

⁷⁶ TUĞRUL, s. 24, 25.

⁷⁷ CHALLAYE, s. 64.

⁷⁸ AĞAOĞLU-KÖKER, s. 251.

Sonuç olarak, Thomas Aquinas mülkiyet dağılımı konusunda tutucu bir özelliğe sahiptir. Adalet sağlama amacı güderek, insanların ihtiyaçlarından fazlasının ahlaka uygun olmadığını savunarak doğrudan radikal ve reformisttir.⁷⁹

c. Luther

Luther'in siyasi düşünür olarak etkisi çok kuvvetlidir. Onun fikirleri, 16. yüzyılda Protestan siyasal teorisinin temelini oluşturmuştur.⁸⁰ Katolik kilisesine karşı ortaçağın şikâyetlerini *Alman Aristokrasisine Hitabe* adındaki bildiride açıklayan Luther, papazlık görevinin satılmasına, kilise büyüklerinin hayal bile edilemeyecek hayat standartlarına ulaşmasına ve çiftçiden krala kadar herkesin yoksullaşmasına sebep olarak Katolik kilisesini göstermiş ve bu akıl almaz zenginliğe ateş püskürmüştür.⁸¹

Luther'in mülkiyet anlayışı Kûdüs kilisesinin uygulamasını da etkilemiştir. Ortak mülkiyet anlayışını reddederek İncil'de mülkiyet ortaklığına dair herhangi bir şey bulunmadığını savunur. Luther mülkiyet anlayışını, tabii hukuka değil, din ve ahlak görüşünde olduğu gibi kutsal kitaba dayandırmak istemiştir. Ona göre, on emir arasında yer alan "hırsızlık yapmayacaksın" ilkesi özel mülkiyetin temelini oluşturur. Hırsızlığın suç sayılması özel mülkiyetin meşruluğunun ispatıdır. Luther'in mülkiyet anlayışı orta çağ mülkiyet anlayışından farklı sayılmaz.⁸²

Luther, köleliğe, faizle borç para vermeye karşıdır. İnsan içinde bulunduğu sosyal durum neyse onu gerektiği gibi yaşamalıdır. Sosyal kademeleri kendi başına aşma girişiminde bulunmamalıdır. Muhafazakâr bir

⁷⁹ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 49.

⁸⁰ THOMSON, David, **Siyasi Düşünce Tarihi**, 3. Baskı, Şule Yayınları, İstanbul 2000, s. 60.

⁸¹ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 81.

⁸² GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 82.

tutum takınan ve orta sınıf koruyucusu olan Luther, mevcut toplum düzeninin Allah tarafından kurulduğuna inanır. Ticaretin gelişmesine ve dış ticaret faaliyetlerine karşıdır.⁸³

d. Calvin

Calvin, Luther gibi, ortaçağ mistizminden etkilenmiş, modern eğilimlerin temsilcisi olan bir hukukçudur. Ona göre çalışmak Allah'ın emri olup çalışarak elde edilen mal meşrudur ve hor görülmemelidir. Servet edinmiş kimseler, kendilerini israftan ve sefaletten korumak için lükse ve tembelliğe düşmekten korumalıdır. Calvin'in görüşleri kapitalizm anlayışına yenilikler getirmiştir. Calvin sadece tarımın değil, her türlü ekonomik faaliyetin yararlı olduğunu savunur. Bu görüşüyle Luther'den ayrılır. Calvin faiz konusuna değinirken, sorunu tüketici açısından değil de üretici açısından ele almaktadır. Tefecilikle faiz kurumunu birbirinden ayırarak faizin fazlasını tefecilik olarak kabul etmiştir.⁸⁴ Calvin ekonomik dengesizlik, spekülasyon, çalışma endüstrisi, ticaret, devlet müdahalesi, faiz ve ödünç verme hakkındaki özgün düşünceleriyle kapitalizmin gelişmesinde önemli katkısı olan bir düşünürdür.⁸⁵

Calvin mülkiyet sorununu iki dönemde ele almıştır. Bunlardan birincisi ilkel dönem, diğeri de orta çağdır. İkel dönemde insanlar ihtiyaçlarını karşılama amacıyla mübadele yaparlardı. Böylece insanlar bolluk içinde yaşarlardı. Bunu kabul eden Calvin, ilkel dönemin sona ermesiyle birlikte ferdi mülkiyet hakkının ortaya çıktığını kabullenmektedir. Orta çağ düşüncesinde Calvin'e göre de her şeyin asıl sahibi Tanrıdır, fakat Tanrı, mülkiyet hakkını insanlara bağışlamıştır. Bu hakka sahip olan insan, sadece

⁸³ TURANLI, Rona, **İktisadi Düşünce Tarihi Kronolojik Evrimi**, Beta Yayınları, İstanbul 1988, s. 23.

⁸⁴ TURANLI, s. 25.

⁸⁵ YAKUT, Kemal, **Kapitalizmin, Sosyalizmin ve Milliyetçiliğin Ortaya Çıkması**, <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2292/unite05.pdf> " s. 90, (erişim tarihi:11.12.2006).

kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyip toplumun da menfaatini düşünmelidir. Tanrının kendisine bahşettiği malları işlemeyen kimse suç işlemiş olur. Gücü kadar tabiattan yararlanmalıdır.⁸⁶ Bu yaklaşımdan yola çıkılarak toplumsal düşünceye sahip olduğu anlaşılan Calvin, mülkiyet Tanrı tarafından insanlara sunulmuş bir nimettir, mülkiyet sadece kendi çıkarları için kullanılmaz, toplumsal yarar içinde kullanılmalıdır der.⁸⁷ Calvin de Luther gibi Hıristiyanlıkta mülkiyet kavramının varlığını, on emrin “hırsızlık yapmayacaksınız” ilkesine dayandırmıştır.

Calvin'in mülkiyet anlayışında, mülkiyet mutlak bir hak sayılmaktan uzaktır. Mülkiyeti tabii hukuk yoluyla meşrulaştırmaktan kaçınmıştır. Calvin de Luther gibi, insanların sükûnet içinde yaşaması için özel mülkiyetin gerekliliğini savunmuştur.⁸⁸

3. YAHUDİLİKTE MÜLKİYET KAVRAMI

Yahudiler, Musa'dan önce İbraniler olarak bilinmekteydi. Filistin'e yerleşene kadar yerleşik hayatları olmayan İbraniler, göçebe bir topluluktu. Kabilelere ayrılmış olan bu grup çeşitli ailelerden meydana gelen klanlara bölünmüştü. Her göçebe grubun belirli alanları vardı. Hayvan otlatmak ya da ırmaktan yararlanmak için bu sınırdan öteye geçemezlerdi. Kabile, toprağını ancak kuraklığın bütün kaynakları kurutması sonucunda terk ederdi. Göç olayı gerçekleşene kadar kaldıkları yere sahip çıkarlar, ortaklaşa hayvan otlatırlar ve her türlü ihtiyaçlarını karşılardı. Toprak ortak mülkiyete ait olmasının yanında sürüler ferdi veya aile mülkiyetine aitti. Kabilenin gıda maddeleri, barınacak yeri ve elbiseleri bu hayvanlardan sağlanırdı. Bu topluluk arasında zengin fakir ayrımı olmaksızın hepsi aynı yemeği yer, aynı giyinir, bir fark gözetilmezdi.⁸⁹ Yerleşik hayata geçene kadar toprakta ortak

⁸⁶ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 89–90.

⁸⁷ TUĞRUL, s. 26.

⁸⁸ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 94.

⁸⁹ CHALLAYE, s. 43–44.

mülkiyet görüşünü benimseyen Yahudiler Kenan bölgesine yani Filistin'e yerleşene kadar bunu benimsemişlerdir.

Yerleşik hayata geçen Yahudiler tarım ekonomisinin yavaş yavaş oturmasıyla birlikte toprakta ortak mülkiyet anlayışından uzaklaşmaya başlamıştır. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte ülkede oluşan güvenlik sorunu ortadan kalkmış ve bu sayede bazı toprak sahipleri toraklarını daha da genişletme imkânı elde etmiştir. Eşitlikçi kabile yapısı çözülüp, sınıf farklılıkları ortaya çıkmıştır. Yüksek sınıflar meydana gelmiştir.⁹⁰ Ticaretin de başlamasıyla birlikte, göçebe yaşantılarında zenginliğe önem vermeyen halk, zenginliği benimsemiş ve zengin olmak için çalışmış, yeri gelmiş dul kadınların ve öksüzlerin haklarını gasp ederek, onları köle gibi kullanarak zenginleşmişlerdir.

Tevrat'ta mülkiyet anlayışı şu şekilde işlenmiştir: Her şeyin gerçek sahibi Tanrı'dır. İnsanların elinde bulunan bütün mallar Tanrı'ya aittir. Tanrı o malları insanlığa hediye etmiş, bu hediye de kötü sayılamayacağı için mülkiyeti, Tevrat kötölememiştir. İnsan, Tanrı tarafından mülk verilen durumundadır. Tevrat'a göre mülkiyet, tek bir kişiye ait olmayıp aileye veya topluluğa ait olmalıdır. Ferdi mülkiyet kabul edilemez. Mülk sahibi bencil olmayarak servetini yardıma muhtaç olan insanlarla paylaşmalıdır. Tıpkı göçebe döneminde olduğu gibi.⁹¹ Buna 2. yüzyılda yaşamış olan Eseniler örnek gösterilebilir. Eseniler, Hıristiyanlık öncesi dönemde yaşamış olan Yahudiliğin mezheplerinden bir tanesidir⁹². Eseniler'de kesinlikle ferdi mülkiyet olmazdı, onun yerine ortaklaşa mülkiyet hâkimdi. Yani kıyafetler, yiyecekler, barınacak yer herkese aitti, herkesin malı sayılırdı. Eseniler, tarım ve balıkçılıkla uğraşırlar ve geçimlerini sağlayacak kadar çalışırlardı. Ticareten kaçınırlardı. Çünkü ticaret onlara göre kazanç hırsı oluştururdu. Herkes özgür ve eşitti, kölelik kesinlikle yoktu.⁹³ Esenilerde kabul edilmeyen

⁹⁰ ŞENEL, Alaaddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1996, s. 91.

⁹¹ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 27.

⁹² AYDIN, Fuat, **Yahudilik**, İnsan Yayınları, İstanbul 2004, s. 53.

⁹³ CHALLAYE, s. 51.

kölelik Tevrat'a göre mülkiyet anlayışı olarak işlenmiştir. Köle sahibinin malıdır. Buna göre de kölenin korunması ve kollanması mülkiyetin korunmasıyla eşdeğerdir. Komşunun nasıl ki evine, malına, eşine göz dikilmemeliyse kölesine de göz dikilmemelidir. Gayrimeşru mülkiyet sahipliği de büyük ceza ile kuramlaştırılmıştır: Bir adamı kaçıran ve satan veya öldüren kişi, ölüm cezasına çarptırılmıştır.⁹⁴ Eğer mağdur olan köle veya cariyeyse o zaman ceza diyet olarak belirtilmiştir. Çünkü köle ve cariyeye maldır.⁹⁵

Sonuç olarak, yerleşik hayata geçen Yahudilerin Tevrat'ın mülkiyet esaslarına zaman ilerledikçe uymadıkları gözden kaçmamaktadır. Ticaretin gelişmesiyle birlikte zenginlik anlayışı ortaya çıkmış ve ortak mülkiyet yerini tamamen ferdi mülkiyete bırakmıştır. Para hırsı ve zengin olma arzusu için içine girince, ortak mülkiyet olmalı anlayışı sadece Tevrat'ta yazılı kalmıştır.

III. SİYASAL DÜŞÜNCELERDE MÜLKİYET

Faydacı, İradeci, Kapitalist, Anarşist, Marksist mülkiyet görüşleri, birbirinden ayrıdır. Hepsi farklı mülkiyet görüşünü benimsemişlerdir. Kimi düşünceye göre, mülkiyet, hukuk düzeninin parçasıdır, toplum için faydalı bir kurumdur. Mülk sahibi hem kendine hem de etrafındakilere fayda sağlamalıdır. Kimi düşünce özel mülkiyeti savunarak ortak mülkiyeti reddeder, başka bir düşünce mülkiyet ortaklığını savunur. Bu kadar farklı düşünceleri ayrı ayrı ele almamız siyasetteki mülkiyet anlayışını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

⁹⁴ Giacomo T. Polcan, Kutsal Kitaplar, Örgütlü Dinler ve Kölelik, Kutsal Kitapların İdeolojisi, Tevrat, <http://law.ankara.edu.tr/~erdogan/dinkole.htm>, (erişim tarihi: 20.11.2006).

⁹⁵ BAŞ, Erdoğan-İNCİ Salih, **Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam**, Ekrem Yayınları, İstanbul 2004, s. 236.

A. FAYDACI MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

Faydacı teori, temelde İngiliz düşünürleri tarafından savunulmuştur, fakat bu İngilizler tarafından bulunduğu anlamına gelmez. Bu teorinin temelleri eski Yunan düşünürlerine dayanır. Faydacı teori İngiliz düşünürleri tarafından geliştirilip açıklanmıştır.⁹⁶

Faydacı hukuk teorisine göre hukuk, toplumda huzuru ve mutluluğu sağlayarak insanların çıkarlarını koruma amacıyla olmalıdır. Faydacılar tabii hukuku reddederek soyut adalet yerine somut ve rölatif faydanın olması gerektiğinin üzerinde durmuşlardır.⁹⁷ Faydacılar, özel mülkiyet teorisini benimseyip, kapitalist ekonomiyi desteklemişlerdir. Faydacı teori, 19. yüzyılda kapitalizmin savunulmasında önemli rol oynamıştır. Bu teoriye göre, kişilerin mülk edinmesi toplum yararındır. Çalışma enerjisinin ve ekonomik üretimin artması kişilerin kazanma amacına bağlıdır. Bu durum da toplumu kalkındırır.⁹⁸ Temelde faydacı teori, siyasal ve hukuki kuramların oluşumunu ve özel mülkiyet kavramını meşrulaştırmayı fayda ilkesine dayandırmıştır. Burada faydadan kasıt, insana tatmin verebilen her şeydir. Faydacı teorinin mülkiyet hakkının insan hakkı olarak savunulmasına katkısı büyük olmuştur.⁹⁹ Faydacı teoriyi en iyi yansıtan David Hume, görüşleriyle Jeremy Bentham'ı etkilemiş, bu düşünürlerin arkasından gelen John Stuart Mill'in de faydacı teoriye önemli katkısı olmuştur.

1. DAVID HUME'NİN MÜLKİYET ANLAYIŞI

Faydacı teorinin baş savunucularından olduğu kabul edilen David Hume'ya göre fayda, sadece ahlakla sınırlandırılmayıp aynı zamanda da hukuk ve devletin temelini oluşturur. Hukuk düzeni ve devletin devamlılığı

⁹⁶ GÜRİZ, **Hukuk Felsefesi**, s. 256.

⁹⁷ GÜRİZ, **Hukuk Felsefesi**, s. 258.

⁹⁸ GÜRİZ, **Teorik Açından Mülkiyet Sorunu**, s. 198.

⁹⁹ ÇOBAN, Ali Rıza, "Mülkiyet Bir İnsan Hakkıdır.", **Bilim Yolu**, Özel Sayı: 3, Başak Matbaacılık, 2003, s. 263.

fayda ilkesine dayanmaktadır. Faydacılığı laikliğe dayandırarak böylece bu kavramı, teolojik unsurlardan arındırmıştır.¹⁰⁰

David Hume'ya göre adaletin varlığı toplumda meydana gelebilecek kötü olayları, anarşiyi engeller. Hume, mülkiyet teorisine adalet kurallarının içeriğinde değinmiştir. Hume'nun üç temel adalet kuramı vardır. Bunlar, mülkiyetin devamlılığını sağlama, mülkiyeti kişinin isteği doğrultusunda başkalarına devretme ve verilen sözlerin tutulması. Kişiler sahip oldukları mülkiyetleri koruyarak devamını sağlar ve sahiplenir, bu durum insanın doğasında olan bir duygudur. Böylece mülkiyetin devamlılığı sağlanır. Mülkiyetin çoğalmasa mülkiyete hak kazanmayla ilgilidir. Örneğin ağacın meyve vermesi, hayvanların yavrusunu mülkten gelen ürünleri arttırır, bunların hepsi de mülk sahibine aittir. Miras yoluyla mülkiyet hakkının kazanılması Hume'ya göre meşrudur.¹⁰¹

Bilindiği gibi Hume, mülkiyeti hukuk kuralına dayandırmıştır, eğer ki doğal yaşam insanlara sınırsız mal vermiş olsaydı, mülkiyetle ilgili kurallara gerek duyulmazdı. Böylece adalet ortadan kalkardı. İnsanlar kendi çıkarları kadar başkalarının da çıkarlarını düşünselerdi, gene mülkiyet kurallarına ihtiyaç duyulmazdı. Fakat böyle durumlar imkânsız olarak nitelendirildiği için, gerçekte mülkiyet ilişkileri hukuk tarafından düzenlenip uygulanır. Ayrıca mülkiyette mutlak eşitlik ilkesini savunanların, mülkiyetin paylaşılması fikrine de çok sıcak bakmayan Hume, uygulanabilirlik açısından sorun çıkacağını düşünür. Mal eşitliği prensibinde, bir insan diğerinden daha çalışkan veya tutumlu olabilir, böyle durumda eşitlik bozulur ve sorunlar çıkar. Bunun kontrolünün sağlanması ancak despot bir devlet düzeniyle mümkün olabilir. Hume, Locke'nin emek-mülkiyet ilişkisini reddeder ve mülkiyet konusunda, Locke'tan daha fazla devlete yetki verir.¹⁰²

¹⁰⁰ GÜRİZ, **Hukuk Felsefesi**, s. 260.

¹⁰¹ MONK, Lain Hampsher, **Modern Siyasal Düşünce Tarihi**, Say Yayınları, İstanbul 2004, s.180-181.

¹⁰² GÜRİZ, **Mülkiyet Teorisi**, s. 201-202.

Sonuç olarak Hume, mülkiyeti tabi bir hak olarak saymayıp, mülkiyeti fayda ilkesine dayandırmıştır. İnsanlar çalışkanlığının sonucunda mülk elde ettilerse, bu aitlik fayda nedeniyle gerekli görülür.

2. JEREMY BENTHAM'IN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

Mevcut hukuk düzenindeki aksaklıkları düzeltmeyi amaçlayan Bentham, faydacılık okulu kurucularından olan bir İngiliz düşünürdür. John Stuart Mill'in babasıyla dost olmasından sonra faydacılık ilkesinden yola çıkarak bireyci düzeyde liberallik anlayışını devam ettirmiştir. Hukuk ve idare mekanizmalarının düzeltilmesiyle ilgilenip ahlak ve akıl ilkelerinin bu süreçlere uygulanmasını sağlamak amacıyla olan Bentham, yeni bir fikir ortaya atmayarak kendinden önce gelen ve az anlaşılan görüşleri açıklamaya çalışmıştır.¹⁰³

Bentham, pozitif hukuk düzenini savunarak, tabi hukuku reddeder. Bunun gerekçesi, tüm zamanlarda hukukun, devlet otoritesinin yaptırımları sonucunda ortaya çıkmış olmasıdır. Hukukun gerçek amacı toplumun huzurunu ve mutluluğunu korumak ve bunu sağlamak olmalıdır. Ayrıca Bentham, mülkiyet teorisinde pozitivist yaklaşımına bağlı kalarak bunu savunur.¹⁰⁴ Tabii hukuku reddeden Bentham, tabiattan gelen mülkiyet hakkını da reddeder. Mülkiyet, hukuk kurallarıyla oluşturulur. Eğer hukuk düzeni yoksa o zaman mülkiyetten de söz edilemez. Mülkiyet hukuk düzeninin ürünüdür. Mülkiyet ve hukuk her zaman birliktedir. Biri olmazsa diğerrinin de varlığından söz edilemez. İnsanlar kendileri için faydalı şeylere ulaşmak istiyorlarsa bunları elde etmek için çaba sarf etmeleri gerekir. Hukuk kuralları bunu sağlar. Bentham'a göre, özel mülkiyet, kişisel fayda ve sosyal fayda arasındaki dengeyi korumalıdır. Ayrıca ortak mülkiyet ilkesini

¹⁰³ TUNÇAY, Mete, **Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, s. 35-36.

¹⁰⁴ GÜRİZ, **Hukuk Felsefesi**, s. 265-270.

savunmayarak, ortak mülkiyetin insanlara fayda ve mutluluk getirmeyeceğinin altını çizer.¹⁰⁵

Sonuç olarak, Bentham, hukukun varlığının faydasını birçok sebebe dayandırmıştır. Hukuk kurallarıyla mülkiyet hakkı bir bütündür. Hukuk olmadığı takdirde, mülkiyet de olmaz. Toplumun mutluluğu, huzuru ve refahı için hukuk olmalıdır. Mülkiyet hakkı tabiata dayandırılmamalıdır.

3. JOHN STUART MİLL'İN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

John Stuart Mill, faydacılık teorisi kurucularından Bentham ve babası James Mill tarafından yetiştirilmiştir. Üç yaşından başlayarak babası tarafından özel eğitime tabi tutulan Mill, bu ağır çalışma şartlarına dayanamayıp, daha sonra yirmili yaşlarda ağır bir depresyon geçirmiştir. Yaşamının son yıllarında siyasetle ilgilenen Mill, milletvekilliğine soyunur. Seçimleri kazanamaması sonucu emekli olur. Faydacılık ilkeleriyle büyümüş olan Mill, bu ekolün yanı sıra, değişik felsefi anlayışlara yönelmiştir, fakat bunların etkisinde kalmamıştır. Mill, Bentham'ın faydacılık anlayışına sert eleştiriler getirerek, faydacılık anlayışlarının farklılığı üzerinde durur. Ona göre Bentham'ın faydacılık anlayışı psikolojik ve sosyolojik açıdan yetersizdir.¹⁰⁶ Küçük yaşlardan beri faydacılık teorisini olarak yetiştirilen Mill'e göre yaşamın amacı fayda ilkesi değil, insan haysiyetidir. İnsan yaşamı boyunca bir şeyleri elde eder, asıl önemli olan ise bunları nasıl elde ettiğidir. Ne olursa olsun Mill faydacı bir düşüncüdür.¹⁰⁷

Mill, mülkiyet anlayışında, kapitalist ve sosyalist mülkiyet sistemlerini karşılaştırarak mülkiyeti tabi hukuk ve faydacı teoriyle uzlaştırmaya çalışmıştır. Mallara ortaklaşa mı yoksa özel olarak sahip olunacağını insanlar belirler. Mülkiyet düzeni kanunlara bağlı olmasına rağmen gene de

¹⁰⁵ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 203, 207.

¹⁰⁶ MİLL, John Stuart, **Hürriyet Üstüne**, (Çev. Osman Mehmet DOSTEL), Cantekin Matbaası, Ankara 2003, s. 35.

¹⁰⁷ MİLL, s. 11-13.

insanların kontrolündedir. Bir kişi kendi çabasıyla ürettiği mal eğer toplum tarafından onaylanmazsa bu malı elinde tutamaz. Bundan dolayı, zenginlik dağılımı toplum kanunlarına ve öflere bağılı bulunmalıdır. Kanunların zamana ve ülkelere göre değişiklik göstermesi de doğaldır.¹⁰⁸ Servetin dağılımındaki her bir faktör insanlar tarafından oluşturulmuştur. Nasılsa kanunlar da insanlar tarafından yapılmıştır, durum böyle olunca servet dağılımı insanların belirlediği sınırlar çerçevesinde yapılmaktadır. Miras kurumuna gelindiğinde ise insanları çalışmaya yönelten nedenlerden biri servetlerini kendilerinden sonra gelen mirasçılara bırakmaktır. Fakat bu durum Mill'e göre eşitsizliğe neden olmaktadır. Bunun sonucunda da miras hakkı sınırlandırılmalıdır.¹⁰⁹

Mill'e göre, insanlar her zaman sadece kazandıkları kadar mülkiyet elde etmezler kazandıklarından fazlasına da sahip çıkabilirler. Bu durumda da insanların çalışmadan kazandıkları mülkiyete sınırlandırma getirilmesi gerekir. Mülkiyet hakkı, sözleşmeyle, zaman aşımıyla, vasiyet yoluyla sonradan kazanılır. Mülkiyet dağılımdaki eşitsizlik insanların çeşitliğinden kaynaklanmaktadır. İnsanların yetenekleri, çalışma şartları ve birikim yapmaları farklı olduğundan sahip oldukları mal miktarı da farklı olmaktadır. Özel mülkiyetin sonucu budur. Kabul eden katlanmalıdır. Toprak mülkiyetindeki düşünceleri şöyledir; toprak sahibi toprağı işlemezse, ona emek vermezse toprağın mülkiyet hakkından hak iddia edeceği durum olamaz, toprak topluma yarar teşkil etmiyorsa adalete uymuyor demektir, o halde devletin toprağı işlemeyen malikten tazminat isteme hakkı vardır.¹¹⁰

Sonuç olarak; John Stuart Mill bazı konularda diğer faydacı düşünürlerden ayrılmıştır. Gelir bölüşümündeki eşitsizliğe değinerek çözüme yaklaşımı sosyalist düşünce türündendir. Emeğin karşılığı sonucu oluşan özel mülkiyet makbuldür. Mülkiyet toplum yararına ve adaletle doğru orantılı olmalıdır.

¹⁰⁸ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 209.

¹⁰⁹ TURANLI, s. 93–94.

¹¹⁰ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 211–213.

B. İRADECI MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

İradeci teoride mülkiyet anlayışında, kişi hür irade sahibidir. Bundan dolayı da mülkiyet hakkı tanınmalıdır. Mülkiyet hakkı, insandaki irade gücüyle özleşmiştir. Mallar toplumda eşitsiz dağılmıştır. Bu durum da insanlar arasındaki yetenek farkından kaynaklanmaktadır. Mülkiyet hakkı insanın özgür iradesine dayandırılmıştır. Herkesin mülkiyetten yararlanma hakkı vardır. Kişinin özel mülkiyetten yararlanabilmesi için bazı imkânlar devlet tarafından sunulmalıdır. Mülkiyetin kötüye kullanılması önlenmelidir. İradeci teorinin iki temel düşünürü Kant ve Hegel'dir.¹¹¹ İki düşünürün fikirleri birbirlerinden farklıdır. Birleştikleri nokta kişinin mülkiyet hakkını irade gücüyle açıklamalarıdır.

1. KANT'IN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

Kant, birçok düşünürü göre Platondan sonra gelen en büyük filozof olarak kabul edilmiştir. Kant'ın amacı Hume'un savlarını çürütmektir. Fakir ve dindar bir çocukluk geçiren Kant, yetişkinliğe geldiğinde kiliseye gitmemeye başladı.¹¹² Pozitif dinlere saygılı olan Kant, din konusundaki düşüncesi rasyonalistti. Özel yaşamı çok disiplinli geçmişti. Teoloji, pedagoji, antropoloji, coğrafya, fizik, astronomi, matematik, mekanik, estetik, toplum ve devlet teorisi gibi birçok alanda öğrenim görmüştür. Fakat onda felsefenin ayrı bir yeri olmuştur her zaman,¹¹³ kendini felsefeye daha yakın hissetmiştir.

Liberal düşünceyi savunan Kant'ın mülkiyet hakkı temelde kişisel irade gücüne dayanmıştır. Ona göre mülkiyet sadece fiili egemenlikle sınırlı değildir. Bir mülke sahip kişi mülkünün devamlı yanında bulunmak ya da bulundurmada durumunda değildir. Gayrimenkul sahibi kişi, orada ikamet etmek zorunda değildir. İkamet etse de etmese de mülk o kişindir. Kant'ın

¹¹¹ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 242–243.

¹¹² STRATHERN, Paul, **90 Dakikada Kant**, (Çev. Mehmet UKŞUL), Gendaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 5–15.

¹¹³ KANT, Immanuel, **Seçilmiş Yazılar**, (Çev. Nejat BOZKURT), Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul 1984, s.13–15.

düşüncesine göre emek mülkiyet hakkını doğurmaz. Örneğin, toprağı işleyen bir kişi, toprağın mülkiyetine sahip olacak diye bir kural yoktur. İşçidir ve çalışmasının karşılığını alır. İlkel zamanlardaki ortak mülkiyete yaklaşımı şöyledir; herkes iradesiyle sahip olduğundan vazgeçerek mülkü ortaklaştırmış olabilir. Kişilerin iradesiyle birlikte ortak mülkiyet oluşur. Miras hakkındaki düşünceleri de iradeye dayanmaktadır. Bir kişi özel mülkiyetini ancak vasiyet yoluyla kendi isteğı doğrultusunda bırakması hukuki olandır. Kant'ın devletle özel mülkiyet arasındaki ilişkiye bakış açısı da şöyledir; devlet yasama gücünü elinde bulundurduğuna göre, toprak üzerinde hakkının varlığından söz edilebilir. Devlet de buna dayanarak toprak sahiplerinden toprağın değeri üzerinden toprağı vergilendirebilir. Bazı özel durumlarda devlet, mülkiyete el koyabilir. Mülkiyeti ödünç alabilir.¹¹⁴

Sonuçta Kant'ın mülkiyet anlayışı, liberal düşünceyle paralel ilerler. Ona göre, mal ve servetlerin eşitsizliğı, kabiliyetlerin eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. John Locke'un tam aksine mülkiyetle emek arasındaki ilişkiyi reddederek, mülkiyet hakkının kişisel irade sonucu olduğunu savunmuştur. Bu kişisel irade ile kazanılan mülkiyet hakkı ancak yasama organının hukuka uygunluğu ile meşruluk kazanabilir.¹¹⁵

2. HEGEL'İN MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

1770'de Stuttgart'ta doğan Hegel, sıradan bir memurun oğludur. İlk başlarda felsefeyle pek ilgilenmeyen Hegel daha çok tarih ve dine yönelmiştir. Daha sonra düşünce tarihindeki en güçlü felsefi ekollerinden sayılmaya başlandı. Kant'tan sonra felsefe tarihinde adından söz ettirmiştir. Zaten Hegel'in düşüncesi, Kant'ın düşüncesine tepki olarak nitelendirilmiştir.¹¹⁶

¹¹⁴ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 230–234.

¹¹⁵ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 235.

¹¹⁶ THOMSON, David, **Siyasi Düşünceler Tarihi**, 3.Baskı, Şule Yayınları, İstanbul 2000, s. 154.

Hegel'in özgürlük anlayışı Kant'tan farklıdır. Hegel'in özgürlüğünde mülkiyet vardır. Mülkiyet, birey olmanın göstergesidir. Mülkiyetin tanınması ve kabulü sözleşmeler yoluyla olmaktadır. Sözleşme, mülkiyetin tanınması ve herhangi bir şiddete karşı korunması amacıyla yapılır. Şiddet ve gasp olayları, mahkemeler aracılığıyla engellenecektir. Bundan yola çıkarak mülkiyet hakkı cezalandırma hakkını doğuracaktır. Özgürlük, kendini mülkiyet ile nesnelleştirmiştir.¹¹⁷ Hegel, özgürlüğün mülkiyetteki önemi kadar hak kavramının da mülkiyetteki önemine değinmiştir. Ona göre, mülkiyet somut hukukta bulunması gereken nihai durumdur. Somut olan toplumsal düzende mülkiyet bazı sınırlamalara maruz kalabilir. Hegel'e göre mülkiyetle kişiliğin gelişmesi arasında bir bağ bulunmaktadır. Mülkiyet hakkını kabul etmeyen siyasal sistem kişilik haklarını da ihlal eder. İradenin dış dünya ile ilişkisi mülkiyet hakkını teşkil eder. Kişinin var olabilmek için mülk edinme hakkı tamamen meşrudur. Mülkiyet, kişinin iradesini taşır ve böylece bireyin kişiliğini somutlaştırmış olur. Mülkiyetin kişilik için ahlakı değeri, özgür iradenin somutlaştırılmasıdır. Bireyin kendi mülkiyetini kullanma hakkı onun kişiliğini geliştirir. Özel mülkiyetin benimsenmesi kişiliğe saygı gösterilmesinin bir sonucudur.¹¹⁸ Hegel'e göre bir mülkiyet, eğer bireysel bir iradeye tabiyse bu özel mülkiyet niteliğindedir. Kişinin iradesi bu mülkiyetin kaderini belirler. Bu mülkiyetten kendi rızasıyla vazgeçerse o mülkiyet onun olmaz. Mülkiyetin ve servetin eşitsizce dağılışının suçunu doğada aramamak gerekir. Özgür olmayan tabiat ne adaletli ne de adaletsiz olabilir. Kişi herhangi bir şeyin kendisinin olmasını istemesi onun mülkiyetini kazanması anlamına gelmez o şeyin zilyetliğini de alması gerekmektedir. Yani o şeyi gereklerini yerine getirerek kendi mülkiyetine geçirmesidir. Mülkiyet sahibi kişi onu kendi iradesine göre kullanır, isterse elden çıkarır, isterse onun üzerinden tasarruf sağlar.¹¹⁹

¹¹⁷ BUMİN, Tülin, **Hegel, Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 146.

¹¹⁸ ÇOBAN, s. 267–270.

¹¹⁹ HEGEL, G.W.F., **Hukuk Felsefesinin Prensipleri**, (Çev. Cenap KARAKAYA), Sosyal Yayınları, İstanbul 1991, s. 470.

Hegel'in özel mülkiyete bakış açısı şöyledir: Özel mülkiyet kişiye özgürlük, ruh ve istenç kazandırır ve bunun sonucunda da kişi içinde bulunduğu sosyal hayatta kabul görür. Mülkiyet kişiye göre nesnenin kullanımını ifade ederek, doğal ve bireysel bir gereksinim olarak şekillenir. Kişi, mülkiyet sahibi olmakla kendisinin, ailesinin ve toplumunun ekonomik bağımsızlığını güvence altına almış olur. Mülkiyet sahipliği insana toplumda var olmayı sağlayarak, güven duygusu getirir. Hegel'e göre mülkiyette mal ile malın sahibi iç içe olup birbirlerini kapsarlar, birbirleri içinde doğarlar. İkisi de birbirlerinden ayrı düşünülemez. Hegel mülkiyet hakkını sözleşmeyle somutlaştırarak meşru kılmıştır. Sahiplik duygusu yani mal mülk edinme duygusu, insanın kendi varlığının onaylanması, doğrulanmasıdır.¹²⁰

Hegel'in mülkiyet üzerindeki sahiplenmeye şu şekilde değinir; tarihin ilk yıllarında bir şeye kim sahip olduysa, o şey hep ona aittir. Yani bir kimse daha önceden başkasının sahip olduğu mala dokunamaz o maldan yararlanamaz ve o malı sahiplenemez. Bir yere ilk gelen ve onu sahiplenen o mekâna saltık biçimde sahip olur. Hegel bu durumu destekleyerek savunur. Fakat bu durumda bir haksızlık söz konusudur. Çünkü Hegel ilk gelip yerleşenlerin mülkiyet hakkı olduğunu savunarak, sonradan gelen kişilerin mülkiyet edinme haklarını otomatikman ortadan kaldırır. Yani son gelen mülkiyet hakkına sahip olamaz. Bunun sonucunda da kişiler arasında çatışma, kıskançlık ve huzursuzluk kaos ortamı meydana gelir. Bu adaletsizlik ona göre mantıksal ve olağandır. Bu anlayış zamanla burjuvazinin ekonomik ve politik açıdan yükselmesine neden olacaktır.¹²¹

Sonuç olarak Hegel, herkesin bütün bireylerin mülkiyet hakkının olduğunu savunarak, mülkiyet hakkını doğal ve hukuksal açıdan savunmuştur. Mülkiyet edinme şartları üzerinde durmamıştır. Ona göre mülk

¹²⁰ YENİŞEHİRLİOĞLU, Şahin, **Hegel Felsefesi'nde Birey, Toplum, Devlet İlişkileri**, Birey Toplum Yayınları, Ankara 1985, s. 173–175.

¹²¹ YENİŞEHİRLİOĞLU, s. 177–178.

edinme çok basittir. İlk kim sahip olmuşsa o mülk edindiği şeye sahip olmuş olur.¹²²

C. KAPİTALİST SİSTEMDE MÜLKİYET ANLAYIŞI

Kapitalizm, üretim araçlarının devlet yerine, özel sektörün elinde olmasını tercih ederek, sermaye tarafındadır. Batı dünyasında ortaya çıkmış olan bu ekonomik sistem orta çağın sonlarına doğru gelişmeye başlamış ve dünyaya yavaş yavaş yayılmıştır. Kapitalist sistemin, temel olarak nitelendirilebilecek kavramları, sermaye, özel mülkiyet ve özel teşebbüstür. Kapitalizmin en önemli ve en belirgin kurumu özel mülkiyettir. Özel mülkiyet olmadığı takdirde kapitalizmden söz edilemez. Bu sistemde amaç kazançtır ve birey başkalarından önce kendini düşünerek kâr amacı güder.¹²³ Kapitalizm, Roma Hukuku'nun ön gördüğü özel mülkiyeti mutlak hak olarak kabul etmektedir. Devletin kişiye ait olan mülkiyette hakkı yoktur. Özel mülkiyeti eğer kişi kendi menfaati doğrultusunda kullanıyorsa o zaman devlete de fayda sağlamış olur.¹²⁴

Devletin özel biçimi olan özel mülkiyetin sahipliği, sahip olanın o mal üzerindeki iktidarını belirler. Bu iktidar onun için özgürlük kaynağıdır. Kapitalist düzende mülkiyette toplumsal eşitlik söz konusu olamaz. Kapitalizme göre, insan eşit olmak için değil başkalarından üstün olmak için çalışır. Bu eşitsizlik insanın hırslanmasına neden olarak insanı çalıştırır ve bunun sonucunda da üretim artar. İnsanlar arasındaki yetenek eşitsizliği sonucunda, daha fazla üretken olan kişi diğer kişiye nazaran daha üstün ayrıcalıklara sahip olup, maddi bakımdan güçlü olur. Böylece ekonomik eşitlik gibi bir kavramdan da söz edilemez. Bazı düşünürlere göre, mülkiyetin miras yoluyla geçmesi eşitsizliğin artmasına neden olabilir. Fakat kapitalist

¹²² YENİŞEHİROĞLU, s. 179.

¹²³ <http://www.yeryuzunden.de/kapitalizm.htm> (erişim tarihi: 07.02.2007)

¹²⁴ DAL, Süleyman, Batılı Mülkiyetin Tenkidi,

<http://www.geocities.com/suleymanandalupto/akademarsiv46.htm>, (erişim tarihi: 07.02.2007).

sistem, miras kurumunu onaylar. İnsanların eşit olmayan zenginliğinin yine toplum yararına döneceğini savunur.¹²⁵ Miras sistemi kapitalist düşünörlere göre, insanî hayat boyu çalışmasına katkı sağlar. İnsanın çalışma gücünü arttırır. İnsanlar arasındaki eşitsizlikler doğal olan şeydir, bu eşitsizlik, doğadan gelmektedir.¹²⁶ Aslında bu sistemde özel mülkiyet toplumsal hiyerarşiyi doğurarak baskıcı otorite meydana getirir. Kapitalizmde mülkiyet mutlak anlamda tek kişiye aittir.

D. MARXİST MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

Marxist mülkiyet görüşünü belirtmeden önce bu görüşün doğmasına sebep olan Karl Marx'a değineceğiz.

Karl Marx, Yahudi bir avukatın oğlu olarak Almanya'da dünyaya gelmiş, ilerleyen yaşıyla birlikte Hıristiyanlığı seçmiştir. Siyasal faaliyetlerde adından sık sık söz ettiren Marx, Köln halkını vergi ödememeleri adına Prusya hükümetine karşı kışkırtınca siyasal otoritelerce istenmeyen kişi olarak ilan edilmiştir. Bunun üzerine siyasetle ilgili yazılar yazmaya başlamıştır. Marx'a göre, insanlığın tarihi sınıf ve sömürgeci oluşur. İnsanlar arası sınıf ayrılıklarını tasvip etmeyip, "her sınıf ortak bir ekonomik çıkara sahip olmalıdır" der. Sınıf mücadelesi, toplumda mutsuz ve gerilime neden olarak kaos ortamı oluşturur.¹²⁷ Toplumsal eşitsizliğin derininde ekonomik faktörler yatmaktadır. Marx'a göre bu konuda özlü değişikliklerin yapılabilmesi için üretim araçlarındaki özel mülkiyetin kaldırılması gerekmektedir. Böylece toplumdaki eşitsizlik tamamen ortadan kalkacak, sınıfsız bir toplum meydana gelecektir.¹²⁸

¹²⁵ GÜRİZ, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, s. 148–149.

¹²⁶ GÜRİZ, Adnan, **Kapitalist İdeoloji Üzerine Bir İnceleme**, Siyasal Kitabevi, Ankara 1995, s. 98.

¹²⁷ THOMSON, David, **Siyasi Düşünce Tarihi**, 3. Baskı, Şule Yayınları, İstanbul 2000, s. 201.

¹²⁸ SABİNE, George, **Yakınçağ Siyasal Düşünceler Tarihi**, (Çev. Özer OZANKAYA), Gündoğan Yayınları, Ankara 1991, s. 162.

Marksizme göre, üretim araçlarındaki değişim, sosyal ilişkilerin de değişmesine neden olmaktadır. Örneğin ilkel toplumun sona ermesi üretim araçlarındaki modern değişimle olmuş, el sanatları, tarım ve hayvancılığın ortaya çıkmasıyla birlikte malların mübadelesi başlamış bunun sonucunda da özel mülkiyet ortaya çıkmıştır. Üretim araçları üzerindeki mülkiyet kolektif olduğu taktirde insanların birbirleriyle olan ilişkileri yardımlaşma ve iş birliğine dayanıp huzurlu bir ortam meydana gelecektir.¹²⁹

Marxist görüş, işçi sınıfının ideolojisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu görüşün mülkiyete yaklaşım biçimi şöyledir: Toprak üretim araçlarından sayılır. Onlara göre toprağın mülkiyeti üretim araçlarından farklı değildir. Özel mülkiyeti kesinlikle savunmayıp, kolektif mülkiyet yanlısıdır. Kolektif mülkiyetten kasıt elbisesi, tarağı değil toprağı, evidir. Mülkiyet, toplumdaki insanların ve onların üretim araçlarının aralarında olan bağlantıdır. Marx'a göre başlangıçta emekle mülkiyet arasında bir ilişki vardı, fakat sonraları kapitalizmin gelişmesiyle birlikte mülkiyette emek anlayışı kayboldu.¹³⁰ Kapitalizm, burjuvazinin feodaliteye karşı gösterdiği mücadele sonucunda yerleşti. Kapitalizmde üretim kolektif olup üretilen değerler özel mülkiyet alanındadır, bu durum da marksistlere göre temel paradokstur. Bu paradoksu çözümlenmenin en iyi yolu sosyalizmin de temel düşüncesi olan üretim araçlarının kolektifleştirilmesidir. Böylece insanın insan tarafından sömürsü engellenecektir.¹³¹ Kapitalist devlet, kapitalist sınıfın mülkiyetini koruyarak ona bekçilik yapar. Bu sistemde ekonomiye egemen olan toplumun çıkarları korunur. Bu durumun sonunda ezilen gruplar ortaya çıkar bu sistemde sınıf ayrılıkları kaçınılmazdır.¹³²

Sonuç olarak, Marksizme göre mülkiyet, emeğin kapitalistler tarafından sömürsüdür. Toprak ve üretim araçları devletin elinde olup, devlet her türlü mülkiyetin tek sahibidir. Yani sınıf ayrılıklarını ortadan kaldıran faktör, özel mülkiyetin devlet iktidarındadır. Marksizmde insana karşı bir

¹²⁹ GÖZE, s. 283–284.

¹³⁰ HİLAV, Selahattin, **Felsefe Yazıları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993, s. 14–16.

¹³¹ GÖZE, s. 284, 288.

¹³² GÜRİZ, **Kapitalist İdeoloji Üzerine Bir İnceleme**, s. 87.

güven eksikliği vardır, insan mülkiyet sahibi olmaya layık bile görülmemiştir.

E. ANARŞİZM'DE MÜLKİYET GÖRÜŞÜ

Mutlak özgürlük yanlısı olan anarşizm 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Devlet, siyasi parti, özel mülkiyet, ataerkil aile, merkezi otorite gibi her türlü otoriteyi ve hiyerarşiyi özgür olabilmek adına reddederler. Bu durumda hemen akla gelen, otorite olmadan insanların nasıl bir düzen içinde yaşayacakları sorusuna da kendilerince cevap bulmuşlardır. İnsanlar arasındaki uyum, yasa ya da otoriteyle değil, özgürce oluşturulmuş çeşitli bölgesel ve mesleki gruplar arasında oluşturulan özgür sözleşmelerle elde edilecektir.¹³³ Fiili eşitlik isteyen anarşistlere göre, halk yönetilmek isteğinden vazgeçmelidir. Eşitliğin olmadığı yerde özgürlükten bahsedilemez, sermayeler, tüm insanlığındır ve herkes özgürce kullanılmalıdır.¹³⁴

Anarşizmde mülkiyeti daha iyi anlayabilmek adına ünlü anarşist düşünür Proudhon'un mülkiyet anlayışına bakmamız gerekmektedir. Ona göre "mülkiyet hırsızlıktır". Mülkiyet kötülüklerin toplamıdır. Kendi gücünü kullanmadan, parasıyla başkalarının emeğini sömürenleri onaylamazken, insanların yaşaması için gerekli olan mal, toprak ve üretim araçlarının mülkiyetlerini onaylayarak, Komünizm tasarılarını da reddeder. Çalışan bir kişi ürettiği mal üzerinde hakkı varken, üretim araçları üzerinde hak sahibi değildir.¹³⁵ Ona göre, mülkiyetin sonucu despotizmdir. Nasıl ki bir ürünü elde edebilmek için birleşmiş güce, adaletin de meydana gelebilmesi için birleşmiş düşünceye ihtiyaç varsa, o halde mülkiyetin de ortaklaşa olması kaçınılmaz bir son olur, zaten doğru olan da budur. Kişi, doğal zenginliğin ya

¹³³ <http://www.siyasetvepolitika.com/gorusler-ve-doktrinler/anarsizm.html>. (erişim tarihi:10.02.2007).

¹³⁴ KROPOTKİN, Pyotr, **Anarşi Felsefesi- İdeali**, (Çev. Işık ERGÜDEN,), Kaos Yayınları, İstanbul 2001, s. 109–110.

¹³⁵ WOOSCOCK, George, **Anarşizm**, (Çev. Ergün TUNCALI), Bahar Matbaası, İstanbul 1967, s. 66.

da üretim araçlarının geçici mülkiyetine sahip olabilir.¹³⁶ Proudhon'a göre mülkiyet, toplum dışında bir haktır. İnsanlar sadece özgürlük, güvenlik ve eşitlik için birleşmelidir, mülkiyet için değil. Yasa açısından mal sahibi olmadan mülkiyeti olanlar vardır. Örneğin, doğmamış bir bebeğin mülkiyeti olabilir.¹³⁷ Hayata sıfırdan başlaması gerekirken, mülkle başlaması insanlar arasındaki eşitsizliğin en belirgin örneğidir. Ne yasa ne de emek mülkiyeti doğurmaz.

Anarşistlere göre, özel mülkiyetle zilyetlik aynı anlamı taşımaz. Özel mülkiyet, insanları sömürerek devlet tarafından korunan kurumdur. Zilyetlik ise kişiye ait olup başka kişilere zarar vermediği takdirde zilyetliktir. Örneğin, araba, ev, toka vb. eğer zilyetlik içinde olan ev bir başkasına kiraya verilmiş bundan da kâr elde ediliyorsa o zaman ev zilyetlikten çıkıp özel mülkiyet halini alır.¹³⁸

Sonuç olarak, bazı düşünörlere göre, mülkiyet nedeniyle meydana gelen eşitsizlik felaketlerin sebebi olmaktadır. Mülkiyetin haksız ve eşitsiz dağılımı yoksulları yoldan çıkartıp, hırsızlığa gaspa süröklemektedir. Mülkiyet olacaksa bile eşit ve ihtiyaca uygun bir dağılım yapılması gerekmektedir. Böylece eşitlik ve huzur sağlanmış olur.¹³⁹ Anarşistler insanlar arasındaki zenginlik farkından meydana gelen eşitsizlikten rahatsızlardır. Bu eşitsizliğin sebebi onlara göre mülkiyettir. Bütün otoritelere karşı çıkıp onları reddederler, insanların özgürlüğünü ellerinden aldığını ve insanları köleleştirdiğini savunarak özel mülkiyeti, devleti ve otoriter bütün kurumları reddederler.

¹³⁶ KROPOTKİNE, Pyotr, Pierre Joseph Proudhon ve Düşönceleri, <http://www.flag.blackened.net/kara/politikal/proudhon/tproh3.html>. (erişim tarihi: 10. 02. 2007).

¹³⁷ PROUDHON, Joseph, **Mülkiyet Nedir**, (Çev. G. Vedat ÜRETÖRK), Ararat Yayınevi, İstanbul 1969, s. 101–102.

¹³⁸ <http://www.bydigi.com/felsefe/3923-anarsistler-neden-ozel-mulkiyete-karsidirrlar.html>
Anarşizm (erişim tarihi:10. 02. 2007).

¹³⁹ GÖRİZ, **Teorik Açıldan Mülkiyet Sorunu**, s. 258-259.

F. JOHN LOCKE'UN MÜLKİYET ANLAYIŞI

Siyasal düşünceler alanında önemli yapıtları olan Locke, orta sınıf bir ailenin üyesi olup felsefe dalında kendini geliştirmiştir. Liberal parti önderlerinden birine özel yazman olmasından sonra Locke'un özgürlükçü eğilimleri değişerek gelişmiştir.¹⁴⁰ Ona göre insan doğuştan değil sonradan bilgi sahibi olur ve bu bilgi deneyim yoluyla kazanılır.

Locke'un düşüncesinin temelini oluşturan şey mülkiyettir. Locke, mülkiyeti açıklarken mülkiyet anlamına gelen iki kelime kullanır. Bunlar *property* yani mülkiyetle birlikte özgürlük, diğeri ise *estate* sadece mülkiyettir.¹⁴¹ Locke'nin mülkiyeti sadece, bir şeyin sahipliği değil aynı zamanda yaşam, özgürlük ve serveti kapsamaktadır. Locke yaşam, özgürlük ve mülkiyeti birbirinden ayırmayarak bu kavramların harmanlanmasının sonucunda insan haklarının meydana geldiğini söyler. Yaşam, hürriyet ya da mülkiyet hakkına herhangi bir müdahalede devlet görevini yapmalıdır.¹⁴² Locke'un mülkiyet konusundaki görüşü emek teorisine dayanmaktadır. Ona göre, "herkes kendi emeğinin ürettiğince mülkiyete sahiptir". Bir toprak sahibi işleyebileceği kadar toprağa sahip olmalıdır, daha fazlasına hakkı yoktur.¹⁴³ İnsanlar yeryüzünde bulunan doğal nimetlerden yararlanmalıdır. Tanrı doğayı ziyan edilmesi için yaratmamıştır. İnsanlar doğadan yararlanabilecekleri ölçüde yararlanmalıdırlar. Bunun da bir sınırı vardır. Dünya ve içindekiler tüm insanlığın ortak şekilde faydalanması için yaratılmıştır.¹⁴⁴

Locke mülkiyet kavramını açıklarken doğa yasası üzerinde durup, hem ortak hem özel mülkiyetten söz etmiştir. Doğa yasası insana mülk

¹⁴⁰ TUNÇAY, **Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi**, İBÜY, İstanbul 2002, s. 254.

¹⁴¹ ŞENEL, Alaaddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, AÜSBY. No:498, Sevinç Matbaası, Ankara 1982, s. 445.

¹⁴² THOMSON, David, **Siyasi Düşünce Tarihi**, 3. Baskı, Şule Yayınları, İstanbul 2000, s. 92–93.

¹⁴³ RUSSEL, Bertrand, **Batı Felsefesi Tarihi III**, (Çev. Muhammer SENCER,), Say Yayınları, İstanbul 2004, s. 197.

¹⁴⁴ ROSEN, Michael, WOLFF, Jonathan, , **Siyasal Düşünce**, (Çev. ÇALIŞKAN, Sevda, Hamit) Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2006, s. 264–265.

edinme görevi yüklemektedir. Locke doğa durumunda özgürlük ve eşitliğe önem vermiştir. Buradaki özgürlükten kasıt, kişinin her istediğini yapabilmesi değil, sadece doğa yasası içinde sınırlı şekilde hareket etmesidir. Eşitlik ise dünyayı yaratan Tanrı'nın gözündeki eşitliktir. Aptallar ve çocuklar haricindeki herkes eşittir.¹⁴⁵ Dünyayı ve dünyadaki her şeyi Tanrı yarattığına göre her şeyin tek sahibi temelde O'dur. Tanrı dünyadaki her şeyi ayırım yapmadan insanlara vermiştir, o halde, bunlar üzerinde bütün herkesin eşit derecede hakkı vardır. Burada anlaşılan ortak mülkiyet anlayışı, Thomas Aquinas'ın ortak mülkiyet anlayışıyla benzerlik gösterir.¹⁴⁶ Doğa durumunda özel mülkiyet emekle meşrulaştırılmalı ve doğa yasasına aykırı olmamalıdır. Örneğin mülk sahibi bir kişi malını kullanmayıp bir kenarda bırakmamalıdır. Ona alın teri dökmelidir. Ortaklaşa olan mülkiyeti emekle özel mülkiyete dönüştürerek onu sadece ihtiyacı kadar kullanabilir. Fazlası doğaya ve diğer kişilere haksızlık olur¹⁴⁷. Ayrıca kişi bu durumda doğa yasasını çiğnemiş olur.

Locke'un mülkiyet anlayışı, anlaşmaya dayalı ve sınırlıdır. Toprağı ve diğer her şeyi insana Tanrı vermiştir, bu açıdan mülkiyet kutsaldır. Herkes ihtiyacı olan kadar mülk edinmelidir. Hiç kimse başkasının malına göz dikmemeli ve başkalarının mülkiyet hakkını ihlal etmemelidir. Bu sebepten dolayı mülkiyet sınırlandırılmıştır.¹⁴⁸

Locke'un mülkiyette yasalara ve devlete bakış açısı şöyledir: Hükümet kişilerin mülkiyetini korumakla görevlidir. Bunun aksine kişinin rızası olmadan mülkiyetine karışamaz ve zorla elinden alınamaz. Bunun aksi bir durumda insanların yaşam özgürlüklerine gölge düşer toplumda direnme hakkı doğar. İnsanlar mülkiyetlerinin korunması için toplumun içinde yer alırlar. Topluma girme amacı aslında mülkiyet sahibi olmaktır. İnsanların

¹⁴⁵ BAKIRCI, Fahri, **John Locke'ta Mülkiyet Anlayışı**, Babil Yayıncılık, Ankara 2004, s. 16–18.

¹⁴⁶ BAKIRCI, s. 156–161.

¹⁴⁷ BAKIRCI, s. 182.

¹⁴⁸ GÜLSOY, Tefik, "John Locke'un Siyaset Teorisinin Temel Kavramları ve Yasama Gücü", <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TGuelsoy1.html#fn6>. (erişim tarihi: 14. 02. 2007).

siyasi toplumda birlik olmaları mülkiyetten kaynaklanır.¹⁴⁹ İnsanların mülkiyetlerini korumak amacıyla siyasal topluluklara katılmaları sözleşmeleri doğurmuştur. Locke'a göre, insanlar birlik olup şehirler kurdukça, sınırlar çizildikçe, yasalarla birlikte kişilerin mülkiyetleri belirlendikçe toprakta yerleşik mülkiyet meydana gelmiştir. Böylece topluluklar dünyanın bazı yerlerinde pozitif anlaşmalarla kendi içlerinde mülkiyet kurmuşlardır. Locke, sadece doğa durumundaki mülkiyetin değil, toplumla elde edilen mülkiyetin de pozitif yasalarla belirlenmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁵⁰

Sonuç olarak, doğa yasası, Locke teorisinin temelini oluşturmaktadır. Doğa yasası çerçevesinde insanlar hayatlarına devam etmelidir. Dünya insanlar için yaratıldıysa o halde insanların mülkiyet sahibi olmaları kaçınılmazdır. Emek kullanılarak edinilen her şey mülkiyettir. İnsanlar varlıklarını sürdürebilecek kadar mülkiyet edinmelidir. Aksi halde müsriflik ortaya çıkar. Locke'un mülkiyeti liberal değil, anlaşmaya dayalı ve sınırlıdır. Kimse kimseden üstün değildir ve herkes eşit haklara sahiptir.

¹⁴⁹ BAKIRCI, s. 316.

¹⁵⁰ BAKIRCI, s. 313.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NDE MÜLKİYET HAKKI VE KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET DAVALARI

I. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NDE MÜLKİYET HAKKI

AİHS kabul edildiği sıralarda mülkiyet hakkına ilişkin bir madde bulunmamaktaydı. Savaşın bitimiyle birlikte, Avrupa'da siyasal, ekonomik ve toplumsal yönden bir kaos ortamı hakimdi. Mülkiyet konusundaki tutumun düzenlenmesindeki gecikmeler ve tereddütlü yaklaşımların sebebi, 2. Dünya Savaşının tahribatından kaynaklanmaktaydı. Çünkü öncelikli iş savaşın yakıp yıktığı şehirlerin onarımı ve yeniden yapılandırılmasıydı. Değişen sınırların belirlenmesi, sürülen veya soykırımdan başka ülkelere kaçan insanların bıraktıkları mülkler, siyasal ve ekonomik seçenekler konusundaki belirsizlikler ve karışıklıklarla dolu bir Avrupa'da mülkiyet hakkının düzenlenmesi son iş olarak görülmüştür. Bu durum, Avrupa Konseyi kurucu devletlerinden bazılarının kaos ortamı nedeniyle ekonomik yükümlülükleri arttıracak düzenlemeleri uygun ve yararlı görmemelerinden kaynaklanmıştır. Bu belirsizlikler sonucunda nihayet, 20 Mart 1952'de Paris'te imzalanan "İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya İlişkin Ek Protokol" yeterli oyu aldıktan sonra, 18 Mayıs 1954'te yürürlüğe girdi. Böylece mülkiyet hakkı sözleşmede yerini almış oldu. Türkiye'de de, 19 Mart 1954'de, 8662 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 6336 sayılı yasa ile AİHS 1 Nolu Protokol ile birlikte onaylanarak Türk hukukunda yürürlüğe girmiş oldu.¹⁵¹ 1 Nolu Protokol ile birlikte mülkiyet hakkı, eğitim ve öğretim hakkı, serbest seçim yapma hakkı da güvence altına alındı.

¹⁵¹ DİNÇ, Güney, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Malvarlığı Hakları**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 124, Ankara 2007, s. 4-5.

A. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN DENETİM MEKANİZMASI

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi üç kısımdan oluşur. İlk kısmında, hak ve özgürlükler, ikincisinde Avrupa İnsan Haklarının Denetim organları, son bölümünü de çekinceler ve onay prosedürleri yer alır.¹⁵² AİHS 11. Ek protokolle değiştirilmeden önce iki denetim organına sahipti. Bunlar; Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ya da Divanıydı. Bu iki denetim organı, sözleşmenin içinde özel hükümlere bağlanmış, ayrıca Avrupa Konseyinin bir organı olan Bakanlar Komitesi'ne bir takım görevler verilmişti.¹⁵³ 11 Nolu Ek Protokol, Türkiye'nin de dahil olduğu ilgili devletlerce 1 Ekim 1997'de onaylanıp, 1 Kasım 1998'de yürürlüğe girmiştir. Buna göre, eski iki denetim sistemi, Komisyon ve Divan kaldırılarak tek mahkeme sistemine geçilmiştir. Tek denetim mekanizması olan mahkeme, siyasi uzlaşma sonucunda meydana geldiği için uzlaşmacı karakter taşır, ayrıca mahkemenin, yargısal yönü güçlendirilmiştir. Dava sayılarının artmasıyla ve yargılamadaki gereksiz fazlalıklarla birlikte, davaların çözüm süresi uzamıştır. Bundan dolayı da Denetim Sisteminde reforma gidilmiştir. Buradaki hedef yargılama yapısını basitleştirmek ve süreyi kısaltmaktır. Bu hedefe ulaşıldığı pek söylenemez. 1999 yıl sonu itibarıyla 12.000'den fazla ve Eylül 2001 itibarıyla 18.000'den fazla dava kayıtlara geçilmemiş bir şekilde beklemededir.¹⁵⁴

Mahkemenin işleyişine kısaca değinecek olursak; mahkeme, sürekli görev yapan ve yüksek taraf devletlerin sayısına eşit sayıda yargıçtan oluşur (mad.20). Genel Kurul halinde toplanan mahkeme, 3 yıllık süre için başkanı ya da başkan yardımcısını seçer, belirli süreler içinde daireler kurar, iç tüzüğü kabul eder (mad.26). Mahkeme önüne gelen bütün başvuruları

¹⁵² ÖZMEN, Munci, **Farklı Bakış Tarzlarıyla İnsan Hakları Uygulamaları**, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara 2000, s. 114.

¹⁵³ İŞIKLAR, Celal, AİHM'nin Disiplin Kuruluna İlişkin Kararları http://www.msb.gov.tr/prgs/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=69 (erişim tarihi: 20. 02. 2007).

¹⁵⁴ BOZKURT, Enver, **İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rölü**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s. 209–211.

incelemez, konu kişi yer ve zaman bakımından sınırlı olarak inceleme ve yargılama yetkisi vardır.¹⁵⁵ Mahkeme, başvuruları incelemek üzere, 3 yargıçlı Komiteler, 7 yargıçlı Daireler ve 17 yargıçlı büyük Daireler şeklinde toplanır. Bir kişisel başvuruda fazla inceleme gerekmediği durumlarda, oybirliği ile kabul edilemezliğine Komite karar verebilir ve bu karar kesindir (mad.28). Komiteler kararda oy birliğine ulaşmamaları ya da reddedilecek durumu olmadığına karar verildiği takdirde, dilekçe Daire tarafından incelenir.¹⁵⁶ Daireler kendilerine gelen başvuru için kabul edilmezlik kararı verebilir ya da kabul edip esastan inceler. Hak veya özgürlük bağlamında oluşan bir zarar varsa bunun tazminini isteyebilir. Bundan dolayı, daireler mahkeme çalışmalarının önemli bölümünü oluştururlar. Büyük Dairenin yetkilerine gelince, davaları karara bağlamanın yanında görüş bildirme yetkisi de vardır.¹⁵⁷

Mahkemenin yargı yetkisi, "33. 34. ve 37. maddeler uyarınca kendisine intikal eden, işbu Sözleşmenin ve Protokollerinin yorumu ve uygulanmasına ilişkin tüm konuları kapsar. Mahkemenin yargı yetkisinin olup olmadığı hakkında ihtilaf durumunda, karar Mahkemeye aittir."¹⁵⁸ (mad.32) Mahkemeye iki tür başvuru yapılabilir, bireysel başvuru ve devlet başvuruları. Devlet başvuruları (m. 33), Sözleşmeye taraf olan devletler tarafından yapılan ihlallere karşı bireyin temel haklarını korur ayrıca objektif nitelik taşır. Bireysel başvuru (m. 34) ise, Sözleşmeye taraf devletlerce Sözleşmede tanınan hakların herhangi birinin ihlali sonucunda zarar gören her gerçek kişi, her insan topluluğu, mahkemeye başvurabilir.¹⁵⁹

¹⁵⁵ KARAASLAN, Erol, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yapısı ve Yargılama Yöntemi, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/400.doc> (Erişim tarihi: 20.02.2007).

¹⁵⁶ BOZKURT, E.-POYRAZ, Y.-KÜTÜKÇÜ, A., **İnsan Hakları Mevzuatı**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 245.

¹⁵⁷ BOZKURT, Enver-KANAT, Selim, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Elkitabı**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 36-38.

¹⁵⁸ BOZKURT, Enver, **Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, 4. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2007, s. 490.

¹⁵⁹ GÖZLÜGÖL, Said Vakkas, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuz Etkisi**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2002, s. 329.

Mahkemeye yapılan başvuruların kabul edilebilir olması madde 35/1' de açıklanmıştır. Devletler Hukukunun genel olarak kabul edilebilirlik prensibine göre, ancak iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve kesin karardan itibaren altı aylık bir süre içinde mahkemeye başvurulabilir.”¹⁶⁰ Bazı istisnai durumlar göz önüne alındığında iç hukuk yolları tüketilmeden, mahkemeye yapılan başvurular da olmuştur. Reed/İngiltere, Guincho/Portekiz, Akdivar ve ötekiler/ Türkiye, Menteş ve ötekiler/Türkiye gibi davalar örnek olarak gösterilebilir.¹⁶¹ Başvuru AİHS'yi kabul eden ve taraf olan devletlere karşı yapılabilir. Başvurular taraf olmayan devletler tarafından yapılamaz. Yapıldığını kabul etsek bile başvuru mahkeme tarafından reddedilir.¹⁶²

Sonuç olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yetkisi, ulusal hukuk kararını değiştirip, iptal edemez sadece, sözleşmenin ihlalini tespit ederek gereğini yapar. Verilen karar taraflar için hüküm ifade eder.¹⁶³ Mahkemenin ulusal yargıya müdahalesi söz konusu olamaz, zaten Mahkeme mülkiyet hakkının ihlali konusunda ulusal yargı organına geniş takdir hakkı tanımaktadır.

B. EK 1 NUMARALI PROTOKOL VE MÜLKİYET HAKKI

Tarihin en başından bu zamana kadar insanlar arasındaki mücadelenin temelinde mülkiyet yatmaktadır. Yöneticilerin topraklarını genişletme çabaları sonucunda çıkan savaşlar mülkiyet temeline dayanmıştır. Günümüze gelindiğinde ise, toprak işgali amacıyla yapılan savaşlar uluslararası hukuka aykırı sayılmaktadır. Hukuk devleti ilkesini benimseyen devletler, mülkiyet hakkını anayasalarında belirtip, anayasal hak olarak tanımlamışlardır. 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinde mülkiyet,

¹⁶⁰ BOZKURT, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, s. 247.

¹⁶¹ ÖZBEY, s. 102.

¹⁶² ÖZBEY, s. 95.

¹⁶³ KARAASLAN, Erol, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yapısı ve Yargılama Yöntemi* <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/400.doc> (erişim tarihi: 20. 02. 2007).

mutlak dokunulmaz, devredilemez tabii haklardan biri olarak kabul edilmiştir. Böylece uluslararası hukukta etkisini gösterip, mülkiyet hakkını kabul etmeyen, mülkiyeti temel hak ve hürriyet olarak görmeyen bir anayasal sistem kalmamıştır.¹⁶⁴

Mülkiyet hakkı bazı anayasalarda sosyal haklar arasında bazı anayasalarda ise, medeni haklar arasında yer almaktadır. Mülkiyet hakkının bugün itibarıyla, sosyal ve ekonomik hak olarak nitelendirilmesi daha yaygınlaşmıştır. Bu hakkın, AİHS'ye sonradan dahil edilmesinin sebebi, II.Dünya Savaşı sonucunda Avrupa'da meydana gelen ekonomik,sosyal ve siyasal çöküntünün durdurulup, savaş sonrası ekonomik hayatın gereklerini en hızlı şekilde yerine getirebilmektir.¹⁶⁵

1. Protokolün mülkiyet hakkı olarak nitelendirilen 1. maddesi şöyledir:

“ Her gerçek ve tüzel kişinin, mal ve mülk dokunulmazlığına riayet edilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.”

“Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin genel menfaate uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka helal getirmez.”¹⁶⁶

Bu maddeye göre, kişi malını barışçıl amaçla kullanabilir. Aksi takdirde devlet müdahalesiyle karşılaşabilir. Kişi malını barışçıl yollarla kullandığı halde devlet müdahalesiyle karşılaşıyorsa, bu istisnai bir

¹⁶⁴ YILDIZ, Burhan, “Mülkiyet Hakkı ve Mülkiyetin Korunması”, **Hukuk ve Demokrasi**, S: 5, 2004, s. 8-9.

¹⁶⁵ ANAYURT, Ömer, **Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu**, Seçkin Yayınları, Ankara 2004, s. 137.

¹⁶⁶ GÖLCÜKLÜ, Feyyaz-GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 5. Baskı, Ankara 2004, s. 417.

durumdur. Bu durum, kamu yararı amacıyla, mülkiyeti denetim altına alma ve vergi ödemesini sağlama amacıyla yapılabilir. Bu müdahaleler uluslararası hukuka uyduğu müddetçe yapılabilir.¹⁶⁷

1. Protokolün 1. Maddesinin geçerli olabilmesi için, söz konusu mülkün hak iddiasının olması gerekir, yani mevcut olan mülkiyet korunabilir. Miras yoluyla gelecekte kalması planlanan mülk korunmaya alınamaz çünkü ortada netleşen bir durum yoktur. Maddenin içeriği incelendiğinde mülkiyet hakkına yönelik müdahaleler üç başlıkta toplanır. Birincisi, mal ve mülk dokunulmazlığı (1. paragrafın 1.cümlesinde), ikincisi, belirli koşullar altında devletin kişileri, mal ve mülkten yoksun bırakabilmesi (1. paragrafın 2. cümlesinde), üçüncüsü ise, devletin, çıkarları doğrultusunda gerekirse mülklerin kullanımını kontrol etmesi ve kısıtlayabilmesidir (bu da ikinci paragrafta yer almaktadır).¹⁶⁸ Mülkiyet hakkına müdahaleyle ilgili bu sınıflandırma ilk defa *Sporrong ve Lönnroth/İsveç* davasında ortaya konmuştur.¹⁶⁹ Bu madde mülkiyet hakkını güvence altına almakta ve mal varlığı kavramı geniş yorumlanmaktadır. Menkul, gayrimenkul mallar, hisseler, patent hakkı, tahkim kararları, ev sahibinin kira alma hakkı, emeklilik maaşı mülkiyet hakkı kapsamına girmektedir.¹⁷⁰

1. maddenin 1. fıkrasından anlaşılan kişinin mülkiyetine el konulabileceğidir. Bu müdahale ya kamulaştırma ya da devletleştirme yöntemiyle yapılır. Bu tür müdahale kamu yararı düşüncesiyle ve ölçülü şekilde yapıldığı takdirde, yasaldir. Bu müdahalenin haklı ve sözleşmeye uygunluğu, denetim organınca denetlenmektedir.¹⁷¹ Sözleşmeye göre özel

¹⁶⁷ SOYDAN, Billur Yalrı, “Mülkiyet Hakkı Versus Vergilendirme Yetkisi: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine Göre Mülkiyet Hakkına Müdahalenin Sınırı”, **Vergi Dünyası**, S: 227, 2000, s. 103–114.

¹⁶⁸ ÖZBEY, Özcan, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri**, Adalet Yayınevi, Ankara 2005, s. 394–395.

¹⁶⁹ Bkz. *Sporrong ve Lönnroth/ İsveç Davası*, Komisyon Kararı, 23.9.1982, Başvuru No. 7151/75 ve 7152/75.

¹⁷⁰ ERGÜL, Ergin, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulaması**, 2. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara 2004, s. 280.

¹⁷¹ ÜNAL, Şeref, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri**, TBMM Yayınları, Ankara, s. 318.

müdahaleler dışında mülkiyet hakkına müdahale yasaklanmıştır. Mülkiyet hakkı ancak kamu yararı amacıyla kısıtlanabilir. Mülkiyete müdahale, haktan yoksun bırakma durumunda kamu yararı, hakkın kullanımının düzenlenmesi halinde de genel menfaat amacıyla yapılabilir.¹⁷²

1. Protokolün 1. Maddesine göre, herhangi bir şeyin mülk sayılabilmesi için, her şeyden önce ekonomik değere sahip olması ve sahip olunan değer de somut olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Kamulaştırma amacıyla mülküne el konulan bir kişinin, o günün şartlarına göre belirlenen mülkünün bedeli, zaman aşımı nedeniyle uğradığı değer kaybı sonucunda önceki hüküm ihlale uğramış olur. Bununla ilgili Türkiye'ye birçok dava açılmıştır.¹⁷³ Bu konuyla ilgili Anayasamızın, 35, 46 ve 47. maddelerinde, mülkiyet hakkı, kamulaştırma ve devletleştirme başlığı altında düzenlemeler getirilmiştir.¹⁷⁴ Anayasamızın Kişinin Hak ve Ödevleri başlıklı 2. bölümünün, 35. maddesine göre “Herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.” Bu maddeden de anlaşılacağı gibi liberal düşüncenin sinyalleri verilerek, ekonomik düzenin yapı taşı mülkiyet sayılmıştır.¹⁷⁵ Hukuk sistemimizde mülkiyete yönelik herhangi bir kişi müdahalesinde ya da ihlalinde özel hukuk ve ceza hukuku devreye girerek ihlali veya müdahaleyi önleyebilmek adına tazmin etme veya cezalandırma yoluna gidebilir, mülkiyet koruma ve güvence altına alınır.¹⁷⁶

¹⁷² GÖZLÜGÖL, s. 228–229.

¹⁷³ GÖZLÜGÖL, s. 229.

¹⁷⁴ ÖZBEY, s. 417.

¹⁷⁵ İMAMOĞLU, s. 39.

¹⁷⁶ YILDIZ, s. 8–9.

C. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN GENEL OLARAK MÜLKİYET DAVALARINA YAKLAŞIMI VE MÜLKİYET HAKKINA YAPILAN MÜDAHALENİN MEŞRULUĞU

Bütün hak ve hürriyetlerde olduğu gibi mülkiyet hakkın da sınırsız bir hak değildir. Bu sınırlandırmalar hukuk kuralları çerçevesinde yapılmaktadır. Kamu yararı amacıyla yapılan sınırlandırmalar, zaman zaman bireyi ve devleti karşı karşıya getirmiştir. Bu konuyla ilgili AİHM'ye birçok dava açılmıştır. Kamu yararı ile yapılan sınırlandırmalar bireye herhangi bir zarar vermeyip mağdur etmemelidir, tersi bir durumda bireye malın tazmini yapılır. Mülkiyet hakkına yönelik kamulaştırma otoritesinin kullanılması sonucunda mağdur olduğunu düşünen birey kendi iç hukukunda halledemediği bu sorunu uluslararası platforma ve yargı yerlerine taşıyarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmaktadır.¹⁷⁷ Bu konuyla ilgili birçok dava AİHM' de hala görüşülmektedir.

AİHM mülkiyetle ilgili bir davayı incelerken, öncelikle o davanın 1.maddede geçen "mal" terimine uyup uymadığına, daha sonra, malların barışçıl biçimde kullanma hakkına müdahale edilip edilmediğine bakar.¹⁷⁸ Bundan yola çıkarak Mahkeme incelemeleri sonucunda karar verir. Sonuçlanan ya da hala görüşülen mülkiyet hakkına yapılan bir müdahalenin haklı gösterilmesini yani meşruluğunu içeren davaları kamu yararı, orantısallık ve vergilendirme olarak ayrı ayrı incelemek mümkündür. Ayrıca mülkiyet hakkına yapılan müdahaleler ancak kanuna ya da uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak yapılabilir ve kanun aracılığıyla mülkiyet hakkı düzenlenebilir. Mülkiyete yapılan müdahalelerde çoğu zaman sürenin aşırı uzunluğu dikkate alınmadan bedelin belirlenmesi adil dengeyi

¹⁷⁷ YILDIZ, s. 8–9.

¹⁷⁸ SOYDAN, s. 103–144.

bozar, dengenin bozulmasıyla birlikte AİHM mağduriyet durumuna göre mağdur olan tarafa tazminat ödenmesine karar verir¹⁷⁹.

1. KAMU YARARI AMACIYLA YAPILAN SINIRLANDIRMALAR VE ÖRNEK KARARLAR

AİHS 1 Nolu Protokolün 1. Maddesi kapsamında korunan hak mutlak bir hak değildir. Bu madde, mülkiyet hakkına müdahale edilebilmesi için devlete doğrudan yetki vermektedir. Devlet kendisine verilen bu yetkiyi ancak kamu yararı kapsamında kullanabilir, böylece devlet keyfi olarak hiç kimsenin malına müdahalede bulunamaz.¹⁸⁰

Bu kapsamda mülkten yoksun bırakma mülkiyet hakkının sahibinden alınarak devlete devredilmesi ya da gene kamu yararına yok edilmesidir. Önceki paragraflarda da belirtildiği gibi mülkiyete müdahalenin haklı gösterilmesi kamu yararı ve genel çıkarlar doğrultusunda olabilir. Bu durum, 1 Nolu Protokolün 1. Maddesinin ikinci cümlesinde şöyle ifade edilmiştir.

“...Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkten yoksun bırakabilir...”¹⁸¹ Bu maddeden yola çıkarak kamu çıkarlarını korumak adına yapılan haklı ve haksız müdahaleleri örnek kararlarla açıklayacağız.

a. 23/09/1982 7151/ 75 Sporrong ve Lönnroth- İsveç Davası

Sporrong Miras Şirketi, Stockholm'un merkezinde Aşağı Norrmalm bölgesinde bulunan taşınmazın sahibidir. Bu taşınmaz mülk üzerinde 1860'lardan kalma bir bina bulunmaktadır. İsveç Hükümeti, Stockholm

¹⁷⁹ GÖZLÜGÖL, s. 229.

¹⁸⁰ SARI, Gürbüz, **Malvarlığı Haklarının Korunması**, Beta Basım, İstanbul 2006, s. 55.

¹⁸¹ GÖLCÜKLÜ, GÖZÜBÜYÜK, s. 417.

Belediyesine 21 Temmuz 1956 tarihinde, Sporrong Miras Şirketinin de aralarında bulunduğu bölgeye kamulaştırma izni vermiştir. Bu bölge kentin önemli idari ve ticari faaliyetlerinin yoğun olduğu bir yer olduğu için, Belediye de bu alana viyadük yapmayı tasarlamış kalan kısma da otopark yapmayı düşünmüştür. Stockholm idare kurulu, yapılması planlanan viyadük ve bağlantı yolunun taşınmazın kullanımını etkilememek adına bu bölgeye 25 yıllık inşaat yasağı koymuştur. Sürenin uzamasıyla birlikte, 3 Mayıs 1979'da İsveç Hükümeti Belediyeye vermiş olduğu kamulaştırma iznini iptal etmiştir.¹⁸²

Aynı şekilde Stocholm'da yaşayan bayan Lönnroth, Aşağı Norrmalm Bölgesinde Barnhuset No.6'da yer alan taşınmazın üçte ikisinin sahibidir, bu taşınmazın üzerinde biri caddeye bakan diğeri de arkada bulunan iki bina bulunmaktadır. 24 Eylül 1971 tarihinde İsveç Hükümeti Stocholm Belediyesine içinde Barnhuset No.6'nın da bulunduğu 115 taşınmazı kamulaştırma izni vermiştir. Belediye de bayan Lönnroth'un taşınmazı üzerine çok katlı otopark yapmayı planlamaktadır. Daha sonra bu bölgede çalışmalar ertelenerek, başka planlar hazırlanmış bunun üzerine bayan Lönnroth binanın tamire ihtiyacı olduğu için kamulaştırma izninin kaldırılmasını talep etmiştir. İlk reddeden sonra, belediyenin de talebi üzerine kamulaştırma izni 1979'da iptal edilmiştir. Bayan Lönnroth'un taşınmazı 12 yıl inşaat yasağına, 8 yıl da kamulaştırma iznine tabi tutulmuştur.¹⁸³

Bu iki başvuru, taşınmazlarının kamulaştırılmaya izin verildiği halde, 23 ve 8 yıl kamulaştırılmamasından ve bu süre zarfında taşınmazlardan herhangi bir sebeple yararlanamamalarından dolayı, mülkiyet hakkının ihlalleri gerekçesiyle AİHM'ye başvuruda bulunmuşlardır.

Mahkeme, 23 Eylül 1982 tarihli Esas hakkındaki kararda, 1 Nolu Protokolün 1. Maddesinin ihlal edildiğini, ancak, 1. madde ile birlikte ele alınan sözleşmenin 14. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştı.

¹⁸² DOĞRU, Osman, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları**, Cilt: 1, 2. Baskı, Ankara Açık Ceza Evi Matbaası, Ankara 2003, s. 481-482.

¹⁸³ DOĞRU, s. 483.

Mahkeme Esas hakkındaki kararda iki başvurunun zarara uğrayıp uğramadığı sorununun açık bırakılmıştır. Mahkeme bu durumda herhangi bir zararın olup olmadığını belirtmek durumundadır. Bunun üzerine başvurucular maddi ve manevi zararlarının tazminini talep etmişlerdir. Mahkemeye göre bu iki başvuru kamulaştırma uzaması ve inşaat yasalarının devam etmesi yüzünden zarara uğramışlardır. Sonuç olarak Mahkeme, “beşe karşı on iki oyla, İsveç Krallığının zararlar için Sporrong Miras Şirketine 800,000 Kron dan, Bayan Lönnroth’a 200,000 Kron ödenmesine; dörde karşı on üç oyla, İsveç Krallığının giderler ve masraflar için toplam 723,865 Kron dan adli yardım olarak alınan 24,103 Fransız Frangı düşülerek Sporrong Miras Şirketi ve bayan Lönnroth’a birlikte ödenmesine”¹⁸⁴ karar vermiştir.

Sonuç olarak bu davada mülkler, devlet yerine diğer gerçek kişilere devredilmiş, mal sahipleri belli bir süre mülklerinden istedikleri gibi faydalanamayarak maddi zarara uğramışlardır. Dolayısıyla kamu yararı amacıyla mallarına el konulan bu iki başvurunun uzun bir süre mallarında kamulaştırılmaya gidilmemesi ve bundan kaynaklanan bir mülkiyet hakkı ihlali gerekçesiyle AİHM’ye başvuruda bulunmuşlardır. Kamulaştırma yapılırken mülk sahibi kesinlikle mağdur edilmemelidir. Mülkiyetlerinden yoksun bırakılma durumunda malın değeriyle orantılı bir tazminatın ödenmesi şarttır.¹⁸⁵

b. 9/07/1997 Akkuş- Türkiye Davası

1987 yılında Devlet Su İşleri, Kızılırmak vadisinde Altinkaya hidro elektrik barajı yapmak için Akkuşlara ait olan araziye istimlak etmiştir. Sinop’un Gökdoğan köyünde pirinç yetiştirilmek üzere kullanılan bu arazi sular altında kalıp kullanılamaz hale gelmiştir. Bu kamulaştırma projesi 3000’den fazla aileyi etkilemiştir. Başvurucuya göre bilimsel araştırmaların

¹⁸⁴ DOĞRU, s. 823–828.

¹⁸⁵ SARI, s. 62.

sonunda arazi değeri metre kare başı 3200–3500 olarak belirlenmiş fakat 800–850 TL arasında ödemede bulunulmuştur. Toplam başvuruçunun arazisine 122.000 TL değer biçilerek, bayan Akkuşa arazinin kamulaştırılmasından sonra ödenmiştir. Başvuruçucu çok geçmeden 12 Ekim 1987’de tazminatının arttırılması ve ek zararının enflasyon oranı göz önünde tutularak hesaplanmasını isteyerek Durağan Asliye Mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Bunun üzerine Mahkeme, 22 Haziran 1989 tarihinde, Bayan Akkuş’a 271,039 TL ek tazminat ve kamulaştırmanın üzerinden geçen süre içinde yıllık %30 gecikme tazminatı ödenmesine karar vermiştir. Buna göre ödenmesi gereken toplam tazminat 393,039 TL olmuştur, ayrıca bayan Akkuş’un mahkeme masrafları da karşılanacaktır. Bu karar üzerine Devlet Su İşleri, olayı Temyiz Mahkemesine götürmüştür. Bayan Akkuş’ da ek kaybın hesaplanmasında gecikmeye bağlı kanuni faiz yerine, enflasyona bağlı faizin hesaplanması gerektiğini borçlar kanununun 105. maddesine¹⁸⁶ dayandırarak karşıt başvuru yapmıştır. Temyiz Mahkemesi kararı hemen onaylamıştır.¹⁸⁷

3 Haziran 1991’de Temyiz Mahkemesi’nin Beşinci Hukuk Dairesi, kamulaştırma tazminatına ilişkin olarak şu kararı almıştır: “Alacaklılar yaptırma başvurdukları zaman alacakları miktar ve faizini talep etme hakkına sahip oldukları için, başka bir şekilde tazminat talep edemezler, böylece enflasyon oranının yüksek olması esasına dayanarak alacaklının iddiasını kabul kararı, hatalı bulunmuştur”.¹⁸⁸

Temyiz Mahkemesi Şubat 1994’de ise şu kararı almıştır: “3095 numaralı kanun ülkedeki enflasyon oranı % 30’un çok üzerindeyken onaylandı ve yürürlüğe girdi. Bununla birlikte, kanun koyucunun gecikme için faiz oranını % 30 olarak tespit etmiş olmasını dikkate almadan mevcut

¹⁸⁶ Alacaklı tarafın uğradığı kayıp geçmiş günler faizini aştığı yerde ve borçlu, alacaklının hatalı olduğunu ispatlayamadığı zaman kaybı karşılar. Eğer ek kaybın değeri hemen belirlenebilirse, mahkeme esasına ilişkin karar verirken, zararın miktarı da karşılaştırılabilir. Bkz. ŞENER, Esat, **Borçlar Kanunu**, Seçkin Yayınları, Ankara, 1998, s. 74.

¹⁸⁷ http://www.tohav.org/aihmk/akkus_turkiye.pdf (erişim tarihi:20.03.2007).

¹⁸⁸ http://www.tohav.org/aihmk/akkus_turkiye.pdf (erişim tarihi:20.03.2007).

davada, mevduata verilecek faiz oranlarına dayanan hatalı bir esasa göre % 30'u aşan bir bileşik faiz oranına hükmetmek kanuna aykırı olurdu"¹⁸⁹.

Bayan Akkuş, 26 Ağustos 1991 yılında 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği ve Devlet Su İşlerinin ek tazminat ödenmesindeki gecikmesine dayanarak mülkiyet hakkının ihlali gerekçesiyle Komisyona başvurmuştur. Komisyon başvuruyu inceleyerek, 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiğine ve ödenen tazminatın yetersizliğine kanaat getirerek, başvurucuya, maddi zararlar için 48 ABD doları, manevi zarar için 1.000 ABD doları, masraflar ve harcamalar için yardım olarak alınan 8968 FF düşülerek 5.000 ABD dolarının 3 aylık bir sürede TL karşılığında ödenmesine karar vermiştir.¹⁹⁰

Bu dava da, Sporrong ve Lönroth- İsveç davasıyla sonuç itibariyle benzeşmektedir. Kamu yararı kapsamında, hidro elektrik barajının yapılması ve bunun içinde bazı mülk sahiplerinin mallarının kamulaştırılması hiçbir sorun teşkil etmemektedir. Fakat bu ve buna benzer davaların can alıcı kısmı kamulaştırma yapılırken mülk sahibinin ya da sahiplerinin mallarının değerleri konusunda mağdur edilmemeleridir. Bu mağdurluk gerekçesiyle AİHM' ye başvuruda bulunan Akkuş, mahkemeyi kazanarak, mahkemece gerekli görülen tazminatı almıştır.

Bu konuyla ilgili diğer davalar; James ve Diğerleri- Birleşik Krallık 21.02.1986; Aka- Türkiye 23.09.1998; Aktaş ET Autres- Türkiye 30.01.2001; Adile Kartal-Türkiye 28.03.2002; A.S- Türkiye 28.3.2002; A.T. ET Autres-Türkiye 17.07.2001; Papamichalopoulos vb. gibi davalar.¹⁹¹

¹⁸⁹ <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/akkus.doc> (erişim tarihi: 20.03.2007).

¹⁹⁰ ÖZBEY, s. 419-420.

¹⁹¹ AKILLIOĞLU, s. 83.

2. ORANTISALLIK

Mülkiyete yapılan müdahalenin meşru olabilmesi için bireysel çıkar ve genel çıkarlar arasındaki dengenin sağlanması çok önemlidir. Kamu çıkarı bireysel çıkarın üstüne çıkmamalıdır. Mülkiyete müdahale ile ulaşılmak istenen hedefler arasında orantısallık olmak durumundadır.¹⁹² Toplumun ve bireyin genel çıkarları arasında kurulan bu dengeyi AİHS önemsemekte ve şart koşturmaktadır.

AİHM, Sözleşmenin 1 Nolu Protokolün 1. Maddesine dayanarak yapılan müdahalelerin, kişinin haklarını ihlal etmemesi ve mağdur edilmemesi adına olaydaki dengelerin sağlanması gerekmektedir. Böylece kamu yararı adına yapılan müdahale de hem bireyin temel hakları korunacak, hem de toplumun genel çıkarları gerçekleşecektir.¹⁹³ Aksi takdirde, kamu yararına gerçekleşmesi planlanan durum, kişi ve kamu çıkarları arasında denge kurulamamasından dolayı, çözümü AİHM’de aranan problemten öteye gidemez. Örnek davalarda da bu duruma değinilmektedir.

a. 24.10.1986 Agosi-Birleşik Krallık Davası

Agosi, maden eritme işleriyle uğraşan Alman firmasıdır. Bu firmadan altın-gümüş döküm işleriyle uğraşan iki kişi, Güney Afrika’da üretilen 120.000 poundluk 1500 altın sikkeyi satın almak için talepte bulunmuştur. Satın alma işlemi gerçekleşerek ödeme çekle yapılmıştır. Bunun üzerine firma, “mülkiyeti muhafaza koşuluyla satış sözleşmesi” yapmış, buna göre, çekin karşılığı alınana kadar altınlar, gerçek sahibi AGOSİ firmasında muhafaza edilecektir. Alıcıların firmaya verdikleri çek karşılıksız çıkınca firma sözleşme şartlarına dayanarak yargı yoluna başvurmuştur. Alıcılar bu sikkeleri yedek oto lastiğine saklayarak İngiltere’ye sokmaya çalışmışlar

¹⁹² ÇOBAN, Ali Rıza, **Protection of Property Rights Within The European Convention On Human Rights**, Ashgate Publishing Company, Burlington 2004, s. 204–205.

¹⁹³ SARI, s. 57.

fakat gümrük yetkililerince altın bulunmuştur. Olaydan bir kaç ay önce de İngiltere'ye altın paraların sokulması yasaklandığı için kamu organları tarafından sikkelere el konulmuştur. Bay X ve Bay Y bu olay üzerine ceza mahkemesinde hüküm giymişler, gümrük altın paraları iade etmeyi reddedince Agosi firması, İngiliz mahkemesine başvurmuş fakat sonuç alamamıştır. Bunun üzerine firma, olayı AİHM'ye taşımıştır.¹⁹⁴

Firma, 17 Eylül 1980'de Komisyona yaptığı başvuruda, altın paralar üzerinde hak kaybettirilmesinin, sözleşmenin 6/2'yi ve 1. Protokolün 1. Maddesinin ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur.¹⁹⁵ Kamusal müdahaleyi orantısallık açısından değerlendiren mahkemenin kararı şöyledir; “ *Devlet hem uygulama yollarının seçiminde hem de söz konusu hukuki hedefe ulaşmak için uygulamanın sonuçlarının genel çıkarlar doğrultusunda haklı olup olmadığını belirleme konusunda geniş bir takdir hakkına sahiptir.*” AİHM İngiliz yargı incelemesi usulünü dikkate alarak Agosi firmasının mülkiyet hakkına herhangi bir müdahale bulunmadığına oy birliği ile karar vermiştir.¹⁹⁶

Bu davanın önemi, kamusal müdahale bağlamındaki ilk müdahalenin ulusal yargı mercilerince yapılmış olmasıdır. Zaten Sözleşme, kapsadığı hak ve özgürlükleri koruma görevini öncelikle ulusal organlara bırakmıştır. Sözleşme tarafından oluşturulan koruma, ek bir güvencedir.¹⁹⁷ Bundan yola çıkarak Agosi davasında, İngiliz hükümeti takdir yetkisini orantısallık kurallarına uyacak şekilde vermiş, Sözleşmeye aykırı bir şekilde mülkiyete herhangi bir müdahalenin olmadığı AİHM'ce desteklenmiştir.

¹⁹⁴ DİNÇ, Güney, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Mülkiyet Hakkı, <http://www.rightsagenda.org/main.php?id=60> (erişim tarihi: 21. 03. 2007).

¹⁹⁵ DOĞRU, Osman <http://aihm.anadolu.edu.tr/aihmgooster.asp?id=118> (erişim tarihi: 21.03.2007).

¹⁹⁶ CARSS, s. 33.

¹⁹⁷ DİNÇ, s. 56.

b. 19/12/1989 Mellacher ve Diğerleri

Leopold ve Maria Mellacher, Avusturya Graz' da bulunan bir binanın ortak sahipleri olup, bir kaç daireyi kiraya vermişlerdir. Hükümet, kira bedelleri hakkında 1981'de bir yasa çıkartarak kira bedellerinin, dairelerin büyüklüğüne ve lükslüğüne göre fiyat ayarlamasına gidileceğini bildirmiştir. Buna göre, küçük ve lüks olmayan daireler D standartlarına girerek kiralari düşürülmüştür. Bu durumdan etkilenen başvuruçular, mağdur olduklarını belirterek şikayetçi olmuşlardır.¹⁹⁸

Bu dairelerden birinin kiracısı 1981 kira yasasından yola çıkarak Graz Bölge Hakem Komitesine D tipi olan dairesinin kirasının düşürülmesi için başvuruda bulunmuştur. Kiracının bu talebi mahkemece kabul edilmiştir. Bu başvuru üzerine mal sahipleri, söz konusu dairenin kira sözleşmesi yapıldığında D kategorisi üzerinden yapıldığını, daire içinde su ve tuvalet bulunmadığını ve bunların da sonradan bedeli karşılığında yaptırıldığını iddia etmişlerdir. Karşılıklı iddialar üzerine Graz Bölge Mahkemesi, söz konusu dairenin D kategorisine girdiğini ve buna göre kira bedelinin ayarlanması gerektiğini, ayrıca 1982 tarihinden itibaren kiracı tarafından ödenen fazla tutarın mal sahipleri tarafından kiracıya iade edilmesi gerektiğini karara bağlanmıştır. Başvuruçular bu kararın Anayasaya aykırılık iddiasında bulunmuşlar ve yargı yoluna başvurmuşlardır. Graz Bölge Mahkemesi bu talebi 1983'de reddetmiştir. Bu başvuru mahkemece uygun bulunmamıştır.¹⁹⁹

Johannes, Ernst ve Anton Molk ve Maria Schmid; Christiane Weiss-Tessbach ve Maria Brenner Felsach'ın mirasçıları da Mellacher davasındaki aynı gerekçe ile Komisyona başvurmuşlardır. Başvuruçular kira bedelleri hakkında 1981 tarihli kanun gereği kira bedellerinin düşmesi ve bundan

¹⁹⁸ BOYAR, Oya (Çev.) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Son Kararları, <http://www.aihm.anadolu.edu.tr/aihmgooster.asp?id=205> (erişim tarihi: 23. 03. 2007).

¹⁹⁹ Mellacher- Avusturya Davası, 10522/83,11011/84, 11070/84, A-169.

kaynaklanan mağduriyetlerini 1 Nolu Protokolün 1. Maddesinin ihlaline dayandırarak AİHM'ye başvurmuşlardır. Başvurucular, 1981 tarihli kira yasasının amacının meşruluğuna karşı çıkmışlardır. Başvuruculara göre, devletin bu tür müdahalesini gerektirecek herhangi bir durum olmamakla birlikte halkın hayat standartlarındaki yükselme bu durumu gerekli kılmaktadır. 1981'deki kira yasası 1 Nolu Protokolün 1. Maddesi anlamında genel menfaat taşıdığı söylenemeyeceğini iddia etmişlerdir. Avusturya hükümetine göre ise, bu yasayla birlikte orta gelir düzeyine sahip vatandaşlar makul koşullar altında konutlara ulaşabilecek ve binalar bu kanunla birlikte modernleşmeye doğru ilerleyecektir.²⁰⁰

Sonuç olarak, *“Başvurucular 1981 yasasının etkisinin, kiralardan oranını iki vakada %80, birinde %22 azaltmak olduğuna değinmişlerdir. Komisyon müdahale oranının haklı gösterilmeyeceğine karar vermiştir. Devlet düşük seviyelerde dahi kiralardan diğer binalardan alınabilecek kira düzeylerine yakın olduğunu savunmuştur. AİHM gerekli adil dengenin korunduğuna karar vermiştir. Diğer hususların yanı sıra, mülk sahiplerinin sigorta ödemeleri gibi belli masrafları kiracılara aktarma ve kiracılardan bakım onarım için bir katkı payı isteme imkânlarının bulunduğunu dikkate almıştır. Yasa bunun yanı sıra, yeni bir sözleşmeye göre alabileceklerinden %50 daha yüksek bir miktarı alabilmelerine imkân sağlayan bir geçiş hükmünü de uygulamaya koymuştur. Dolayısıyla, 1 Nolu Protokolün 1. Maddesi uyarınca herhangi bir ihlal söz konusu değildir.”*²⁰¹ Bu karardan anlaşılacağı üzere, kira bedelinin belirlenen yasaya göre düşürülmesi ile herhangi bir orantısızlık görülmemiştir. Yani verilen karar kamu yararına ve

²⁰⁰ European Court of Human Rights, Mellacher et. al. v. Austria, Application Nos.10522/83, 11011/84 and 11070/84, Judgement of 19 December 1989.

<http://www.humanrights.is/the-human-rights-project/humanrightscasesandmaterials/cases/regionalcases/europeancourtsofhumanrights/nr/589> (erişim tarihi: 23.03.2007).

²⁰¹ CARSS, s. 35.

orantılılık ilkesine uygundur. Kamu yararı ile kişinin yararı arasında denge bozulmamıştır.

3. VERGİ ÖNLEMLERİ

AİHM ilk önce, vergi önlemleri adı altında yapılan düzenlemeleri, kamu yararına yapılıp yapılmadığına bakar. Vergi koymak ve toplamak devlet egemenliğinin en temel niteliklerindedir. Kamu yararına yapıldığı tespit edilen vergi önlemlerinde, mahkeme diğer bütün yetkiyi meşru temelden yoksun olmadığı takdirde Sözleşmecî Devlete bırakmaktadır. Kamu yararı adına yapılan sözleşmede öncelik, orantısallığa uymasındır. Vergilendirme önlemleri orantısallık ilkesine uymak zorundadır. Orantısallıktan kasıt, bireye aşırı yük getirip getirmediğidir. Vergilerin ödenmesini sağlamak için yapılan vergi yasalarının meşruluğu kişiye fazla yük getirmemesiyle bağlantılıdır. Mahkeme bu konuyla ilgili önüne gelen bir davada ilk bu şartları gözden geçirir.²⁰² Yapılan vergilendirmelerin sözleşme çerçevesinde meşruluğu önemlidir.

Gasus Dosier Davası; Alman firması olan Gasus Doiser, Hollanda firması Atlas'a mal bedeli ödenene kadar mülkiyetin muhafaza edilmesi koşuluyla betonyer makinesi (beton karıcısı) satmıştır. Yani tüm borç ödenene kadar mülkiyeti Gasus Doiser'in elinde olacaktır. Bu makineye daha sonra Atlas firmasının vergi borcuna karşılık Hollanda vergi dairesi el koymuştur. Bunun üzerine Gasus şirketi mülkiyet haklarının ihlal edildiğini savunup, Hollanda mahkemesinde başarılı olamayınca şikâyetini AİHM'ye taşımıştır. İlk başta Hollanda hükümeti firmanın betonyer makinesinin mülkiyetini almadığı sadece makineyi ellerinde bulundurduklarını savunmuşlardır. AİHM'ye göre bu mal 1 Nolu Protokolün 1. Maddesinin korumasına girmektedir. Fakat betonyere el konulma devletin vergi toplama sistemine girebilmektedir. 1. maddenin 2. paragrafına göre devletler, keyfi el koyma anlamına gelmediği takdirde uygun gördükleri bütün mali yasaları

²⁰² SOYDAN, s. 103–144.

yürürlüğe koyabilirler. Ayrıca, AİHM'ye göre bu olayda keyfi el koyma durumu söz konusu da değildir. Vergilendirme önlemlerinde devletin geniş bir yetkisi vardır.²⁰³

Komisyonun vardığı sonuca göre, Gasus Dossier, bu satışla aslında risk almıştır. Gasus Dossier şirketinin de bu ticaretin risk taşıdığına farkında olduğu Atlas firmasıyla yapmış olduğu sözleşmeden anlaşılabilir. Komisyon da bunu göz ardı etmemektedir. Mahkemeye göre ise, Alman şirketi mal bedelini tamamen ödendikten sonra malı verebilirdi ya da aksi bir durumda malı satmayabilirdi. Başvurucu şirket bu riski üçüncü kişiye de atabilirdi. Örneğin banka kredisi veya sigorta gibi. Bu şartlar altında mahkemenin kararı orantılılık şartı sağlanarak herhangi bir ihlal olmadığı sonucuna varmıştır.²⁰⁴

Mahkeme bu davada öncelikle, beton karıştırıcısının vergi alacağına nesnel güvence oluşturup oluşturmadığına bakarak, Gasus'un bu makine üzerindeki mülkiyet durumu değerlendirilmiştir. Gasus Firması, ister mülkü teminat olarak isterse mülk sahibi sıfatıyla elinde bulundurmuş olsun, her iki durumda da mülk sahibi konumdadır. Makineye el konulması devletin vergi toplama yönteminin bir gereği olması nedeniyle 1. maddenin 2. bendi kapsamında görülerek keyfi el koyma olmadığı sürece devletlerin, kendi belirledikleri mali yasaları yürürlüğe koyma özgürlükleri olduğundan dolayı, karar mülkiyetin ihlali olmadığı yönündedir.²⁰⁵

Sözleşmeye üye devletler, vergi kaçaklarını önlemek adına istedikleri önlemleri almada yetkilidir. Bu durum AİHM'ce de kabul edilmiştir. Vergilerini ödemeyenler devlet tarafından çeşitli şekillerde cezalandırılabilirler örneğin, haklarında dava açılabilir, para cezası uygulanabilir böylece bu kişiler üzerinde baskı oluşturularak yaptırım etkisi sağlanır.²⁰⁶ Bu duruma örnek olarak Hentrich-Fransa Davası verilebilir. Bu dava, kamu kurumundan

²⁰³ CARSS, s. 37–38.

²⁰⁴ SOYDAN, s. 103–144.

²⁰⁵ DİNÇ, s. 209–210.

²⁰⁶ DİNÇ, s. 211.

koşullu olarak alınan tarım alanının bedeli konusunda uyuşmazlıktan çıkmıştır. Az vergi ödemek adına satış bedeli az gösterilen taşınmazın maliye tarafından ön alım hakkı kullanılarak alınması, mülkiyet hakkının korunmasıyla kamu yararının korunması arasındaki dengenin bozulduğu görüşüyle Mahkeme, mülkiyet hakkının ihlal edildiği görüşüne varmış, bu davadan sonra Fransa, vergi kanununda maliyenin ön alım hakkını kaldırmıştır.²⁰⁷

Vergi önlemleriyle ilgili diğer davalar; The National & Provincial Building Society, The Leeds Permanent Building Society and The Yorkshire Building Society v. Birleşik Krallık Davası, Speak, s.r.o v. Çek Cumhuriyeti Davası vb.²⁰⁸

4. TAZMİNAT ÖDENMESİ

Kamu yararı amacıyla gerekli ölçüde kullanılmak istenilen mülkiyette, mülk sahibinin mülküne konulan değer orantısız ise, adil dengeye saygı gösterilmemişse bu durumda AİHM davayı değerlendirdikten sonra tazminatın miktarını belirler. AİHS’de tüm zararların tazmini garanti değildir. Kamu yararı ile el konulan malın, mülk sahibine getirdiği zararlar devlet tarafından karşılanmalıdır. Bu bakımdan tazminat, malı elinden alınan kişiye malın tam değerini vermektir.²⁰⁹ Tazminat miktarı belirlenirken, amaçla alınan önlem arasında denge kurulmalı, kamu yararı ve bireyin mülkiyet hakkının korunmasına ilişkin çıkarlar karşılaştırılarak üstün olan tercih edilmelidir.

1 Nolu Protokolün 1. Maddesi’nde mülke müdahale durumlarında tazminat ödenmesi açık bir ifadeyle zorunlu tutulmamaktadır. Fakat mülkten mahrum bırakma hallerinde tazminat ödenmesi gerekliliğine üstü kapalı

²⁰⁷ The Right to Property Under Article 21 of American Convention on Human Rights, http://www.javier-leon-diaz.com/docs/Right_Status.htm (erişim tarihi: 27. 02. 2007).

²⁰⁸ SOYDAN, s. 103–144.

²⁰⁹ <http://www.ces.boun.edu.tr/adalet/insanhaklari.pdf> (erişim tarihi: 15. 03. 2007).

olarak değinilmiştir. James-Birleşik Krallık davasında AİHM'nin ifadesi şudur; “*akit devletlerin hukuki sistemleri içinde, tazminat ödenmeksizin kamu yararına mülkün alınması mevcut durumda geçerli olmayan sadece istisnai koşullar altında haklı gösterilebilir. 1 Nolu Protokolün 1. Maddesinin sağladığı mülkiyet hakkı korunması, eşdeğer bir ilkenin bulunmadığı hallerde büyük ölçüde aldatıcı ve etkisiz olacaktır. Çok açıktır ki, itiraz edenin yasanın farklı çıkarlar arasındaki adil dengeye saygı gösterip göstermediğinin ve başvuru üzerinde orantısız bir yük oluşturup oluşturmadığının değerlendirilmesinde tazminat koşulları önem taşımaktadır...*” der.²¹⁰

AİHM ve AİHK, belirlenen mülkün bedeli makul oranda ödenmezse 1. Maddenin kapsamında bir orantısallık söz konusu olacağında hemfikir olmuşlardır. Fakat AİHM'ye göre, mülkün türüne ve alım şartlarına göre tazminat standardı değişebilir. Ulusallaştırma olayında uygulanacak tazminat ile kamu yararı amacıyla alınan mülkün tazminatı farklı olabilir. Mahkemeye göre, kendi toplumlarının hangi tedbirlere uyduğunu takdir etme yetkisi uluslararası yargıdan önce ulusal makama aittir.²¹¹

Mülkiyete müdahaleden kaynaklanan yoksun bırakma durumunda mahkeme mülkün piyasadaki değerine eş değer bir hesaplama yapar, mülkiyet davalarının sonucunda hem maddi hem de manevi tazminat verilebilir, işte bu durumda, manevi tazminatın değerini belirlemek maddi tazminata göre daha zordur.²¹²

²¹⁰ CARSS, s. 39.

²¹¹ Lithgow ve Diğerleri/ Birleşik Krallık Davası, para. 122.

²¹² Erdoğan Yağız v. Türkiye (no:27473/02), Alay v. Türkiye (no: 1854/02), Kazım Ünlü V.Türkiye (no: 31918/02), Yakışan v. Türkiye (no: 11339/03), Kavak v. Türkiye(no: 53489/99), Teslim Töre v. Türkiye (no: 2), Baltacı v. Türkiye(no:495/02), Temar v. Türkiye (no: 15614/02), Ahmet Kılıç v. Türkiye(no: 38473/02), Akkuş Türkiye(no:60/1996).

II. KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET DAVALARI

A. MÜLKİYET MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

1950'lerde Kıbrıs'ta yaşanan toplumlararası çatışmalar ve terör faaliyetleri sonucunda (EOKA hareketleri), gerçekleşen yıkımı durdurabilmek adına Türkiye ve Yunanistan dış işleri bakanları NATO müttefiki devletlerin desteğini alarak Kıbrıs'ın bağımsızlığı sorununa çözüm bulabilmek amacıyla Zürih'te ikili görüşmelerde bulundular.²¹³ 1959 yılında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında Zürih'te Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetini kurmak adına garantörlük anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre, Kıbrıslı Türkler ve Rumlar bölgesel ayrılık içinde yaşamayacaklar ve ulusal kurumlara temsilcilerini ayrı olarak seçeceklerdi. Kıbrıslı Türk temsilcileri bazı yasal düzenlemeler ve yönetsel kararlar üzerinde veto yetkisine sahip olacaklardı. 1960 yılında oluşturulan yasal düzenlemeler 1963 yılında yıkılmış, bu olay sonucunda da sivil savaş ateşlenmiştir. Sivil savaş etnik temizliğe varmış etnik temizlik de Kıbrıslı Türkleri hem siyasi hem ekonomik açıdan olumsuz etkilemiştir. 1974'de Yunan askeri cuntası ENOSİS'i hayata geçirmek adına bir darbe daha yapmış ve yine Türk müdahalesiyle karşılaşmıştır.²¹⁴

Kıbrıs'taki gerginlik ve kaos ortamı nedeniyle garantör devlet olan Türkiye 1974'te adaya müdahale ederek Kıbrıs hareketini başlatmış oldu. İnsanlar savaşın tahribatından korkarak, etnik kökenlerine göre göç etmeye başladılar.²¹⁵ Göçten kasıt, nüfus mübadelesidir. 1975 yılında imzalanan nüfus mübadelesi anlaşmasıyla birlikte Kıbrıslı Rumlar güneye, Kıbrıslı Türkler ise kuzeye göç etmişlerdir. İlk nüfus mübadelesi, 1878'de adanın İngiliz yönetimine geçmesiyle birlikte başlamıştır. 1881 yılında, güney ve kuzeyde 342 olan karma nüfus, 1970 yılına kadar 48'e inmiştir. Yani iki halk Rumların baskısıyla ayrıştırılmıştır. 1975'te BM'nin Viyana'da yaptığı

²¹³ USLU, Nasuh, **Türk Amerikan ilişkilerinde Kıbrıs**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2000, s. 32.

²¹⁴ Dışişleri Bakanlığı İle Yapına Görüşme, 14.05.2007.

²¹⁵ GEDİKLİ, Yusuf, **Kıbrıs'ta En Uygun Çözüm Nedir?** Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul 2003, s. 35.

toplantıda iki toplum arasındaki nüfus mübadelesi yapılmasına karar verilerek, 80.000 civarındaki Kıbrıslı Rumlar ve 42.000 civarındaki Kıbrıslı Türkler mal ve mülklerini bırakarak yerlerini terk etmişlerdir.²¹⁶ Mal ve mülklerini bırakmaları sonucunda ortaya çıkan mülkiyet sorunu, Kıbrıs meselesinin temel sorunlarından biridir.

Rum ve Türk tarafının bu meselenin çözümüne yaklaşımı birbirlerinden farklıdır. Türk tarafı, tapudaki kaydına bakılmaksızın, terkedilmiş veya sahipsiz bütün taşınmaz malları KKTC'nin mülkiyetine vermiştir. 1985 tarihli KKTC Anayasası'nın "Devletin Mülkiyet Hakkı" başlıklı 159.maddesi, mülkiyetin Rumlara iadesini değil sadece tazminini öngörmektedir. 1977'de çıkartılan İTEM yasasıyla Güneyde eşdeğer malı olan ve tapularını devlete bırakarak feragatname imzalayan vatandaşlara koçan (KKTC tapusu) verilmiştir. Rum tarafı, güneyde mülk bırakan Türklerin mülkiyet haklarını çözüm sonrasına erteleyen yasal düzenlemelerin yanında kiralama ve kamulaştırma yoluna da gitmiştir. Rum kesiminin amacı, mülkiyet meselesini Kıbrıs sorunundan önce bireysel haklar düzeyinde çözüp iki kesimliliğe son vermektir. Rumların AİHM'de bireysel olarak Türkiye aleyhine açtıkları prosedür olarak bitmiş önemli iki dava Loizidou ve Arestis davalarıdır. Bu davalar AİHM içtihadı bakımından örnek davalardır.²¹⁷ Loizidou ve Arestis davasının Rum tarafı lehine sonuçlanmasıyla birlikte Türkiye aleyhine açılan dava sayısında yükselme meydana gelmiştir. Türkiye aleyhinde GKRY, bireysel başvurunun yanında devlet başvurusu da yapmıştır.

B. DEVLET BAŞVURULARI

GKRY, Türkiye aleyhine Komisyona 4 defa başvuruda bulunmuştur. GKRY'nin Türkiye aleyhine yaptığı ilk başvuru 19 Eylül 1974'te 6780/74 nolu

²¹⁶ ÇİVİ, Halil, "Dünden Bugüne Kıbrıs", **Kıbrıs ve Geleceği**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 337.

²¹⁷ SEZER, Sema, **Kıbrıs Sorunu ve Türkiye- AB İlişkilerinde Kıbrıs Engeli**, Asam Yayınları, Ankara 2006, s. 21.

başvuru, ikinci başvuru ise 21 Mart 1975'te 6950/75 nolu başvurudur. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu bu iki başvuruyu birleştirerek incelemiş ve bir karara bağlamıştır. İlk başvuruda GKRY, Türkiye'nin 1974 yılında yapmış olduğu Kıbrıs harekatinde askeri operasyonların şiddetli şekilde devam ettiği, sivillerin öldürüldüğü, işkence yapıldığı yüzlerce kişinin nedensiz yere rehin alındığı, binlerce kişiyi evlerinden zorla ayırarak geri dönmelerine izin vermedikleri, mülklerine zarar verdikleri, ayrımcılık yaptıkları gerekçeleriyle Sözleşmenin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 13, 17. maddeleri ve 1. Protokolün 1. maddesi ve bu her bir madde için Sözleşmenin 14. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. İkinci başvuruda ise gerekçeler aynı olmak koşuluyla ve daha da somutlaştırılmış olarak, işgalin devam ettiğine, birinci başvuruda olduğu gibi Sözleşmenin aynı maddelerinin ihlallerinin devam ettiğini belirtmişlerdir. Komisyon bu başvuruları inceleyerek kabul edilebilirlik kararı vermiştir. Türkiye bunun üzerine Komisyona karşı görüş sunarak başvurunun kabulüne itirazda bulunmuştur. Türk hükümeti'ne göre, Kıbrıs Rum Yönetiminin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsil etme yetkisi olmadığından dolayı Komisyona başvuru getiremezdi, ayrıca iç hukuk yollarının tamamen tüketilmesi gerekiyordu ve başvuru kötüye kullanılmaya çalışılıyordu. Bunları gerekçe gösteren Türk Hükümeti başvurunun reddini istedi. Komisyon, Türk Hükümeti'nin itirazlarını kabul etmeyerek, Rum Yönetiminin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni geçerli olarak temsil ettiğini, Türk Silahlı kuvvetlerinin Kıbrıs'taki uygulamalarından dolayı sorumluluğun Türkiye'ye ait olduğunu, 1974'ten itibaren etkili iç hukuk yollarının bulunmadığını ve devletlerarası başvuruda başvurunun kötüye kullanılmadığını ileri sürerek, 26 Mayıs 1975'te birleştirilmiş olan iki başvurunun kabul edilebilirliğini onayladı.²¹⁸

10 Temmuz 1976'da Komisyonun kabul ettiği raporda, çok sayıdaki Kıbrıslı Rumun göç ettirilerek, Kuzeye tekrar dönmelerine izin verilmemesi üzerine 8. madde ihlali, Kıbrıslı Rumlara sokağa çıkma yasağı uygulanarak özgürlük hakkının kısıtlanmasından dolayı 5. madde ihlali, askeri operasyonlarda çok sayıda kişinin öldüğü gerekçesiyle yaşam hakkını koruyan 2. madde ihlali, Rumlara insanlık dışı muamele edildiği gerekçesiyle

²¹⁸ ÖZDEK, s. 106–107.

3. madde ihlali, ayrımcılığı yasaklayan 14. madde ihlali, 13. madde ihlali ve mülkiyet hakkına müdahale gerekçesiyle 1. Protokolün 1. Maddesini ihlali sonucuna ulaşmıştır. Bakanlar Komitesi ise, 21 Ekim 1977’de aldığı kararda, Kıbrıs’taki olayların AİHS’yi ihlal ettiği, ihlallerin devam ettiği ve sona ermesi gerektiği tarafların toplumlararası görüşmelere çağırılmasına karar vermiştir. 20 Ocak 1979’daki Bakanlar Komitesi kararında ise, daha önceki karar tekrarlanarak BM Genel Sekreterinin gözetiminde taraflar toplumlararası görüşmelere çağırılmıştır.²¹⁹

GKRY’nin üçüncü başvurusu, diğer başvurularla aynı gerekçeye dayanmaktaydı. İhlallerin devam ettiğini daha da somutlaştırmışlar ve sayısal değerlere dayandırmışlardı. Rum tarafı bu başvuruda, Sözleşmenin 1–6, 8, 13, 17. maddeleri ve 1.Protokolün 1. ve 2. maddelerinin ve bu maddelerin her biri bakımından 14. maddenin ihlal edildiği iddia edilmiştir. Türk Hükümeti ihlal iddialarına daha önceki davalarda yaptığı gibi gerekçeleriyle itiraz etmiş bu itirazlara ek olarak, “*aynı başvurunun daha önce yapılmış olması, başvurunun 6 aylık süre içinde yapılmamış olması ve önceki başvurular hakkında henüz Bakanlar Komitesi’nin karar vermemiş olması nedeniyle başvuruya yönelik itirazlarını sunarak başvurunun kabul edilmemesini istemiştir.*” Komisyon bu gerekçeleri reddederek, 10 Temmuz 1978’de GKRY’nin başvurusunun kabul edilmesine karar vermiştir. Türkiye başvurunun esasını inceleme sürecine katılmamış, Komisyonda Bakanlar Komitesine Türkiye’ye çağrıda bulunmasını istemiştir. Komisyon başvurunun esası hakkındaki raporu 4 Ekim 1983’te kabul etmiştir. Komisyon kararı, AİHS’nin 5. maddesi, 8. Maddesi ve 1. Protokolün 1. Maddesinin ihlal edildiği yönünde olmuştur. Bakanlar Komitesi, Komisyonun 1983 tarihli raporunu yayınlamasına 2 Nisan 1992’de karar vermiştir.²²⁰

GKRY’nin, 22 Kasım 1994 tarihinde yapılan dördüncü başvurusunda da aynı tutum sürdürülmüştür. 1974 müdahalesinden itibaren Kıbrıs topraklarının % 40’ı işgal altında olduğu için AİHS’nin1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10,

²¹⁹ NECATİGİL, M. Saim, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kısacasında Türkiye**, Turhan Kitapevi, Ankara 2005, s. 13.

²²⁰ ÖZDEK, s.108–109.

11, 13. maddeleriyle 1. Protokolün 1, 2 ve 3. maddelerinin ve bütün bu maddeler bakımından AİHS'nin 14. ve 17. maddelerinin ihlal edildiği iddia edilmiştir. 28 Haziran 1996'da Komisyon, başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir. Türkiye önceki başvurularda da olduğu gibi Komisyonun yürüttüğü esas hakkındaki inceleme sürecine katılmamıştır. Komisyon Loizidou davası kararındaki içtihadını yenileyerek; KKTC'nin sorumluluğunu reddederek Türkiye Cumhuriyeti'nin yargı yetkisinin Kuzey Kıbrıs'a uzandığını, iç hukuk yolu olarak gösterilen KKTC Anayasasının geçersiz olduğunu belirterek, AİHS'nin 2, 3, 5, 8, 9, 10, 13, 14 ve 1. Protokolün 1. ve 2. maddelerin ihlal edildiğine karar vermiştir. Kıbrıs'ın bu son başvurusu, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Komisyon tarafından mahkeme önüne götürülen ilk başvuru özelliğini kazanmıştır.²²¹ 10 Mayıs 2001'de sonuçlanan bu davada Mahkeme, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar bakımından ortaöğretim olanakları bulunmadığı gerekçesiyle Türkiye'nin eğitim hakkını düzenleyen AİHS Ek 1 Nolu Protokolün 2. Maddesinin ihlal edildiğine karar vererek bu ihlalin en kısa sürede giderilmesini istemiştir. Bu sebepten ötürü, KKTC, Eylül 2004'te okulun tekrar faaliyete girmesini sağlamıştır.²²² Mahkeme, Komisyondan farklı olarak tazminat konusuna da değinmiştir. Kişisel başvurularda bilindiği gibi, Sözleşme ihlali ve kişinin mağduriyeti göz önüne alınarak tazminat ödenmesi hükmü sık rastlanan karardır. Fakat Sözleşme ihlali gerekçesiyle bir devletin mağdur durumdaki devlete tazminat ödemesi ilk olarak bu başvuruda söz edilmiştir. Mahkeme, Sözleşmenin tazminatla ilgili olan 41. maddesinin uygulanıp, uygulanmayacağı konusunun görüşülmesini ertelemiştir. Türkiye'nin AB ilişkilerini etkilemek açısından az bir olasılık da olsa Türkiye'yi zora sokmak için gündeme gelebilir, fakat mahkemenin bu konuyla ilgili kararı tahminlere göre Türkiye lehinde olacaktır.²²³

²²¹ ÖZDEK, s.109–110.

²²² http://www.kibris.net/basin/gazeteler/kibristanhaberler/gunlukhaber_files/mulkiyet_yasasi_turkiye.htm (erişim tarihi: 22. 10. 2007).

²²³ NECATİGİL, s. 155–156.

C. BİREYSEL BAŞVURULAR

Sözleşme, kabul edildiği 1950 yılından bu yana birçok değişikliğe uğramıştır. Bunun başlıca nedeni Avrupa Toplumunun geçirmiş olduğu değişim sürecine uyum sağlayıp, ihtiyaçlarına cevap verebilmesidir. Bu değişimin en önemlisi, 1 Kasım 1998’de yürürlüğe giren 11 Nolu Protokoldür. Bu protokolle birlikte bireysel başvuru yolu basitleştirilerek, yargılama süreleri kısaltılmıştır.²²⁴ 11 Nolu Protokol öncesi, başvurular ilk önce AİHM’ye gönderilirdi. Bu dönemde Mahkemenin yanı sıra, Komisyon ve Bakanlar Komitesinin de yargısal yetkisi vardı. 11 Nolu Protokol öncesinde, Komisyon tarafından haklı bulunan başvurular Divan önüne getirilmezse, Bakanlar Komitesi Sözleşmenin ihlal edilip edilmediğine, eğer ihlal söz konusuysa, tazminat ödenmesi gerektiğine karar verebilmekteydi. Böylece davanın sonuçlanması da zaman almaktaydı.²²⁵

Bugün itibariyle AİHM’ye yapılan bir başvuru esastan incelemeye değer bulunması halinde 4 ya da 5 yıllık bir süre içinde sonuçlandırılabilir. 11 Nolu Protokolün yürürlüğe girmesiyle birlikte Mahkeme ve Komisyonun verdiği karar sayılarında artmalar olduğu gözden kaçmamıştır. 1990–2003 yılları arasındaki başvuru sayısına bakıldığında büyük bir artış gözlemlenmektedir. Bunun asıl nedeni, AB üye sayısının artması ve Sözleşme tarafından oluşturulan koruma mekanizmasının yaklaşık 800 milyon bireye ulaşmasıdır. Bu nüfus artışıyla, başvuru sayısının artışı doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Protokolün kabulünden bu yana 7 kat artan başvuruların bazıları temelsiz bulunarak kayıttan düşürülmüş, bazıları da kabul edilemez bulunmuştur.²²⁶

²²⁴ CENGİZ, Serkan, “ 14 No’lu Protokol ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Getirilecek Olan Değişiklikler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S: 56, 2005, s. 342–359.

²²⁵ BİLİR, Faruk, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yapısı ve 14 Nolu Protokol”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1, Cilt: 55, 2006. s. 135–156.

²²⁶ CENGİZ, s. 342–359.

Bireysel başvuru hakkı, AİHS'nin uygulanması yönünden birinci sırada yer alır. Bireysel başvurunun, insan haklarının korunmasında güçlü bir yeri vardır. Eski sisteme göre, yani 11 Nolu Protokol öncesi kişi Divan önünde dava açamaz, açılmış olan davalarda taraf gibi savunma yapabiliyordu. Bireyin dava açabilmesi için, ilgili devletin bireysel başvuru hakkını tanıması gerekiyordu. 1 Kasım 1998'de 11 Nolu Protokolün yürürlüğe girmesiyle birlikte AİHS'ye taraf olan bütün devletler bireysel başvuru hakkını otomatik olarak tanımışlardır.²²⁷ 11 Nolu Protokolün 34. maddesine göre, *"İşbu Sözleşme ve ek Protokollerinde tanınan hakların Yüksek Taraf Devletlerden biri tarafından ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek kişi, hükümet dışı her kuruluş veya her insan topluluğu, Mahkemeye başvurabilir."*²²⁸ Sözleşmeye taraf olan devletin vatandaşları, mülteciler, 1951 Cenevre Sözleşmesi anlamındaki vatansızlar, yasal ya da yasadışı olarak ikamet eden yabancılar bireysel başvuruda bulunabilen gerçek kişileri oluşturmaktadır. Devletlerin ulusal hukuklarına göre, hukuki ehliyetleri tam olmayan küçükler, akıl hastaları ve kısıtlılar da temsilciler aracılığıyla başvuruda bulunabilirler. Ayrıca, hangi suçu işlemiş olursa olsun hükümlüler de bu haktan yararlanabilmektedir. Hükümet dışı kuruluştan kasıt, devlet ve devlete bağlı kurumlar dışında kalan tüzel kişiliğe sahip olan bütün örgüt ve kuruluşlardır. (sivil toplum örgütü, gönüllü kuruluşlar, vakıflar, siyasi partiler, ticari şirketler, sendikalar, yardım kuruluşları, dini örgütler)²²⁹.

Bireysel başvurunun kabul edilebilir olması için öncelikle iç hukuk yollarının tüketilmesi²³⁰ daha sonra kesin karardan itibaren 6 ay içinde Mahkemeye başvurulması gerekir. Yapılan başvurular, Sözleşmenin 34. maddesine uymuyorsa, Mahkeme tarafından reddedilebilir.²³¹ 28 Ocak 1987 tarihli deklarasyonu ile Türkiye kişisel başvuruyu çekince ile kabul etmiştir. Türkiye sınırları içerisinde meydana gelen eylem ve ihmaller ile sınırlı olmak

²²⁷ BOZKURT-KANAT, s. 47.

²²⁸ ERGÜL, s. 25.

²²⁹ ERGÜL, s. 27.

²³⁰ İç hukuk yollarının tüketilmesi kuralında, mahkemece istisnai durumları vardır. Bkz. BOZKURT-KANAT, s. 58–61.

²³¹ BOZKURT-POYRAZ-KÜTÜKÇÜ, s. 247.

kaydıyla kişisel başvuru hakkı bu çekince ile tanınmıştır. Bu çekince ile kastedilen Kıbrıs'tan yapılan başvuruları kabul etmemektir. Türkiye üç yıllık süre ile üçer defa kişisel başvuruları tanıdığını belirmişti. Fakat 11. Protokolün kabulüyle birlikte, Sözleşmeye taraf olan devletler bu yetkiyi süresiz olarak kabul etmek durumunda kalmışlardır. 22 Ocak 1990'da Türkiye Mahkeme'nin yetkisini tanıdı, bu tanımayla birlikte Komisyon kararının Mahkeme'de de denetleme yolu açılmış oldu.²³²

AİHM'ye Türkiye'nin Sözleşmeyi ihlal ettiği gerekçesiyle birçok dava açılmıştır. Bunlardan bazıları sonuçlansa da bazı davalar hala Mahkemede karar aşamasındadır. Bizim inceleme alanımızda olan Kıbrıs'la ilgili mülkiyet davalarında ilk bireysel başvuru ünvanını taşıyan Loizidou davasının Türkiye aleyhine sonuçlanmasıyla birlikte artan ve Türkiye için önem addeden diğer davalar incelenecektir.

1. LOİZIDOU DAVASI²³³

a. Olayın Gelişim Aşaması

GKRY vatandaşı olan 1949 doğumlu Bayan Titina Loizidou Girne'de doğmuş ve büyümüş, 1972 yılında evlenerek Lefkoşa'ya taşınmıştır. Evlendiği tarihten itibaren burada ikamet etmiştir. AİHM'ye 22 Temmuz 1989'da yaptığı başvurusunda, Girne'de 4609, 4610, 4618, 4619, 4748, 4884, 5002, 5004, 386 ve 5390 parsellerdeki arazilerin babası tarafından satın alınıp, kendi üstüne yaptırıldığını belirtmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtından hemen önce, 5390 nolu parselin üzerinde yapımına yeni başlanmış inşaatın kendinin ikamet etmek üzere bir dairenin yapımının planladığını belirtmiştir. Loizidou, 20 Temmuz 1974'te Türkiye'nin Girne'yi dahil ederek Kıbrıs'ın kuzeyini işgal etmesiyle birlikte inşaatın durduğunu ve bu tarihten itibaren

²³² NECATİGİL, s. 26.

²³³ Türkiye/Loizidou Davası, Başvuru No: 15381/89.

taşınmaz mülkiyetine ulaşamadığını başvurusunda belirtmiştir.²³⁴ Kıbrıslı Rum kadınlarının 19 Mart 1989 tarihinde Limya köyü civarında düzenledikleri “Women Walk Home (Kadınların Eve Dönüşü)” eyleminde, Titana Loizidou da Girne’de olan taşınmaz mülklerine ulaşmak amacıyla katılımcılar arasında yer almıştır. Katılımcı Rum kadınları, daha sonra Ayinos Stavros Kilisesi’ne doğru tepenin üzerine tırmanmışlardır. Silahsız olan Türk askerleri bu eylemi yapan kadınları durdurmaya çalışmışlar, bunun üzerine, oturma eylemi yapan kadınları engellemek adına elinde sopalar ve kalkanlar bulunan Türk polisi olay yerine gelmiştir, iddiaya göre kadınları sürükleyip ya da taşıyıp tepeden indirmeye çalışmışlardır. Konu, BM barış güçleri ile görüşüldükten sonra Bayan Loizidou bir ambulansa bindirilerek Ledra Palas’taki BM doktoru tarafından sağlık kontrolünden geçirilerek BM Kıbrıs Barış Gücü’ne teslim edilerek Güneye gönderilmiştir.²³⁵

b. Davanın Mahkeme Aşaması

Bayan Titina Loizidou bireysel başvuru hakkını kullanarak 1989 yılında Türkiye aleyhine yaptığı başvuruda, 1974 harekâtından sonra Girne’deki mal ve mülklerine ulaşamamasının, Sözleşmenin mülkiyet hakkını koruma altına alan 1 Nolu Protokolün 1. Maddesini ihlal ettiği ve ayrıca Sözleşmenin 3 üncü (kötü muamele), 5 inci (kanunsuz tutuklama), 8 inci (konut hakkı) maddelerinin de ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Başvuru 15318/89 sayısı altında kaydedilmiştir. Bayan Loizidou’nun asıl şikayeti, hudut olaylarında Türk polisince yakalanıp, 10 saat kadar özgürlüğünden mahrum bırakılmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında mülkiyetle ilgili olarak, 1974 Kıbrıs Harekâtında Türk Silahlı Kuvvetlerince bölgenin kontrol altında bulundurulması nedeniyle mal sahibi olarak mallarından

²³⁴ AYKOÇ, Emre, *Loizidou Davasının Türk Dış Politikası’na Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2003, s. 275.

²³⁵ <http://www.hic-mena.org/documents/Loizidou.doc> (erişim tarihi:10-06-2007).

maddi ve manevi olarak yararlanamaması nedeniyle mülkiyetle ilgili madde ihlalini öne sürmüştür.²³⁶

Komisyon, Loizidou başvurusunu hudut olayında yapılan tutuklamalardan şikayetçi olan 15299/89²³⁷ ve 15300/89²³⁸ sayılı iki başvuru ile birleştirip incelemeyi uygun görmüştür.²³⁹ Türk Hükümeti bu üç başvuru için görüşlerini tek metinde 28 Ocak 1990'da sunmuştur. Türk Hükümeti, olayların Rum Hükümeti tarafından düzenlenmiş olduğunu olayların KKTC toprakları üzerinde meydana geldiğini ve adada Garanti anlaşmasına uygun olarak bulunan Türk askerinin olaya müdahale etmediğini, müdahale edenin KKTC polisi olduğunu ileri sürmüştür. Komisyon bunun üzerine, 4 Mart 1991 tarihinde açıklamış olduğu kabul edilebilirlik raporunda öncelikle Türkiye'nin çekince koyarak kabul ettiği bireysel başvuru hakkındaki çekincenin kabul edilebilirliğine açıklık getirmiştir. Komisyona göre, genel ilke olarak Sözleşmeye taraf olan devlet Sözleşmenin 1. maddesi kapsamında kendi ulusal toprakları içinde meydana gelen olaylardan dolayı kişiler ve mallar üzerinde yetki kullanabilmekte ve Sözleşmenin belirlediği yükümlülükleri yerine getirmektedir. Fakat bunun istisnai durumu da yok değildir. Herhangi bir ülke kendi ulusal toprakları dışında ajanları tarafından yapılan eylemden dolayı mağdur olan kişiler ve mülkleri üzerinde yetki kullanmış sayılabilir. Ajandan kasıt, yabancı ülkede bulunan diplomat, ilgili ülke adına kendi ülkesi dışında görev yapan asker, güvenlik görevlisi olabilir. Komisyonun bu açıklamasından da anlaşılacağı üzere Kıbrıs'ta bulunan Türk askeri, Türkiye'nin ajanı konumundadır. Buna göre Komisyon Türkiye'nin yer bakımından koymuş olduğu çekinceyi geçersiz saymıştır. Yer bakımından yapılan itiraz reddedilmesine karşın zaman bakımından yapılan itiraz Komisyonca kabul edildi çünkü Türkiye kişisel başvuru hakkını 28 Ocak 1987'de tanımıştı. Komisyonca, bu tarihten önce meydana gelen 1 Nolu

²³⁶ Case of Lizidou v Turkey: Background to the Case and Summary [http://www.cyprus.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/5C68B7708B5BA334C2256DC30079B1EA/\\$file/Case%20of%20Loizidou%20v%20Turkey.pdf?OpenElement](http://www.cyprus.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/5C68B7708B5BA334C2256DC30079B1EA/$file/Case%20of%20Loizidou%20v%20Turkey.pdf?OpenElement) (erişim tarihi: 14.06.2007).

²³⁷ Chrysostomos Başvusu.

²³⁸ Papachrysostomou Başvurusu.

²³⁹ AYKOÇ, *Loizidou Davasının Türk Dış Politikası'na Etkisi*, s. 278.

Protokolün 1. Maddesi kapsamında mülkiyet ihlali ve Sözleşmenin 8. maddesi kapsamında sürekli işgal kabul edilemez olduğu, fakat bu tarihten sonra devam eden şikâyetlerin ise kabuledilebilir olduğu açıklanmıştır.²⁴⁰

Türk Hükümeti, Komisyon'un kabuledilebilirlik kararına tepki göstererek kararın yeniden incelenmesini istedi. Fakat bu teklif Komisyonca hukuka aykırılık nedeniyle reddedildi. Bunun üzerine Türk Hükümeti 25 Eylül 1991 tarihinde Komisyona gönderdiği yazı ile bundan sonraki prosedüre katılmayacağını bildirdi. Komisyon, Sözleşmenin 28. maddesi gereği, kabul edilebilirlik kararı verildikten sonra, taraf ülkenin Komisyona yardımcı olma yükümlülüğü bulunduğunu, Komisyon ve Mahkeme'nin kurulmasının amacının taraf ülkelerin kendilerine düşen görevleri yerine getirmelerini sağlamak olduğunu belirtmiştir. Komisyon, Bakanlar Komitesi'nin bu konu kapsamında Türkiye'ye çağrıda bulunmasını istemiştir. Bakanlar Komitesi 19 Aralık 1991'de Türkiye'nin prosedüre katılması için çağrı yapmıştır. Türkiye bu çağrıyı geri çevirmeyerek kabul etmiştir.²⁴¹

4 Aralık 1992 günü Komisyon huzurunda yapılan duruşmada taraflar görüşlerini sundular. Bu duruşmadan sonra 15299/89 ve 15300/89 sayılı davalarla birleştirilen Loizidou davasının 7 Aralık 1992'de Komisyon tarafından bu davalardan ayrılmasına karar verildi. Çünkü bu davalardan farklı olarak Loizidou davasında mülkiyet hakkının ihlali konusu yer almaktaydı.²⁴²

8 Temmuz 1993 tarihinde Komisyon başvurularla ilgili raporu kabul etti ve taraflara bildirdi. Komisyon, Kıbrıs'ta meydana gelen "kadınların eve dönüş" gösterisinin Kıbrıs barış ortamına gölge düşürdüğü sonucuna varmıştır. Bayan Loizidou yakalanarak gözaltına alınmasını apar topar güneye gönderilmesini onur kırıcı davranış olarak nitelendirdiyse de Komisyon aynı görüşte değildi. Loizidou'nun iddiası Sözleşmenin 3. maddesi, 8. maddesi ve 1. Protokolün 1. maddesinin ihlaline dairdi. Yukarıda

²⁴⁰ NECATİGİL, s. 32, 33.

²⁴¹ NECATİGİL, s. 34.

²⁴² NECATİGİL, s. 37.

da açıklandığı üzere, Sözleşmenin 3. maddesi (kötü muamele), 8. maddesi (özel yaşama saygı)'nin ihlal edilmediği Komisyonca oy birliğiyle kabul edildi. Komisyon, Bayan Loizidou'nun tutuklanarak güneye gönderilmesini tampon bölgenin korunması bakımından doğru buldu. 1. Protokolün 1. Maddesine gelince, Komisyon'a göre, seyahat özgürlüğü hakkı kısıtlanamaz, ancak malların kullanım hakkı aynı zamanda serbest dolaşım hakkını kazandırmaz. Yani Loizidou'nun Kuzey Kıbrıs'a rahatlıkla girmesi oradaki mülklerine dayandırılmaz ve 1. Protokolün ihlali olarak nitelendirilemez.²⁴³

O dönemde geçerli olan Sözleşme hükümlerine göre, öncelikle Komisyon raporunu Bakanlar Komitesine gönderir, Bakanlar Komitesi 3 aylık bir zamanda mahkemeye konuyu sunması halinde prosedür tamamlanırdı. Bayan Loizidou'nun o dönemde tek başına mahkemeye başvurma hakkı yoktu. Sadece ilgili devlet GKRY vatandaşı adına mahkemeye başvurabilirdi. Bunun üzerine GKRY bu kuralı yerine getirerek mahkemeye başvurdu. Yapılan başvuruya Türk Hükümeti tepki göstererek haklı sebeplerini dile getirdi. Türk Hükümetine göre, Türkiye mahkemenin yetkisini 22 Ocak 1990 tarihinde tanımıştı. Bu sebepten ötürü 1990 yılından önce meydana gelmiş olan bu davayı Mahkemenin incelemesini, yetkisi dışında olarak nitelendirdi. Ayrıca söz konusu olay ülke sınırları içinde gerçekleşmediği için, Mahkemenin *ratione loci* (yer) yetkisi dışında kaldığı da vurgulandı. Rum tarafı ise, Türk Hükümeti'nin yaptığı "zaman" bakımından itirazının tam aksini savunarak Mahkeme yetkisinin Türk Hükümeti'nin Mahkemeyi tanıdığı 22 Ocak 1990 tarihinden değil, Bireysel başvuruyu tanıdığı 28 Ocak 1987 tarihinden itibaren başladığını, çünkü prosedür Komisyonda başlatılıp Mahkeme devam ettiğini, bundan dolayı da cezai işlemin 1987'den sonrası baz alınarak başlatılması gerektiğini iddia etti.²⁴⁴

Türk Hükümeti bu davanın Mahkemede incelenmesine zamansal ve ülkesel itirazlarda bulunmuştur. Bu itirazlar Mahkeme tarafından değerlendirilmiştir. Türk Hükümeti'ne göre bu başvurunun asıl amacı siyasal

²⁴³ NECATİGİL, s. 39–40.

²⁴⁴ [www.ctpkibris.org/Belgeler/loizidou%20\(article%2050\).jud%20batj.doc](http://www.ctpkibris.org/Belgeler/loizidou%20(article%2050).jud%20batj.doc) (erişim Tarihi: 10–06–2007).

propagandadır. Yani mahkemenin amacı kötüye kullanılmıştır. Davanın sorumlusu Türkiye olarak nitelendirildiyse de Türkiye sadece bölgedeki kontrolü KKTC ile paylaşmaktadır, silahlı kuvvetler tek başına hareket etseler bile bu eylemi KKTC adına yapmaktadırlar. KKTC bağımsız, demokratik ve anayasal bir devlettir. Bundan dolayı KKTC toprakları üzerinde bulunan hiçbir mülkiyet ile ilgili sorun Türkiye'ye mal edilemez.

Loizidou davasında temelde 3 karar alınmıştır. İlki, 23 Mart 1995 tarihli ilk itiraz Kararı, ikincisi, 18 Aralık 1996 tarihli Davanın Esasları Hakkında karar ve 28 Temmuz 1998 tarihli 50. madde yani tazminat kararıdır.

i. İlk İtiraz Kararı

23 Mart 1995'te Mahkeme Türkiye'nin ön itirazlarını bir karara bağladı. Bunlardan ilki Türkiye'ye göre Kıbrıs Cumhuriyeti adı altındaki GKRY'nin Mahkemeye başvuru hakkı olmayışdır. Yapılan bu itiraz, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uluslararası toplum tarafından tanındığına dikkati çeken mahkemece reddedilmiştir. Prosedürün kötüye kullanıldığı iddiası olan ikinci itiraz da Mahkemece reddedildi.²⁴⁵

Ön itirazlardan karara bağlanacak diğer konular “yetki”, “yer” ve “zaman” bakımından Türkiye'nin yaptığı itirazlardır. Yetki konusunda Mahkeme öncelikle Türkiye'nin K. Kıbrıs'ta göstermiş olduğu faaliyetlerin ve şikayet konusu olayların Türkiye'nin yetkisi kapsamında olup olmadığını karara bağlamak durumundaydı. Sözleşmenin 1. maddesine göre olaylar Türkiye'nin kontrolünde olduğundan dolayı “yetkisi” olduğu kararına varmıştır. Bu durumun Türkiye'ye atfedilir olup olmadığını esasın incelenmesi aşamasında ele alınmasının daha uygun olacağı Mahkemece karara bağlanmıştır. Uluslararası içtihatlardan yola çıkan Mahkeme yer bakımından Türkiye'nin sorumluluğunu şöyle değerlendirmiştir; bir diplomat veya ajanları (askerler, güvenlik güçleri, polisler) bir başka ülkedeki

²⁴⁵ NECATİGİL, s. 51.

eylemlerinden dolayı kendi hükümetine sorumluluk getirebilir. Bir ülke başka bir ülkede askeri varlığından veya kurmuş olduğu bölgesel alt yönetimden kaynaklanan herhangi bir ihlalden sorumlu tutulabilir. “Yer” bakımından Türkiye’nin ileri sürdüğü itirazlar Mahkemece reddedilmiştir. “Zaman” bakımından Türkiye’nin itirazlarına gelince, Mahkeme bu itirazı kabul edilebilir bulup Türkiye’nin Mahkeme yetkisi tanıdığı 22 Ocak 1990 tarihinden önce yapılan şikâyetlerden sorumlu tutulmaması gerektiğini bildirmiştir. Yine de bu karar esas inceleme aşamasına bırakılmıştır.²⁴⁶

ii. Esas Hakkındaki Kararlar

KKTC’nin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, BM Güvenlik Konseyi ve AİHM, KKTC’yi tanımama kararı aldı. Bunun üzerine Mahkeme, uluslararası arenada ve uluslararası hukukta tanınan ve adada tek yasal devlet olan Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti’nin varlığını yineleyerek, KKTC’nin Anayasasının da hukuk kurallarının da tanınmadığını belirtti. Bundan yola çıkarak Loizidou’nun taşınmazının, mülkiyetinin devam ettiği görüşüne vardı. Fakat uluslararası hukuka göre, devlet olgusu tanımaya bağlı değildir. Tanınmadan da bir devlet var olabilir. Mahkeme bu kriterleri dikkate almamıştır.²⁴⁷

Mahkeme, Türkiye’nin 1974’teki askeri müdahalesini değerlendirirken, Loizidou’nun taşınmaz malına ulaşmasının yasaklanması ve bu maldan yararlanamamasını 1974’den beri mülkiyet hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir. Bu görüş doğrultusunda Mahkeme, Türk ordusunun KKTC’de etkin ve kapsamlı kontrol icra ettiği görüşünü belirtmiştir. Buna göre Mahkeme 1. Protokolün 1. Maddesinin Türkiye tarafından ihlal edildiği kararına vardı. Sözleşmenin 8. maddesi konut hakkı ihlalini reddetmiş ve 8. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Çünkü Bayan Loizidou, 1972’de

²⁴⁶ NECATİGİL, s. 53–55.

²⁴⁷ NECATİGİL, s. 61.

evlenerek güneyde yaşamıştır, ilgili dönemde Girne’de bulunmamıştır. Taşınmazlarıyla kendi aynı yerde değildir.²⁴⁸

iii. Tazminat Kararı

Esasa ilişkin karar verilirken bu konuya hazırlıklı olmayan Mahkeme, tazminatla ilgili kararların daha sonra görüşülmesini uygun buldu. 27 Kasım 1997 tarihinde Strasbourg’da yapılan duruşmada, tazminat kararı onyedi yargıçlı büyük Daire’de gerçekleşti. Sözleşmenin 50. maddesi²⁴⁹ tazminat hükmünü öngörür. Bu maddeye göre, Sözleşmeye taraf olan devletin kendi karar ve işlemlerinden dolayı zarar görmüş kişilerin o devletin iç hukukunda sonuçlanamayan tazminat kararının Mahkeme tarafından mağdur kişiyi tatmin etmesi gerekir. Bu durumda Mahkeme Louzidou’ya tazminat ödenmesini kararlaştırdı. 28 Temmuz 1998 tarihindeki Mahkeme kararı, Türk Hükümetinin tazminatla ilgili itirazlarını fazla önemsemeyen, ihlal bulgularının yeterli olduğuna karar vererek, Türkiye’nin Bayan Loizidou’ya mallarının kullanım kaybından dolayı 300.000 Kıbrıs lirası maddi ve 20.000 Kıbrıs lirası manevi tazminat ödemesini hükme bağladı. Bu tazminat, Türkiye’nin 1990 yılında Mahkeme yetkisini tanıdığı tarihten itibaren devam eden sürede kullanım kaybı değerlendirilerek verildi.²⁵⁰

Türk Hükümeti, 1998’de sonuçlanan Loizidou Davası’nda kararın siyasi nitelik taşıdığını her fırsatta dile getirerek, tazminat ödemeyi reddetmiş ve bu tavrını 5 yıl boyunca sürdürmüştür. Bu zaman süresince Avrupa Konseyi Dışişleri Bakanları Komisyonu tarafından kararın uygulanması için çok kez çağrıda bulunulmuştur.²⁵¹ Avrupa Konseyi’nin büyük elçiler seviyesinde toplanan Delegele Komitesi, 12 Kasım 2003’te tazminatın ödenmesi için 19 Kasım’a kadar Türkiye’ye süre vermiştir. Tazminatın

²⁴⁸ NECATİGİL, s. 62.

²⁴⁹ 50. madde, 11 Nolu Protokolün kabul edilmesiyle birlikte 41. madde olarak tekrar düzenlenmiştir.

²⁵⁰ www.hic-mena.org/documents/Loizidou.doc (erişim tarihi:10. 06. 2007)

²⁵¹ ÖZKAN, Ayşe, “Kıbrıs’taki Mülkiyet Uyuşmazlığında, AİHM ve KKTC Yargısı Arasında Çözüm Girişimleri”, **Stratejik Analiz, Cilt: 4, Sayı: 42, 2003, s. 63–68.**

ödenmemesi durumunda, Bakanlar Komitesi Türkiye aleyhine tedbir alacağını duyurmuştur. Bu tedbirden kasıt, Avrupa Konseyi statüsünün 8. maddesine göre İnsan Haklarını ciddi şekilde ihlal eden üye devletin temsil haklarının dondurulmasıdır. Yani, AK'nin AIHM kararını tanımayan ve uygulamayan devletlerin üyeliğini askıya alma yetkisi bulunmaktadır. Türkiye Loizidou kararı karşısında mevcut tavrını sürdürmesi halinde AB'ye girmeyi beklerken bunun çok gerisindeki statüsünün Konsey üyeliğinin sorgulanmasıyla karşı karşıya kalacaktı.²⁵² Bunun üzerine Türkiye, 8 Ekim 2003 tarihine kadar Bayan Loizidou'ya maddi tazminatın ödenmesi yönündeki kararın gereğini yapacağını bildirdi. Türk Hükümeti, söz konusu kararı haksız ve yanlış olarak değerlendirdiyse de, bu tutumunun değişmesinin en büyük nedeni, AIHM'nin saygınlığının korunmasında üstlendiği sorumluluğun yanı sıra AK ve AB ile ilişkilerinin ilerlemesini engelleyecek pürüzleri ortadan kaldırmaktı. Türkiye, kendi sınırları dışında gerçekleşen olayla ilgili sorumluluğu kabul etmek istememiş ve Loizidou gibi benzeri binlerce davanın KKTC'nin iç hukukuna yönlendirilmesi gerektiği görüşlerinin değerlendirilmesini istemiştir.²⁵³ Bundan sonra Loizidou davasına benzer davaların öncelikle KKTC iç hukukunu tüketip daha sonra AIHM'ye gitmesi demek, adadaki Türk kimliğinin ve diğer devletler tarafından KKTC'nin zımni olarak tanınması anlamına gelmekteydi.

c. Kararın Analizi

28 Temmuz 1998'de Türkiye'nin tazminat ödemeye mahkûm edilmesiyle ilgili AIHM'nin açıklaması şöyledir: Mahkeme, KKTC'nin uluslararası hukuk açısından tanınmadığını, Türkiye'nin adadaki askeri varlığından dolayı KKTC üzerindeki etkin rol üstlendiğini belirterek KKTC otoritelerince yapılan bütün işlemlerden Türkiye'yi sorumlu tutmuş ve tazminata mahkûm etmiştir. 2 Aralık 2003'te gecikme faiziyle birlikte (her yıl

²⁵² ÇAĞLAR, Bakır, "Türkiye'nin AB üyeliğine doğru düzenli ilerleme 2003 Raporu, 2003 Strateji Belgesi ve Kıbrıs Sorunu-2", www.tgc.org.tr/arsiv/bakir_caglar/yazi11.htm.

²⁵³ ÖZKAN, s. 63-68.

için gecikme faizi %8 olarak belirlenmiş) Loizidou'ya 1.1 milyon Euro tazminat ödenmiştir.²⁵⁴

Tarihsel gerçekler göz ardı edilerek, Loizidou Davası'nın olumsuz sonuçları Türkiye'ye mal edilmiştir. Davanın görülmesi sırasında Mahkeme üyeleri Türk askerinin işgalci güç olarak adada bulunduğunu ve Rumlara insanlık dışı davrandığını ileri sürerek Mahkemenin kararını Türkiye aleyhinde etkilemişlerdir. Türkiye'nin adaya asker çıkarması işgal amaçlı değil, EOKA²⁵⁵ çetesinin ENOSİS²⁵⁶ amaçlı katliamlarını önleyerek adadaki huzuru sağlamaktır. Kıbrıs adasında kurulmuş olan bağımsız cumhuriyet devletinin üç kurucusundan biri olan Türkiye, Londra ve Zürih Antlaşmalarından kaynaklanan garantörlük hakkını kullanarak adaya müdahalede bulunmuştur. Bu müdahale hukuk kurallarına uygun bir şekilde yapılmıştır. Zorunlu olarak adaya müdahale eden Türkiye, işgalci devlet olarak kabul edilip Loizidou davası sonuçlanıncaya kadar geçen sürede suçlu görülüp tazminata mahkûm edilmiştir. Loizidou Davası siyasal amaçlı olup, uluslararası platformda Türkiye aleyhine yapılan propaganda niteliği taşır.²⁵⁷ Bazı yazarlara göre, tazminat kararının verilmesi hukuka ters düşen bir durumdur. Ortada hiçbir ihlal olmadığı gibi telafi edilecek bir durum da yoktur.

Bilindiği gibi Loizidou, ilk etapta kötü muamele ve insanlık dışı davranıştan dolayı Sözleşmenin ilgili maddelerinin ihlali gerekçesiyle AİHM'ye başvurmuştur. Bu başvurunun içine daha sonra mülkiyetin ihlal edildiği iddiası eklenmiştir. Yasal süreçler devam ederken Rum basını kendisini hiç yalnız bırakmayarak, 1974'den bu yana karşı karşıya kaldığı

²⁵⁴ SEZER, Sema, "Kıbrıs'ta Saatli Bomba: Mülkiyet Sorunu", **Stratejik Analiz**, Sayı: 70, 2006, s. 33–43.

²⁵⁵ Kıbrıs savaşıçılarının ulusal örgütü, Kıbrıs'ın Yunanistanla birleşmesi için faaliyet gösteren aşırı sağcı örgüttür. İkinci dünya savaşından sonra kurulup İngilizlere karşı adada mücadele etmiş, İngilizlerin çekilmesiyle birlikte bu seferde adada Türk katliamı yapmışlardır. Bkz. DAĞ, Ahmet Emin, **Uluslararası İlişkiler Diplomasisi Sözlüğü**, 1. Basım, Anka Yayınları, İstanbul- 2004, s. 175.

²⁵⁶ Enosis. Birleşme. XIX. Yüzyılın sonundan itibaren kullanmaya başlanan ve antik Helen uygarlığının yayıldığı her yerin Yunanistan'a bağlanması gerektiğini savunan görüştür.

²⁵⁷ ÇEÇEN, Anıl, ED. KANTARCI, Şenol, Kıbrıs Laboratuvarı, "Loizidou Davası", Aktüel Yayınları, İstanbul 2005. s. 215–231.

maddi ve manevi zorluklar abartılarak dünya basınına aktarılmıştır. Görsel basın bu durumu, AİHM üzerinde bir baskı aracı olarak kullanarak 1974 sonrası dönemde derin acılara maruz kalan sadece Rumlarmışçasına kamuoyunu tesirleri altında tutabilmişlerdir. Halbuki Titina Loizidou'nun dava konusu yaptığı eve bakıldığında da görüleceği üzere Mahkemeden talep edilen ve neticede hükmedilen tutar (1.1 milyon Euro) dava konusu gayrimenkulün gerçek değeri ile bağdaşmayacak derecede fahiştir. Ancak etkili hukuki mücadele ve beraberindeki etkin kamusal destekler davanın Türkiye aleyhine sonuçlanmasına zemin hazırlamıştır.²⁵⁸

KKTC eski Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın Türkiye'nin tazminat ödemesiyle ilgili yaptığı yorum da Loizidou kararının siyasal bir karar olduğu yönündeydi. Ona göre bu karar Türkiye üzerinde baskı aracı olarak kullanılmış, karar uygulanmadığı taktirde Mahkemenin prestiji ve otoritesi sarsılacağından dolayı Türkiye, Mahkemenin onurunu kurtarmak pahasına bu kararı uygulamak durumunda kalmıştır.²⁵⁹ Kıbrıslı Türklerin uğradığı insan hakları ihlaline dünya sessiz kalırken, 1974'de Türk askeri tarafından kurtarılan Kıbrıslı Türkler, şiddet ve ekonomik ambargolarla adadan uzaklaştırılmaya çalışılmış ve bunun sonucunda da adanın sadece %3'lük bölümünde yaşamaya zorunlu bırakılmışlardı. BM Güvenlik Konseyi, Türkiye'yi işgalle hiç bir zaman suçlamamış, aksine Türk askerinin geri çekilmesini istememiştir. Kıbrıslı Türkler ve Türkiye adayı hiç bir zaman işgal etmemişler, sadece Kıbrıs Cumhuriyetini yıkan, adanın %97'sini işgal eden ve oradaki Türklere zulmeden Rumlara karşılık vermişlerdir. Amaçları sadece hayatta kalabilmek olmuştur.²⁶⁰

Sonuç olarak bu dava, Rumların yaptığı başvurular için ilk pilot dava olarak seçilmiştir. Mahkeme, Türkiye'nin aleyhinde aldığı ihlal kararı çerçevesinde, başvuru sahibine kullanım tazminatı ödenmesine ve malının

²⁵⁸ AKSU, Aslı ile "Arestis Davası" Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 24.5.2007.

²⁵⁹ Loizidou'dan Sonrası, http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=1354. (erişim tarihi: 26. 05. 2007).

²⁶⁰ STEPHEN, Michael, "Kıbrıs AB Üyesi Neden Şimdi Olmamalı", www.trncinfo.com/TURKCE/aciklamalar/050302.htm (erişim tarihi: 10. 04. 2007).

iadesine karar vermiştir. AİHM'ye mülkiyet konulu başvuruların sayısı günden güne artmaktadır. GKRY bu başvuruların Loizidou içtihadına göre sonuçlandırılması için gayret sarf etmektedir. Böyle bir durumda Türkiye'nin milyarlarca dolar tazminat ödemesi ve Rum mallarının bir kısmını iade etmesi söz konusu olacaktır. Hal böyle iken, Türkiye ve KKTC tarafından mülkiyet sorununun çözülmesi için gösterilen çabalar sonrasında AİHM 7 Aralık 2006 tarihinde mülkiyet konulu Xenides-Arestis başvurusunda Loizidou içtihadının değiştirilmesi yönünde önemli bir adım teşkil eden bir karar almıştır.²⁶¹ Bu karara ve davanın gelişim aşamasına bir sonraki başlık altında daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

2. XENİDES- ARESTİS DAVASI

a. Olayın Gelişim Aşaması

Başvuru sahibi, Myra Xenides-Arestis 1945 yılında doğmuş Nicosia'da (Lefkoşa'nın Rum Kesmi) yaşayan Kıbrıslı Rum kadınıdır. Bayan Arestis, 1971 yılından 1974 yılının Ağustos ayına kadar ailesiyle birlikte Magosa'nın Maraş bölgesinde Ayios Memnon semtinde bulunan arazinin yarı hissesine kendi, diğer yarı hissesine de kardeşi sahiptir. Arazinin üzerinde 1 dükkân, 1 daire ve 3 ev bulunmaktadır. Evlerden birinde eşi ve çocukları ile birlikte yaşadığını belirtmiş, mülkün geri kalanı ise aile üyelerince kiraya verilerek kullanılmıştır. 1974 yılında gerçekleşen barış harekâtıyla birlikte Kıbrıs'ın ikiye bölünmesi sonucunda, Ağustos 1974'de evini terketmek zorunda kaldığını ve bu süreden itibaren evinden ne maddi ne de manevi yarar sağlayamadığını beyan etmiştir.²⁶²

Arestis bu davayı Türkiye aleyhine AİHM'ye 4 Kasım 1998 tarihinde açmıştır. 2 Eylül 2004 tarihinde Mahkeme davayı kabul edilebilir görmüş, 14

²⁶¹ Dışişleri Bakanlığıyla Kıbrıs'ın mülkiyet Davaları Hakkında Yapılan Görüşme, 14.05.2007.

²⁶² http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/Dec/ChamberJudgmentXenidesAristesvTurkey221205.htm#_ftn1 "Chamber Judgement Xenides- Arestis v. Turkey" (erişim tarihi: 18.05.2007).

Mart 2005 tarihinde ise davayı görüşülebilir bulmuştur. Başvuru sahibi, kendisinin Kıbrıslı Rum Ortadoksu olduğu için Kuzey Kıbrıs'ta Maraş Bölgesinde bulunan mülküne gitmesine ve kullanmasına 1974'den beri devam eden ihlalden dolayı Türk askerinin engel olduğunu, evinden ve mülk haklarından yoksun bırakıldığını, bundan yola çıkarak da, AİHS'nin 8. maddesi (özel hayatın ve aile hayatının korunması), 14. maddesi (ayrımcılık yasağı) ve 1 Nolu Protokolün 1. Maddesinin (mülkiyet hakkı) ihlal edildiğini olduğunu iddia etmiştir.²⁶³

b. Davanın Mahkeme Aşaması

Xenides-Arestis başvurusu KKTC'de yasalaşan Mal Tazmin Yasası'nın AİHM nezdinde test edildiği ilk başvuru olması açısından önemlidir. Myra Xenides Arestis'in Türkiye aleyhine yaptığı ve kapalı Maraş bölgesindeki mallarının iade edilmesini talep ettiği başvuru hakkında AİHM, karardan kısa bir zaman önce o dönem henüz yeni kurulmuş olan Mal Tazmin Komisyonu'na ilişkin mevzuatın dikkatine sunulmuş olmasına rağmen kabul edilebilirlik kararı vermiş ve Taşınmaz Mal Komisyonu'nun, eksiklerini tamamlaması durumunda, iç hukuk yolu olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir. AİHM'nin bu son kararı çerçevesinde, TMK'nın etkin olarak çalışması AİHM nezdindeki davaların TMK'ya yönlendirilmesine imkan sağlanacaktır. Bir yandan Türkiye Loizidou içtihadından kurtularak yüksek miktarda tazminat ödemekten kurtulurken diğer yandan KKTC'nin ayrı bir hukuki varlık olarak kabul edilmesi yönünde önemli bir kazanım elde etmiş olacaktır.²⁶⁴

Duruşmada, iddia makamı konumunda olan Xenides-Arestis ve GKRY, Kıbrıslı Rumların geride bıraktıkları mallarının topluca KKTC

²⁶³ <http://www.mahkemeler.net/mahkemet/aihm/CASEOFXENIDESARESTISTURKEY.doc>*
(erişim tarihi: 18. 05. 2007).

²⁶⁴ Dışişleri Bakanlığı ile Kıbrıs'ın mülkiyet davaları hakkında yapılan görüşme, 14.05.2007.

devletine geçmiş olduğunu varsayan KKTC Anayasası'nın 159. maddesi uyarınca kurulmuş olan Mal Tazmin Komisyonu'nun yasallığını sorgulamış ve KKTC gibi uluslararası meşruiyeti sorgulanır bir otoritenin kurduğu bu tür organların yasal bir iç-hukuk yolu olarak kabulünün uluslararası hukuk kurallarına aykırı olduğunu ileri sürmüştür. AİHM ise, önceki kararlarına atıfta bulunarak, uluslararası hukukun belirli durumlarda KKTC'de yapılacak hukuki düzenleme ve işlemleri Türkiye'nin bir iç hukuk yolu olarak tanımlayabileceğini vurgulamıştır. Bir başka deyişle; Mal Tazmin Komisyonu, KKTC'nin değil, davalı konumdaki Türkiye'nin bir iç hukuk yolu olarak kabul edilecektir. Yasanın 11. maddesi uyarınca oluşturulan Taşınmaz Mal Tazmin Komisyonu taşınmaz malın hak sahibi olduğu tespit edilen kişiye iadesine veya bu kişiye takas teklif edilmesine veya bu kişiye tazminat ödenmesine karar verecektir. Başvuranın, iade, takas ve taşınmaz mal karşılığında tazminat talebine ilaveten kullanım kaybından doğan zararının veya manevi zararının tazminini de istediği durumlarda, Komisyon, bu konuları ayrıca karara bağlayacaktır. Başvuranın iadesini talep ettiği, yürürlükteki yasalar uyarınca mülkiyet hakkı veya kullanım hakkı herhangi bir gerçek veya devlet dışındaki tüzel kişiye ait olmayan ve iade edilmesi, konumu ve niteliği itibarıyla ulusal güvenliği ve kamu düzenini tehlikeye düşürmeyecek, kamu yararına tahsis edilmemiş olan ve askeri bölgeler veya askeri tesisler dışındaki taşınmaz mallar Komisyon kararıyla makul bir sürede iade edilebilir. Yasa uyarınca oluşturulan Taşınmaz Mal Tazmin Komisyonu kararına karşı, tarafların, Yüksek İdare Mahkemesine başvurma hakları saklıdır. Başvuran, Yüksek İdare Mahkemesinin kararından da tatmin olmazsa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurabilecektir.²⁶⁵

Myra Xenides- Arestis, AİHS'nin 8. maddesi, 1 Nolu Protokolün 1. Maddesi ve 14. maddesinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından ihlali iddiaları ile AİHS'nin kişisel başvurular prosedürünü düzenleyen 34. maddesi uyarınca AİHM'ye başvuruda bulunmuştur. AİHM, gerekçeli kararında, Arestis'in Ağustos 1974'te Türk silahlı kuvvetleri tarafından Magosa'yı terk etmeye zorlandığı ve bu sebepten ötürü kapalı Magosa şehrindeki konutu, mal-

²⁶⁵ AKSU, Aslı, ile "Arestis Davası" Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 24.5.2007.

mülkü üzerinde sahip olduğu hakları kullanmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine, Türk hükümeti, ilgili mülkün, Türk-Müslüman dini vakıf'ın (Evkaf) defterlerinde vakıf malı olarak görüldüğü, vakıf mallarının kişilere devredilmesinin mümkün olmadığını, davacının orijinal tapu kaydını ibraz edemediğini, Türkiye'nin "KKTC" tapu kayıtları üzerinde söz sahibi olmadığını ve dolayısı ile mal sahipliliği ve tapu kayıtları ile ilgili tarihi sürecin araştırılması sonuçlanana kadar, davacının "*zarar gören taraf*" olarak kabul edilmemesi gerektiği şeklindeki önceki benzeri davalardaki pozisyonunu koruduğunu tekrarlamıştır. Türkiye'nin başvuruya ilişkin bu itirazı, AİHM tarafından incelenerek yeni kanıtların sunulması için Türkiye'ye zaman tanınmıştır. Fakat Türkiye, davacının zarar gören taraf olduğu görüşünü değiştirmek için yeni belgeler sunmamış, bundan dolayı Türkiye'nin itirazı Mahkemece 14 Mart 2005'te kabul edilebilirlik kararında reddedilmiştir.²⁶⁶

Türkiye'nin diğer bir itirazı ise Loizidou davasından da hatırlanacağı gibi, Sözleşmeye taraf olan devlet, iç hukuk yolları olan bir başka devletin, iç hukuk yolunu tüketmeden AİHM'ye başvuruda bulunmasının Sözleşmeye aykırılık teşkil ettiği yönündeydi. Fakat Rum tarafı, KKTC'de mülkiyet konularında bir iç hukuk yolu olamayacağı, KKTC Anayasası'nın 159. maddesinin uluslararası hukuka aykırı olduğu ve Tazmin Komisyonunun yeterli ve etkin bir hukuk yolu olmadığı üzerinde odaklanmışlardı. Ayrıca onlara göre Tazmin Komisyonunun kuruluşuna ilişkin yasa AİHS'ye tamamen aykırıydı. 159.maddenin altında yapılan kamulaştırma geçersizdi. Ayrıca bu yasa malın iadesini öngörmemekte, sadece malından feragat etmek isteyen Rum mal sahiplerinin mallarının tazminini öngörmekteydi. Oysa ki Komisyon öncelikli mal kaybından doğan zararı karşılamalı, tazminat ödemeliydi.²⁶⁷ Rum tarafında olan hukukçuları Arestis lehine yaptıkları konuşmada, KKTC'nin uluslararası toplum tarafından kabul görmediğini, Türkiye dışında hiçbir ülkenin tanımadığı KKTC'nin meşru olmadığını ve bu bağlamda KKTC adına kurulan hiçbir hukuki kurumun

²⁶⁶ http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/Dec/ChamberJudgmentXenidesArestesvTurkey221205.htm#_ftn1"Chamber Judgement Xenides- Arestis v. Turkey" (erişim tarihi:18.05.2007).

²⁶⁷ NECATİGİL, s. 247.

geçerli olamayacağını belirtmişlerdir. Onlara göre, uluslararası toplum sadece Kıbrıs Cumhuriyetini tanır ve sadece onun yasalarını kabul eder.²⁶⁸ Sonuç olarak, KKTC'de bir iç hukuk yolu oluşturabileceği endişesiyle Tazmin Komisyonu ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Türk Hükümeti bu yasadan yola çıkarak pilot dava konumundaki Arestis davasını, Loizidou davasından farklı olarak sonuçlandırmak istemiştir. Rum tarafı, Arestis'in Loizidou'yla aynı kaderi paylaşıp hem mal kaybından kaynaklanan tazminatı almasını, hem de malın kullanımının kendine verilmesini istemektedir. Bu davalar sadece Loizidou ve Arestis ile sınırlı kalmayacaktır. AİHM'ye yapılan başvurular bunun açık ispatıdır.

Xenides- Arestis İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin korunmasına ilişkin Sözleşmenin 8. maddesi ile ilişkili olarak kendisinin konut hakkına Türkiye tarafından gayrimeşru müdahalede bulunduğunu iddia etmiştir. 8. madde uyarınca;

"1- Her şahıs hususi ve ailevi hayatına, meskenine ve muhaberatına hürmet edilmesi hakkına maliktir.

*2- bu hakların kullanılmasına resmi bir makamın müdahalesi demokratik bir cemiyette ancak milli güvenlik, amme emniyeti, memleketin iktisadi refahı, nizamın muhafazası, suçların önlenmesi, sağlığın veya ahlakın ve başkasının hak ve hürriyetlerinin korunması için zaruri bulunduğu derecede ve kanunla derpiş edilmesi şartıyla vuku bulunabilir.*²⁶⁹

Konut hakkı ihlaline ilişkin AİHM'nin değerlendirmesi şöyledir: 1974'den itibaren başvuru sahibi Xenides-Arestis'in kendi konutuna erişim ve kullanım hakkından mahrum bırakıldığını ve bu mahrumiyete bağlı olarak Cyprus v. Turkey Kararındaki çizgisini koruyarak 1974'den sonra mallarını kuzeyde bırakarak güneye göç eden Kıbrıslı Rumların, adanın kuzeyinde kalan konutları üzerinde sahip oldukları mülkiyet hakkının, KKTC tarafından

²⁶⁸ NECATİGİL, s. 256.

²⁶⁹ BOZKURT-POYRAZ- KÜTÜKÇÜ, **İnsan Hakları Mevzuatı**, s. 199.

reddedilmesi Sözleşmenin 8. maddesinin ihlali olarak değerlendirilmiştir. Mahkemenin süregelen bu ihlal kararını vermesinin sebebi, yerlerinden edilmiş (displaced) Kıbrıslı Rumların Kuzey Kıbrıs'taki mülklerine dönmelerine izin verilmemesinden kaynaklanmaktadır.²⁷⁰ Ayrıca bu ihlal kararının Lozidou davasından farklı olarak verilmesinin sebebi, mülkiyet hakkından mahrum bırakıldığını iddia ettiği arazinin de, şuan da fiilen yaşadığı yer olan Maraş bölgesinde bulunmasıdır.

Xenides-Arestis, Kuzey Kıbrıs'taki mülkiyetine ulaşımının, mülkiyet üzerindeki kontrolünün ve mülkiyetini kullanma olasılığının süregelen bir şekilde engellenmesinin Sözleşmenin 1 Nolu Protokolün 1. Maddesini ihlal ettiğini iddia etmiştir. Türk Hükümeti bu iddialara karşılık olarak, kendisinin mülkiyetinin bulunduğu kapalı Maraş Bölgesinin tahliye edilmiş olmasında bölgenin yeniden yerleşime açılmasını öngören teklifleri ve diğer girişimleri reddeden Kıbrıs Rum otoritelerinin sorumluluk sahibi olduklarını ifade etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin tek tarafı olarak kapalı Maraş Bölgesini kalıcı toplumlararası bir anlaşma ve yeterli düzeyde altyapı geliştirici çalışmalar yapılmaksızın yeniden bireysel yerleşime açmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Türk Hükümeti ayrıca, adada süregelen mülkiyet sorununa kapsamlı ve kalıcı bir çözüm bulunmadan bahsedilen mülkiyetlerin durumu hakkında Mahkemenin kesin hüküm vermemesi gerektiğini belirtmiştir.²⁷¹ Türk Hükümetinin, itirazları Mahkeme tarafından reddedilmiştir. Mahkeme, bu davanın Lozidou davasından ayrılması için hiçbir sebep göremediğini belirterek, Arestis'in 1974'den beri mülküne ulaşımının engellenmesinin ve mülkiyeti üzerindeki tüm kontrolü kaybetmesinin, 1 Nolu Protokolün 1. Maddesi ihlali kapsamına girdiği ve her iki davanın da çıkış noktasının aynı olduğu üzerinde durarak değerlendirmiştir. Ayrıca Mahkeme, başvuru sahibinin mülk hakkı tasarrufunu kullanma, kontrol etme, ya da erişimine izin verilmesinin reddedilmesini ve müdahale edilen mülk hakları için herhangi bir tazminat

²⁷⁰ AKSU, Aslı, ile "Arestis Davası" Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 24.5.2007.

²⁷¹ AKSU, Aslı, ile "Arestis Davası" Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 24.5.2007.

verilmemesini 1 Nolu Protokolün 1. Maddesinin ihlali olarak da değerlendirmiştir.²⁷²

Başvurucu Xenides-Arestis, Sözleşmenin 14. maddesine aykırı olarak kendisinin konut ve mülkiyet haklarına ilişkin ayrımcılık yapıldığını belirtmiştir. 14. maddeye göre;

“İşbu Sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerden istifade keyfiyeti bilhassa, cins, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler milli veya sosyal menşee, milli bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi diğer bir durum üzerine müesses hiçbir tefrike tabi olmaksızın sağlanmalıdır.”²⁷³

Mahkeme bu konuyla ilgili olarak, Kıbrıs'ın Türkiye aleyhindeki davasına atıfta bulunarak benzerliklerin altını çizmiş, başvuru sahibinin şikayetinin olduğu 14. maddenin, her ne kadar farklı açıdan bakılsa da 1 Nolu protokolün 1. Maddesi ve Sözleşmenin 8. maddesi ile ilgili olduğunu görmüş, bu maddelerin zaten ihlali karara bağlandığı için 14. maddeyi incelemeye gerek görmemiştir.²⁷⁴

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmenin 46. maddesi uyarınca;

“1-Yüksek Taraf Devletler, taraf oldukları davalarda Mahkemenin nihai kararına uymayı taahhüt ederler.

2- Mahkemenin nihai kararı, kararın uygulanmasını denetleyecek olan Bakanlar Komitesine gönderilir.”²⁷⁵

²⁷² http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/Dec/ChamberJudgmentXenidesArestesvTurkey221205.htm#_ftn1“Chamber Judgment Xenides- Arestis v. Turkey” (erişim tarihi: 18. 05. 2007).

²⁷³ BOZKURT-POYRAZ-KÜTÜKÇÜ, **İnsan Hakları Mevzuatı**, s. 200.

²⁷⁴ http://www.iussoftware.si/EUII/EUCHR/dokumenti/2005/12/CASE_OF_XENIDESARESTI_S_v_TURKEY_22_12_2005.html (erişim tarihi: 18. 05. 2007).

²⁷⁵ BOZKURT-POYRAZ- KÜTÜKÇÜ, **İnsan Hakları Mevzuatı**, s. 210.

AİHM'ye KKTC aleyhinde, Sözleşmenin 8. maddesi kapsamındaki “konut hakkı” ve 1 Nolu protokolün 1. Maddesi kapsamındaki “mülkiyet hakkı” ihlalleri gerekçesiyle 1400'e yakın mülkiyet davasının açıldığı görmezden gelinmez bir gerçektir. Bu noktada Mahkeme, davalı devlet olan Türkiye'nin, Xenides-Arestis ve benzeri mülkiyet davalarında görülen Sözleşme ihlallerini önleyecek etkili bir iç hukuk yolu oluşturulması gerçeğinin altını çizmiştir.²⁷⁶ Bu çerçevede KKTC Cumhuriyet Meclisi'nin 19 Aralık 2005 tarihinde kabul ettiği yasayla Taşınmaz Mal Komisyonu (TMK) oluşturulmuş ve Komisyon 2006 Nisan ayından itibaren çalışmalarına etkin bir şekilde başlamıştır. Komisyon, KKTC vatandaşlarının yanında 2 adet yabancı üye de içermektedir.²⁷⁷

Sözleşmenin 41. maddesi uyarınca;

“Mahkeme işbu Sözleşme veya Protokollerin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Taraf Devletin iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği taktirde, hakkaniyete uygun bir surette zarar gören tarafın tatminine hükmeder.”²⁷⁸

Xenides-Arestis, kapalı Maraş bölgesindeki söz konusu taşınmaz malının halen yasal sahibi olması sebebiyle herhangi bir hukuki kamulaştırma veya istimlâk söz konusu olamayacağından dolayı kamulaştırma tazminatı talep etmemiş, fakat mülkiyetine erişiminin ve kullanımının engellendiği döneme dair kira bedeli istemiştir. Xenides-Arestis, Türkiye'nin 28 Ocak 1987'de AİHM'nin bireysel başvurusunu kabul etmesinden bu yana geçen süre içinde mülkiyetinin kullanma hakkından mahrum kalmasına karşılık 587.399 Kıbrıs Poundu maddi tazminat talep etmiştir. Türk Hükümeti, tazminat hususunda, Arestis'in talep ettiği meblağın hesaplanmasında kullanılan metodun tamamen dayanıksız ve hayal ürünü olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca Türk Hükümeti, AİHM kararlarının bağlayıcılığı ve uygulanmasına ilişkin, Sözleşmenin 46. maddesini 28 Ocak

²⁷⁶ AKSU, Aslı, ile “Arestis Davası” Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 24.5.2007.

²⁷⁷ Dışişleri Bankalığı ile Kıbrıs'ın mülkiyet davaları hakkında yapılan görüşme, 14.05.2007

²⁷⁸ BOZKURT-POYRAZ-KÜTÜKÇÜ, **İnsan Hakları Mevzuatı**, s. 209.

1987 de değil 28 Ocak 1990'da kabul ettiğini ve bu nedenden dolayı tazminat hesaplanmasının bu tarihten önceye gitmesinin hukuka aykırılık teşkil edeceğini belirtmiştir. Türk Hükümeti, Mahkeme'nin bu aşamada adada mülkiyet konusunda kapsamlı ve nihai bir çözüm olmaksızın dava konusu olan taşınmaz mülkiyetlerin iadesi ve tazminatları hakkında en azından KKTC otoritesinin Mahkeme kararı ışığında kendi Mal Tazmin Yasası'nı değerlendirme fırsatı verilmesi gerektiğini vurgulayarak, hüküm verilmesinin erken olacağını belirtmiştir. Bu aşamada bireysel mülkiyet hakkı ihlallerine ilişkin verilen Mahkeme kararları adada siyasi çözüm adına sürdürülmesi gereken toplumlararası diplomatik müzakereleri sekteye uğratacaktır. Mahkeme, davanın koşullarını göz önünde tutarak, maddi-manevi tazminat hususunda hüküm verme aşamasına gelinmediğini belirterek tazminat hükmünü ertelemiştir. Mahkeme bu kararında, itham edilen devlet konumunda olan Türkiye ile Arestis arasında olası bir anlaşma ihtimalini göz önünde bulundurarak KKTC'de yeni yasalaşan ve etkin bir iç hukuk mekanizması yaratması beklenen Taşınmaz Mal Komisyonuna atıfta bulunmuştur.²⁷⁹

Tazmin Komisyonu ile ilgili Mahkemenin asıl görüşü şöyledir; TMK, sadece taşınmaz malın değeri ve kullanım kaybına ilişkin parasal tazminatla ilgili kuralları içermektedir. Rumların terk ettiği evlerindeki taşınır mallarla ilgili herhangi bir tazminat öngörmemektedir. Ayrıca bu yasada manevi tazminat ve Rumların iddiasından hareketle onlara uygulanan ayrımcılığa karşı tazminat veya çözüm önerisi içermemektedir. Tazminat Komisyonu üyelerinin, incelediği bir başvuruda tarafsız olabilmeleri adına Komisyona uluslararası bir oluşum kazandırmak gerekir. Bütün bu gerekçeleri göz önünde bulunduran Mahkeme, Tazmin Komisyonunun bir davaya bakmak için hazır konumda olmadığı ve bazı eksiklerinin tamamlanması gerektiğinin altını çizerek, KKTC'nin Arestis davasının iç hukuk yolundan geçerek sonuçlanması isteği Mahkemece reddedilmiş, başvurunun esastan incelenmesine karar verilmiştir.²⁸⁰ AİHM, TMK'nın etkin bir iç hukuk yolu

²⁷⁹ AKSU, Aslı ile "Arestis Davası" Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 24.5.2007.

²⁸⁰ NECATİGİL, s. 262.

olması için beklentilerini ve taleplerini dile getirmiştir. Yasanın temel amacı, mal-mülk konusunda AİHM'de bekleyen ve bundan sonra olabilecek çok sayıda Rum başvurusunun, KKTC'de oluşturulan etkin bir iç hukuk mekanizmasına yönlendirilmesinin sağlanmasıdır. Xenides-Arestis davasından sonra gelen ve içeriği aynı olan davalar önce TMK'ya başvurup, bu yolla iç hukuku tükettikten sonra eğer tatmin olmazlarsa AİHM'ye başvurabileceklerdir.

Sonuç olarak, AİHM, 7 Aralık 2006 tarihli Arestis kararında, Türkiye tazminata mahkûm edilirken TMK'nın AİHM tarafından "iç hukuk" yolu olarak kabul edilmesine şartlı onay vermiştir. KKTC Rum tarafına ve AİHM'ye göre Türkiye'nin yerel alt yönetimi olarak kabul edildiği için bu iç hukuk yolu KKTC'nin değil Türkiye'nin iç hukuk yolu olarak kabul edilmektedir.²⁸¹

AİHM, Loizidou kararından sonra Kıbrıs'taki diğer bir kilit dava özelliği taşıyan Arestis davasına ilişkin kararında TMK ile Arestis'in dostane çözüme gidememesinden dolayı Türkiye'yi tazminata mahkûm etmiştir. Kararda 800.000 avro maddi, 50.000 avro manevi tazminat ve 35.000 avro ise mahkeme masrafları belirlenmiştir.²⁸²

c. Kararın Analizi

Loizidou ve Xenides-Arestis davalarının görünürdeki ortak yanları ikisinin de mülkiyet davası olmasıysa da, aslında bu iki dava hukuki karar olmaktan çok siyasi karar niteliğini taşıması olarak değerlendirilebilir. AİHM, Türkiye'nin 1974 müdahalesini gerekçe göstererek AİHS'yi ihlal ettiği sonucuna varmıştır.²⁸³ Oysaki bilindiği gibi Türk Hükümetinin amacı adayı işgal etmek değil, hakları gasp edilen Türklere yardım etmektir. BM

²⁸¹ SEZER, Sema, Belgeleriyle Arestis Davası ve Kıbrıs'ta Gasp edilen Türk Vakıf Malları, <http://www.asam.org.tr/temp/temp302.pdf>, s. 1-7. (erişim tarihi:10.06.2007).

²⁸² http://www.coe.int/T/D/Kommunikation_und_politische_Forschung/Presse_und_online_Info/Presseinfos/2006/20061207-761-GH-Xenides.asp (erişim tarihi:15.6.2007).

²⁸³ SEZER, Sema, Belgeleriyle Arestis Davası ve Kıbrıs'ta Gasp edilen Türk Vakıf Malları, www.asam.org.tr/temp/temp302.pdf, s. 1-7. (erişim tarihi: 10. 06. 2007).

gözetiminde yapılan bu askeri operasyonu Kıbrıslı Rumlar kendi lehlerine çevirerek mağdur olan Kıbrıslı Türkleri bir kenarda bıraktıracak mülkiyet meselelerinde ve diğer meselelerde kendilerini mağdur göstermeyi başarmışlardır.

Xenides-Arestis davasıyla Loizidou davasını karşılaştırdığımızda Arestis davasının daha önemli bir yere sahip olduğu açıkça görülür. Çünkü Arestis'in taşınmazı Maraş bölgesinde Türk vakıflarının olduğu yerdedir. Arestis lehine gerçekleşen bir kararda çok ağır sonuçlar meydana gelebilir. Tamamı Türk Vakıflarına ait olan Maraş Bölgesi alınacak böyle bir kararda Rumlara devredilebilir. Arestis davasında asıl amaç vakıf mallarına ve Maraş'a yönelik hedeflerdir. Maraş Bölgesinde Arestis ile birlikte benzer durumda olan 5000 taşınmaz daha bulunmaktadır. Bu durumda Rumlar AB sürecini de kullanarak Maraş Bölgesini kendilerine açtırabilir ve bu bölgeye yerleşebilirler.²⁸⁴

Türkiye Louzidou davasındaki tutumunu Arestis davasında da göstermiştir. Türkiye'nin itiraz konuları ve maddeleri aynıdır. En çok da "yetki" ve "yer" meselesi üzerinde durulmuştur. Uluslararası arenada tanınmayan KKTC, AİHM tarafından hiçbir zaman muhatap alınmayarak, Kıbrıs'ta gerçekleşen bütün olaylardan Türk Hükümeti sorumlu tutulmuştur. Hâlbuki Türkiye garantörlük hakkını kullanarak adaya müdahale etmiş, bu müdahale sonucunda meydana gelen olaylardan Türkiye sorumlu tutularak tek muhatap kabul edilmiştir. Diğer devletlere göre KKTC Türkiye'nin kukla devletidir. Hâlbuki KKTC bağımsız, demokratik bir yönetimle yönetilen, anayasal bir devlettir. Türkiye'nin 1974 yılında yaptığı adaya müdahalesi işgal olarak değerlendirildiğinden ve bu iki mülkiyet davası bunun üzerinde şekillendiğinden dolayı ihlal kararı ile sonuçlanmıştır.

²⁸⁴ SEZER, Sema, Belgeleriyle Arestis Davası ve Kıbrıs'ta Gasp edilen Türk Vakıf Malları, www.asam.org.tr/temp/temp302.pdf, s. 1–7. (erişim tarihi:10.06.2007).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET SORUNU VE TÜRKİYE

I. KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET SORUNUNA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Loizidou Davasının Türkiye aleyhine sonuçlanmasının ardından Türk Dış işleri AİHM içtihatlarından yola çıkarak, Komisyona Rumların tazminat başvurularını KKTC'ye yapmaları önerisini götürmüştür. Bu önerinin iki dayanağı vardır. Birincisi, İtalya hakkındaki Pinto kararıdır. İtalya yargı sistemi, içerik olarak birbirine çok benzeyen ve biriken davaların (Güney Kıbrıs başvurularında olduğu gibi) sonuçlanması adına yeni bir “iç hukuk” yönteminin oluşturulması gerektiğini Komisyona bildirmiştir. Roma'nın yaptığı bu başvuru AİHM'ce kabul edilmiştir. İkinci dayanak ise, GKRY'nin Türkiye aleyhine yapmış olduğu 4. başvurusu çerçevesinde verilen Mahkeme kararında KKTC yargısının etkin bir “iç hukuk” yolu olarak kabul edilebileceğinin sinyallerinin verilmiş olmasıdır. Türkiye bunlardan yola çıkarak Loizidou'ya benzer davaların KKTC “iç hukuk” yoluyla çözülmesini teklif etmiştir.²⁸⁵ Pilot dava olarak bilinen Arestis davasının aşamalarında iç hukuk sistemi oluşturulmaya ve sağlam temellere oturtulmaya çalışılmıştır. Böylece buna benzer binlerce dava Türkiye'ye değil KKTC'ye yönlendirilecektir. AİHM'nin mülkiyetle ilgili davaları KKTC'nin iç hukukuna yönlendirmesi halinde, adada bir Türk devleti olduğu hatırlanacaktır.

Türkiye'nin “iç hukuk” önerisini kabul ettirebilmesi için, Delegeler Komitesinin üçte iki oyunu alması gerekmektedir. KKTC'de oluşturulacak “iç hukuk” mekanizması öncelikle AİHM tarafından tatmin edici bulunmalıdır. AİHM yargıçları insan hakları açısından bu mekanizmayı yeterli görmediği takdirde KKTC'ye dava göndermeyerek, kendisi bakacaktır. Avrupa Konseyinin desteğiyle hazırlanan Mal Tazmin Yasası sadece Kuzeydeki

²⁸⁵ ÖZKAN, s. 63–68.

Rum mallarının tazminini kapsamaktadır.²⁸⁶ Mal Tazmin Yasası'nın nasıl şekillendiğini ve ortaya çıktığını daha iyi anlayabilmek adına, KKTC'de oluşturulan ilk mülkiyet yasalarını incelememiz gerekir.

A. MÜLKİYET MESELESİYLE İLGİLİ KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ' NDEKİ YASAL DURUM

Kıbrıs Türk Federe Devletinin ilanından sonra 1977'de KTFD Meclisi, İTEM Yasası olarak bilinen İskân Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası'nı çıkartmıştır. İskân ve Topraklandırma uygulamalarında, KKTC'nin denetiminde bulunan bölgelerde yabancılara ait terkedilmiş konut, işyeri, tarımsal kaynak ve benzeri taşınmazların sosyal adalet ilkelerine uygun bir şekilde mağdur olan Kıbrıslı Türklere verilerek kalkınmaları amaçlanmıştır. Eşdeğer Mal Yasası ise, KKTC sınırları dışında kalan veya sınırları içinde olup da her türlü tasarrufu askeri bakımdan sakıncalı görülen taşınmaz malı bulunanlara, ayrıca KKTC bölgesindeki taşınmaz malı Rumlar tarafından hasara uğratılmış veya Rumların zor kullanması sonucu terk edilmekten ötürü hasara uğramış malı bulunanlara, bu mallarına veya hasar değerine karşılık eş değerde başka mal verilmesi işlemidir. Kısacası, Güney Kıbrıs'ta mal bırakan Türklerin, bu mallarına karşılık Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde aynı değerde mal alması olarak da tanımlanabilir. İlerleyen zamana ve değişen şartlara uyum sağlaması adına bu yasa da birçok değişiklik yapılmıştır. Zaman zaman uygulamada görülen tıkanıkların giderilmesi amacıyla bugüne kadar onsekiz kez değişikliğe uğramıştır.²⁸⁷

Bilindiği gibi, 40 yılı aşkın bir süredir siyasi bir çözüm bekleyen Kıbrıs sorununun en temel konularından biri olan mülkiyet sorununa, 1 Temmuz 2003 tarihinde, KKTC Meclisinde onaylanarak yürürlüğe giren 49/2003 sayılı KKTC hudutları dahilinde kalan ve Anayasanın 159. maddesinin 4. fıkrası kapsamına giren taşınmaz malların tazmini yasasıyla yeni bir boyut

²⁸⁶ ÖZKAN, s. 63–68.

²⁸⁷ AKSU, Aslı ile "Arestis Davası" Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 1.06.2007.

geliştirilmiştir. Buna göre, kuzeydeki Rum mallarına tazminat veya takas yoluyla mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması öngörülmektedir. Tazminat veya takas için başvuruda bulunmayan Rumların mülkiyet talepleri ise çözüm sonrasına ertelenmektedir. Yasaya göre Rumlar, tazminat veya takas talebiyle bir yıl içinde yasa çerçevesinde 30 Temmuz 2003 tarih ve E-1623-2003 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla oluşturulan Komisyon'a başvurabileceklerdir. Bu karar 1 Temmuz 2004'den itibaren sürenin dolmasıyla yeniden bir yıl süreyle Bakanlar Kurulu kararı ile uzatılmıştır. Komisyona sunulan belgeler ve tanıklar dinlendikten sonra tazminata karar verilirken, malın 20 Temmuz 1974'deki rayiç bedeli ile bu tarihten ödemelerin yapılacağı tarihe kadar geçen süredeki gelir kayıpları ile değer artışının da dikkate alınması söz konusu olacaktır. Fakat bu hesaplama yapılırken güneydeki Türk malının kullanıp kullanmadığı, bu tür mallardan gelir elde edip etmediği veya kira ödeyip ödemediği de hesaba katılacaktır. Rum talep etmesi halinde, güneyde kalan Türk mallarıyla kendi malını takas da edebilecektir. Bunun için güneydeki Türk malının, devlet lehine feragat verilen mallardan olması gerektiği gözetilecektir. Öte yandan güneyde kalan Türk mallarıyla ilgili bir yasa çıkarılması ve büro oluşturulması çalışmaları da tamamlanmış, müracaat kabulüne başlanmıştır.²⁸⁸

1. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ANAYASASI'NIN 159. MADDESİ, DEĞİŞİKLİĞİ VE BU MADDE İLE YAPILAN KAMULAŞTIRMANIN İNSAN HAKLARINDAKİ YERİ

KKTC Anayasası; 15 Kasım 1985'te KKTC bağımsızlığını ilan ettikten sonra 5 Mayıs 1985 tarihinde çoğunluk oyuyla onaylanmıştır. Bu anayasa, 1975 KTFD Anayasası'na az da olsa benzemekte, fakat olması gerektiği gibi yeni kurulan hükümetin ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeleri içermektedir. Bu yeni Anayasa 164 madde ve 13 geçici maddeden oluşur. "Taşınmaz Malların Tazmini Takası veya İadesi", Anayasasının 159. maddesinin 1. Fıkrasının b bendi kapsamına girmektedir. Yasa kapsamına giren taşınır ve

²⁸⁸ AKSU, Aslı ile "Arestis Davası" Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 1.06.2007.

taşınmaz mallar üzerinde hak iddia edenlerin haklarının ispatı için gerekli usul ve koşulları hukuk kuralları çerçevesinde tamamladıktan sonra bu kişilere mal iadesi, takası ya da tazminat gibi haklar verilmiştir. KKTC mevzuatı mülkiyet hakkına ya da kullanım hakkına sahip olanların haklarını koruyacak ve Türk kesimine zarar vermeyecek biçimde düzenlenmiştir. Bu yasa kapsamına giren taşınır veya taşınmaz mallar üzerinde hak iddiasında bulunan gerçek veya tüzel kişiler, bu yasanın 11. maddesi ile oluşturulan TMK'ya şahsen ya da bir vekil vasıtasıyla başvurabilirler. Komisyona yapılacak bu başvurularda kurallara uyup uymadığına bakılmaksızın 100 YTL harç ödenir, bu ödemeyi bütün başvuruçular yapar. Bu hak talebinde bulunan kişilerin, vekilleri ya da yasal temsilcilerinin KKTC'ye giriş ve çıkışları serbesttir. Başvuran, Komisyon huzurunda bulunduğu iddiaları kanıtlamakla yükümlüdür. Yani üzerinde hak iddiasında bulunduğu taşınmazın 20 Temmuz 1974 tarihinde kendi adına ya da mirasçı konumunda olduğunu koçanla (tapu kaydıyla) ispatlaması gerekir. Ayrıca hak iddiasında bulunduğu taşınmaz üzerinde herhangi bir borç, haciz, ipotek gibi engellerin bulunmadığını da ispat etmek durumundadır. Mal iadesinin tazminatın ya da takasın kuralları ve sınırı vardır. İade talebinde öncelikle taşınmaz mülkün konumuna ve yerine bakılır. Ulusal güvenliği ve kamu düzenini tehlikeye düşürmeyecek, kamu yararına tahsis edilmemiş, askeri bölge veya tesisleri dışında yerler Komisyon kararıyla makul sürede iade edilebilir. Askeri bölge ve tesislerin olduğu yerlerde mal iadesi söz konusu değildir sadece malın tazmini yapılabilir. Arestis'in sahibi olarak iddia ettiği taşınmazı, askeri topraklar üzerindedir. Komisyon taşınmazla ilgili kararını açıkladığı tarihten itibaren iadesine karar verilen bir malın çözümüne kadar 3 yıl süre ile mal üzerinde herhangi bir işlem yapılamaz, alınıp satılamaz.²⁸⁹

KKTC Anayasası'nın "Devletin Mülkiyet Hakkı" başlıklı 159. maddesi şöyledir:"

(1) 15 Kasım 1983 tarihinde, KKTC sınırları içinde bulunan, ve;

²⁸⁹ "KKTC Hudutları Dahilinde Kalan ve Anayasanın 159. Maddesinin 4. Fıkrası Kapsamına Giren Taşınmaz Malların Tazmini Yasası" www.cm.gov.nc.tr/yasalar/2003/49-2003.htm (erişim tarihi: 11. 05. 2007).

- (a) Tapusu, 16 Ağustos 1960 tarihinden önce Kıbrıs Hükümeti adına kayıtlı tüm taşınmaz mallar ile, 16 Ağustos 1960 tarihinden sonra Kıbrıs Cumhuriyetine intikal eden tüm taşınmaz mallar, kamuya ait yollar, sular, su kaynakları, liman ve sahiller rıhtım ve iskeleler, göller dere ve göl yatakları, tarihi kent, bina ve kalıntılar ile kaleler ve bunların alanları, doğal servetler ve yer altı kaynakları, ormanlar savunma yapı ve tesisleri ile yeşil saha ve parklar, kamuya açık köy ve tarla yolları, kamu hizmetinde kullanılan binalar;
- (b) KTFD'nin ilan edildiği 13 Şubat 1975 tarihinde terkedilmiş bulunan veya söz konusu tarihten sonra yasanın terkedilmiş veya sahihsiz taşınmaz mal olarak nitelendirdiği veya hüküm veya tasarrufu kamuya ait olması gerekli olup da aidiyeti saptanamamış olan tüm taşınmaz mallar, bina ve tesisler ile
- (c) 1960 Kuruluş Anlaşması'nda ve ona bağlı eklerde belirlenen askeri tesis, rıhtım, kamp vesair talim sahaları içinde bulunan tüm taşınmaz mallar, tapuda böyle kayıtlı olup olmadığına bakılmaksızın, KKTC'nin mülkiyetindedir ve tapu kayıtları buna göre düzeltilir.
- (2) Yukarıdaki 1. fıkranın (a) ve (c) bentlerinde sözü edilen taşınmaz malların mülkiyeti, bu anayasanın başka herhangi bir kuralına bakılmaksızın gerçek veya tüzel kişilere devredilemez. Ancak, kamuya ait yollar ile kamuya açık köy ve tarla yolları üzerinde Devletin gerekli düzenlemeleri yapması bu kuralın dışındadır. Bu taşınmaz mallar üzerinde kamu yararı için belli sürelerle irtifak ve intifa hakkı gibi aynı haklar ile uzun vadeli icralar, yasa ile belirlenen biçim ve koşullarla tesisi ve tescili, Cumhuriyet Meclisinin onayı ile mümkündür.
- (3) Yukarıdaki 1. fıkranın (b) bendinde belirtilen taşınmaz mallardan, orman, yeşil saha, anıt ve park yerleri, sular, yeraltı suları, doğal kaynaklar ve savunma alanları, kamu yönetimi ve askeri amaçlar

için gerekli bina, tesis ve arsalar ile şehir ve kırsal planlama ve toprak koruma amaçları için gerekli görülenler dışında kalan taşınmaz mallar üzerindeki mülkiyet hakkının gerçek veya tüzel kişilere devredilmesi yasa ile düzenlenir.

(4) Yukarıdaki 1. fıkranın (b) ve (c) bendi kapsamına giren taşınmaz mallar ile ilgili olarak meşru hak iddia edenlerin ortaya çıkması halinde, haklarının ispatı için gerekli usul ve koşullar ile alacakları tazminat esasları ile düzenlenir.

(5) Dini ibadet yerleri ve bunların içinde buldukları taşınmaz mallar gerçek veya tüzel kişilere devredilemez. Devlet bunların korunması, bakımı ve idamesi için gerekli önlemleri alır.”²⁹⁰

KKTC, Anayasasının 159. maddesine dayanarak Kuzeyde terk edilen Rum mallarını kamulaştırmıştır. 1985 yılında kabul edilen bu Anayasanın kamulaştırma işlemi uluslararası hukuka uygun olarak yapılmıştır. KKTC yasalarına uygun olarak tapuları alan kişiler bu tapuları kendilerine göre değerlendirip, ekonomiye yön vermişlerdir. Toplu göç olan yerlerde mülkiyet sorunu bireysel olarak değil, toplu olarak çözülmüştür. KKTC’de 1985 yılında toplu olarak çözülen mülkiyet sorunu, bütün ekonomik ilişkiler ve toplumun düzeni buna göre belirlenmişken, Rum tarafının yapılan her şeyi yıkıp, kendi çıkarları doğrultusunda tekrar yapmak istemeleri insan hakkı ihlali olarak değerlendirilebilir.²⁹¹

2. KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ’ NDEKİ YENİ MÜLKİYET YASASI’NIN YAPISI VE İŞLEYİŞİ

Mehmet Ali Talat Nisan 2005’te Cumhurbaşkanı seçildikten sonra uluslararası hukuk uzmanlarını bir araya toparlayarak mülkiyet rejiminin değişikliğine ilişkin rapor hazırlatmıştır. Bu raporda, KKTC Anayasasının

²⁹⁰ SEZER, "Kıbrıs'ta saatli bomba: mülkiyet sorunu", s. 33–43.

²⁹¹ EGİNEL, Taner, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kıbrıs'ta İlgili Kararlarının Eleştirisi**, Ünlem Yayınevi, Girne 2006, s. 33.

159. maddesinin de değiştirilmek istenmesi gözden kaçmamıştır. KKTC Yasama Meclisinin 19 Aralık 2005 tarihinde kabul ettiği tasarı, Anayasasının 159. maddesinin 1. fıkrasının (b) ve (c) bentleri kapsamına giren Taşınmaz Malların ve 13 Şubat 1975 tarihinden önce Kıbrıs'ın kuzeyinden göç etmek zorunda kalanlara Ait Taşınır Malların İadesi Takası ve Tazmini Yasa Tasarısı adını almıştır. Bakanlar Kurulundan geçen taslak bazı değişiklikler yapılarak kabul edilmiştir. Bakanlar Kurulunca kabul edilen bu taslakta, KKTC ayrı bir devlet olarak değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin alt yönetimi olarak kabul edip Türkiye'ye bağlı iç hukuk yolu oluşturmayı öngörüyordu. 1974'te KKTC'yi terk edip güneye göç eden Rumlardan mağdur olarak söz ediyordu. KKTC tapusu olan yerlerle olmayan yerleri birbirinden ayırmakta tapusu olmayan ve bunun içine Maraş Bölgesi'nin de dahil edildiği yerlerin Rumlara iadesi öngörülmekteydi. Yani taslakta KKTC'nin verdiği tapular geçersiz sayılmaktaydı. Taslakta takas ve tazmin sözcükleri geçmekteydi. Bir tazminat söz konusu olduğunda malın 1974'teki rayiç bedeli, 1974'ten sonraki gelir kaybı, kullanım kaybı ve değer artışları dikkate alınarak hesaplanacaktır. Terk edilen evler için ödenecek gelir kaybı manevi tazminatıyla birlikte ödenecektir.²⁹² Bu taslak bazı devlet adamlarınca hoş karşılanmayarak sert eleştirilere maruz kalmıştır. Yasanın bu şeklinin Türkiye'yi adada işgalci pozisyonuna soktuğu ve Annan Planının bile gerisinde kaldığı ifade edilmiştir.²⁹³ Aslında eleştirilmesi gereken ne bu taslağı hazırlayan hukukçular ne kabul eden Bakanlar Kurulu ne de bu taslağa destek veren Türkiye'dir. Asıl eleştiriye hak eden AİHM'dir. Çünkü temeline bakıldığında bu taslağın ancak bu şartlar altında kabul edilebileceğinin sinyalleri AİHM tarafından verilmiştir. Bu taslaktan yola çıkarak AİHM 1974 Barış Harekâtından beri Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini suçlamış, mağduriyet durumunu da Rumlara yakıştırmıştır. Zaten Mahkeme verdiği ve vermekte devam edeceği kararlarla bunun ispatını yapmıştır. Sorgulanması gereken asıl şey, AİHM'nin Türkiye'ye ve Kıbrıs Türklerine

²⁹² ERGİNEL, s.12-13.

²⁹³ SEZER, "Kıbrıs'ta Saatli Bomba", s. 33-43.

olan ön yargısı ve olumsuz olan ilkelerin ısrarla dayatılmasıdır.²⁹⁴ Taslak tamamen Rum tarafının çıkarlarına hizmet edecek şekilde hazırlanıp işgalci konumuna düşürülen Türkleri dışlamaktadır. AİHM'nin temelinde yatan görüşe göre, Kıbrıs 1974 öncesindeki durumuna dönmeli, Rumlara ait mallar iade edilmeli, her türlü zararları karşılanmalıdır. Böyle bir uygulamada Kıbrıslı Türklerin hakları, özgürlükleri ve güvenlikleri tamamen ortadan kalkacaktır.

Taslağın içeriğinin Annan Planından bile daha katı olması, Kıbrıs Türk Halkı'nın ve Yasama Meclisinin gözünden kaçmayarak direnmeler sayesinde taslak olduğu gibi kabul edilmemiş, değişikliğe uğramıştır. Örneğin 1974 öncesinde Kıbrıslı Türkleri bir kenara iterek sadece Rumların meşru hak sahibi olduğunu ima eden tanımlama kaldırılmıştır. Taslakta geçen askeri bölgelerin iadesi konusu tamamen reddedilmiştir. Kuzeydeki mallarını terk eden ve her fırsatta mağdur durumda gösterilen Rumların yanı sıra Güneydeki mallarını terk eden Kıbrıslı Türklerden de bahsedilmiştir. Kısacası bu haliyle kabul edilen yasa, hem Rumların hem de Kıbrıslı Türklerin haklarını koruyacak hükümler içeriyor gibi görünse de AİHM'nin görüşleri doğrultusunda Rum tarafına mal iadesini benimsemektedir.²⁹⁵ Birçok Kıbrıslı Türk, en az Rumlar kadar mülkiyet konusunda mağdur olmuşlardır. Bu mağduriyet dünya basınına yansıtıldığı gibi tek taraflı değildir. Sadece Rumlar İnsan Hakları ihlaline uğramamışlardır. AİHM'nin mülkiyetle ilgili kararları ve baskıları aslında İnsan Hakları ihlalinin Kıbrıslı Türklere yapıldığının açık bir kanıtıdır.

3. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDEKİ YENİ MÜLKİYET YASASININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE BU YASANIN TÜRKİYE'YE ETKİSİ

KKTC Cumhurbaşkanı Talat'ın yeni yasa ile ilgili açıklamasından yola çıkarak, KKTC'de AİHM'ye uyumlu hale getirilip kabul edilen yeni mülkiyet

²⁹⁴ ERGİNEL, s. 13–14.

²⁹⁵ ERGİNEL, s. 19.

yasasında asıl amaç, Türkiye aleyhine AİHM’de biriken davaların KKTC’nin “iç hukuk” yoluyla sonuca bağlanmasıdır. Böylece, hem AİHM rahatlamış olacak hem de KKTC iç hukuku ile kendini ispatlamış olacaktır. Bu yasa ile yapılması istenen şey, Rumların yapacağı mülkiyet başvurularına bir iç hukuk yolu oluşturmaktır. Bu yasanın iç hukuk yolu olarak tanınması hemen olabilecek bir şey değildir. Deneme aşamasında olan bu yasa verdiği kararlarla AİHM’yi tatmin ederse tam anlamıyla AİHM tarafından tanınıp kabul edilecektir. Bunu da zaman gösterecektir.²⁹⁶

Bu yasanın uygulamaya geçilmesiyle birlikte Türkiye rahat bir nefes alacaktır. Çünkü AİHM Türkiye aleyhine yapılan Rum başvurularını değerlendirirken mağdur olarak benimsediği Rum tarafını haklı görüp hem Türkiye’ye kullanım kaybını ödettiriyor hem de malın mülkiyeti ve kullanım hakkı başvuruda kalıyor. Oysaki bu yeni yasayla olaylar kendi içinde değerlendirilip, malın tazmini, takası veya iadesi belirlenip ona göre karar verilecektir.²⁹⁷ Böylece hem malın mülkiyetini alan üstüne kullanım kaybı olarak nitelendirilen tazminat serveti alan Rumlar tarihe karışacaktır. Bu durum şimdilik hem Türkiye’nin hem de KKTC’nin çıkarına gibi görünüyor.

Yasa taslak aşamasındayken temelinde yatan görüşler sonucunda ağır eleştirilere maruz kalmış ve tasvip edilmemiştir. İlk önce bu tasarının kabul edilmesiyle birlikte iki kesimlilikten uzaklaşıp 1974 öncesi duruma döneceği, Türk tarafının global takas ve tazminden uzaklaştırıldığı, soruna tek taraflı çözüm getirildiği, bu tasarıyla birlikte KKTC ve Türkiye’nin ekonomik yapısının tazminat sistemiyle zayıflayacağı anlaşılmaktadır. Tasarının 8/1 maddesinde geçen ulusal güvenliği, kamu düzenini ve kamu yararını tehlikeye düşürmeyecek olan taşınmaz mallar, Komisyon kararıyla iade edilebilir demektedir. Bu madde çerçevesinde askeri bölgenin, sahillerin, turizm tesislerinin, sanayi bölgelerin ve Maraş’ın iadesi gündeme gelebilir. KKTC’deki mülklerin alım ve satımları tartışmalı görünerek emlak

²⁹⁶ KARMAN, Züleyha, “KKTC’de Yeni Mülkiyet Yasası” <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=37439&l=1> (erişim tarihi: 27.06.2007).

²⁹⁷ KARMAN, Züleyha, “KKTC’de Yeni Mülkiyet Yasası” <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=37439&l=1> (erişim tarihi: 27.06.2007).

ve inşaat sektörü sekteye uğrayabilir.²⁹⁸ Bu eleştirileri takiben, Kıbrıs Türkleri özgürlükleri ve güvenliklerinin ellerinden alınmaması için kararlı ve vatansever davranarak yasa tasarısı olduğu gibi değil önemli değişikliklerle kabul edilmiştir.

Taşınmaz Mal Komisyonu'na başvuruda bulunan Rumların sayısı 200 civarındadır. Rum basınının bu yasa hakkındaki olumsuz düşüncelerine rağmen yasanın bazı Rumlar tarafından tanınıp günden güne başvuruların artışı olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Komisyona başvuran Rumların isimleri saklanıp, basına sızdırılmıyor ve Komisyonda alınan kararlar AİHM'ye isim değil sayı olarak gidiyor. Mahkeme gibi çalışan Komisyon, 21 iş günü içerisinde başvuruyu inceleyerek, dosyaların gönderilmesi gereken savcılık içişleri bakanlığı gibi prosedürleri tamamlıyor. Bilindiği gibi Taşınmaz Mal Komisyonunun oluşturulma amacı; KKTC'de mülkiyet konusuyla ilgili olarak bir "iç hukuk" oluşturmaktır. Yasanın işleyişinden bu güne kadar 198 başvurudan 22'si sonuçlanmıştır. Bu başvurulardan 3'ü için iade, 2'si için takas ve geri kalanlar içinde tazminat kararı verilmiştir. Komisyon takas formülüyle karara bağlanan dosyalardan birinin AİHM gündeminde başvurusu bulunan bir Rum'a ait olmasıyla bir ilke imza atmıştır. Örnek nitelikteki bu başvurunun takas formülüyle sonuçlandırılmasıyla, Komisyon'un "iç hukuk" olarak kabul etme sürecinin güçleneceğinin ve AİHM gündemindeki diğer davalara da emsal oluşturabileceğinin sinyalleri verilmiştir.²⁹⁹ Bu yasanın ne kadar işleyeceğini ve tam anlamıyla kabul göreceğini ilerleyen zaman gösterecektir. AİHM, bu Komisyonu, KKTC'nin değil, etkili ve fiili kontrolü altında bulunduğunu ileri sürdüğü Türkiye'nin "iç hukuku" olarak değerlendirmiştir.

Kıbrıslı Rumlar, Sözleşmeyi ihlal ettiği gerekçesiyle Türkiye aleyhine açtıkları davaların bundan sonra KKTC Mahkemesine gidip oradaki iç hukukun tüketilmesinin kabul edilebilecek bir yol olmadığına altını çizerek itiraz etmişlerdir. Ayrıca Kıbrıslı Rumlar ve GKRY, böyle bir iç hukuku kabul

²⁹⁸ SEZER, "Kıbrıs'ta Saatli Bomba" s. 33–43.

²⁹⁹ http://tr.greekmurderers.net/index.php?option=com_content&task=view&id=703&Itemid=35 (erişim tarihi: 28–06–2007).

etmeyeceklerini KKTC'nin bir devlet olmadığını ve uluslararası toplum tarafından tanınmadığını itirazlarında belirtmişlerdir. Fakat AİHM bu itirazlara karşın KKTC'de oluşturulan iç hukukun hiçbir şekilde, bu devleti tanıma anlamına gelmediğini, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin Kıbrıs'ın tek meşru hükümeti olduğu görüşünün değişmediğini ifade etmiştir. KKTC'de uygulanan bu iç hukuk deneme aşamasında olup, her davada ayrıca incelenecektir. İç hukuk yolunun etkili olup olmadığının ispatı, KKTC hükümetinin yasasının başarısına bağlıdır. Bir başvuruya AİHM'nin sunacağı olanaklar eğer ki iç hukuk yolunun sunacağı olanaklardan fazlaysa, o iç hukuk yolunun etkili bir iç hukuk yolu olarak kabul edilmesi ihtimali zayıflayacaktır. KKTC Mahkemelerinin yürürlükte bulunan yasalara dayanarak davaları bir karara bağlamada sunduğu imkanlar AİHM imkanlarına göre çok sınırlı kalmaktadır. AİHM, Mal Tazmin Komisyonun, başvuru sahibinin malından vazgeçip malına karşılık tazminat verilmesi usulünü onaylamayıp, iç hukukların kalıcı olması için Komisyonun yetkilerini genişletmesi gerektiği konusunda sinyaller vermiştir. Bu yetkilerden kasıt, sadece taşınmaz mallar konusunda değil, taşınır mallar konusunda da başvuru olanağının tanınması, yalnızca maddi tazminat değil manevi tazminata da yer verilmesi, Komisyona mülkiyet hakkı ihlalinin yanında konut hakkı ihlali nedeniyle de başvurulabilmesinin sağlanması, sadece mala karşılık tazminat değil gerekirse mal iadesi de yapılması gerektiğidir.³⁰⁰

B. ANNAN PLANI'NDAKİ MÜLKİYET KONUSU

1974'de Kıbrıs'taki fiili durum köklü bir şekilde değişerek iki kesim ortaya çıkmış, bu iki kesimle birlikte sorunlar da yavaş yavaş su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bunun üzerine 1996–2006 arası dönemdeki BM Genel Sekreteri olan Kofi Annan, Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için 5 kez değişikliğe uğrayan belgeyi hazırlamıştır. Annan Planının çıkış amacı, iki halk arasındaki eşitliği, güvenliği ve uzlaşmayı sağlamak olarak

³⁰⁰ <http://www.thefreelibrary.com/Mulkiyet+Hakkina+Ilişkin+Davalarda+Yeni+Bir+Strateji+Onerisi.-a0144051595> (erişim tarihi: 03.07.2007).

aksettirilmeye çalışılmıştır.³⁰¹ Kıbrıs sorununun temel taşı konumundaki mülkiyet meselesi bu planda önemli bir yer tutmaktadır.

31 Mart 2004 tarihli BM'nin Kıbrıs'ın refahı amacıyla hazırlanan barış planı (Annan Planı) genel olarak insan haklarına ve zaman zaman AİHS saygı gösterememesindeki başarısızlıktan dolayı birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Kıbrıs Rum Kesimi hükümetinin bir çalışanı BM'yi uluslararası hukuka uymamak, insan haklarını hiçe saymak ve Kıbrıs'taki geçmişi silmek istemelerinden dolayı suçlamıştır. Planın Türk karşıtları ise, BM'yi Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan insanların insan haklarını çiğnediği ve Kıbrıslı Rumların lehine önyargılı bir yaklaşım sergilediği için suçlamıştır.³⁰² İlerleyen bölümlerde bu konu ayrıntılı bir biçimde açıklanacaktır. Buradan da anlaşılıyor ki plan en başından beri her iki taraf için istenmeyen bir plan olmuştur. Türk karşıtlarının Annan Planında iddia ettikleri insan hakları ihlallerinden kastı, mülklerin geri verilmesi konusu ve yerinden edilmişlerin mülklerine geri dönmelerine izin verilmesi olarak değerlendirilebilir.

Annan Planı'nın reddedilmesinden üzüntü duyan ve büyük fırsatlar kaçırdıklarını düşünen Kıbrıs Türklerinin ve politikacıların sayısı az değildir. Bu durum aslında planın tam anlamıyla anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Annan Planı, sadece Güney kesimin kontrolünü Rumlara vermekle yetinmeyip aynı zamanda Kuzey kesimin mallarının mülkiyetlerini de Rumlara verilmesini sağlayacak bir düzenleme içermiştir. Bu durumdan anlaşılacağı gibi KKTC topraklarının büyük bir kısmı Güney kesimine verilecek, bu toprak üzerinde ikamet eden Türkler mecburi göç edecekler, böylece ikinci sınıf topraksız halk haline geleceklerdir. Hâlbuki Türk halkı Annan Planının onaylanması durumunda Kuzey kesiminde ekonominin düzeleceğine ve işsizliğin azalacağına inanmaktaydı. Annan Planı kuzeyde Rumların terk ettiği, eşdeğer vasfına giren mallar üzerinde Toprak Komisyonundan izin alınmadan mal hakkında herhangi bir işlemi yasaklamıştır. Kullanılan binanın izolasyonu haricinde her şey izinle olup, 5-

³⁰¹ AYDOĞDU, Ahmet, **Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları Annan Planı ve Referandum Süreci**, Asil Yayınevi, Ankara 2005, s. 363.

³⁰² Dışişleri Bakanlığı İle Yapılan Görüşme, 22.06.2007.

10 yıl gibi bir süre ile Kuzeydeki taşınmaz mallar üzerinde ekonomik faaliyet yapma hakkı hak sahibinden alınacaktı. Nasıl olur da bu süre aralığında kiralama, iş yapma engeliyle karşılaşp binadan yararlanamayan Türklerin ekonomileri düzlüğe çıkabilir tartışılır.³⁰³

Annan Planı, Kuruluş Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden önce, meydana gelen olaylar nedeniyle mülkleri ellerinden alınmış maliklerin mallarına tekrar kavuşmaları için uluslararası hukuk kuralları, iki kesimlilik ilkesi ve şimdiki kullanıcısına saygı çerçevesinde bazı çözümler sunmayı planlamıştır.³⁰⁴ Aslında belirlenen çözüm şöyledir; 1974 öncesinde Rumlara ait olan şimdi ise Türklerin ellerinde bulunan arsa ve evlerin yani taşınmaz mülklerin yüzde 10'u eski sahiplerine iade edilecek, Rumlar tatmin edici tazminat karşılığında kuzeyde kalan mallarından vazgeçmeleri için teşvik edilecekler, Kuzeyde ikamet eden Türklerin oturdukları taşınmazlar 1974 öncesinde Rumlara ait ise, o zamana kadar vermiş olduğu zararı tazmin ederek o malı iade etmek zorunda kalacaklardır. Eğer Kıbrıslı Türkler, bir Rum'a ait arsa üzerinde ev yaptıysa arsanın bugünkü değerini ödemek koşuluyla eve sahip olabileceklerdir.³⁰⁵ Ayrıca plana göre, tazminatla ikna edilemeyen Rumlar, mülklerini talep edip orada ikamet etmek isteyebilirler. Bu durumda, Kuzey Kıbrıs'a bir bir yerleşmeye başlayan Rumlar, kısa zaman sonra Kuzey kesiminde hem siyasal hem de sayısal yönden çoğunluğa erişip Kıbrıs'taki emellerine ulaşmak için büyük adımı atmış olacaklardır.³⁰⁶ Bunun sonucunda, zamanla Girit'te ve Batı Trakya'da olduğu gibi Kıbrıs adası Türklerden arındırılıp, Rum yönetimine kalacaktır.³⁰⁷ Kısacası, Annan Planı, mülkiyet konusunda Kıbrıslı Türkleri kısa bir zaman

³⁰³ Annan Planında Mülkiyet Konusuna Eleştiriler, Ankara barosu Kıbrıs kurulu, s.1–4.

³⁰⁴ TÜRK, Hikmet Sami, **Kıbrıs Sorunu Çözüm Zamanı**, Tesev Yayınları, Ankara 2003, s.178.

³⁰⁵ OSMANÇAVUŞOĞLU OKTAY, Emel, A. KULOĞLU, A. ÖZKAN, "Kıbrıs İçin Çözümün Neresinde?: Birleşmiş Milletler Kapsamlı Çözüm Belgesi'nin Değerlendirilmesi ve Geleceğe İlişkin Beklentiler" **Stratejik Analiz**, Nisan 2003, s. 28.

³⁰⁶ DENKTAŞ, Rauf, **Yeniden 12'ye 5 Kala**, Remzi Kitapevi, İstanbul 2005, s. 24.

³⁰⁷ GEDİKLİ, Yusuf, **Kıbrıs'ta En Uygun Çözüm Nedir?**, Ufuk Yayınları, İstanbul 2003, s.143.

içinde topraksız bırakmayı amaçlayan insan haklarına ve Kıbrıs'ın anlaşmalarına ters düşen bir plan olarak değerlendirilebilir.

1. PLANDA GEÇEN TÜRKİYE ALEYHİNE AÇILMIŞ DAVALARIN İPTALİ MESELESİ

Bazılarınca; Annan Planının kabulüyle birlikte Türkiye aleyhine açılmış olan davaların (Loizidou ve benzeri içerikteki davaların) AİHM'de düşmesi söz konusu olduğuna inanılmıştır. Fakat bu durumun gerçekleşmesi pek mümkün görünmemektedir. Çünkü bu iddiaya hak verecek hiçbir kural yoktur. Annan Planında geçen davalarla ilgili madde şöyledir:

“Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ve oluşturucu devletler, 1950 Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetler Sözleşmesi'nin 37. maddesi uyarınca, ilgili taşınmaz mallara ilişkin olarak, huzurunda bulunan davaları iptal etmesi için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne RİCA'da bulunacaklar”. Bilindiği gibi ricanın herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Annan Planına göre oluşturulması planlanan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti yani Rumlardan oluşturulacak bu yeni devlet AİHM'ye başvurup bu gibi davaların iptali için Türkiye adına ricada bulunacaktır. Bu kesinlikle mümkün olmayan, olabilecek dahi görünmeyen bir durumdur. AİHM'ye davanın iptali için ricada bulunulmak bir yana, kendilerine yapılan başvuruları kabul etmeyip veya durdurup Kıbrıs'a gönderilmesini istemekte de teknik bir problem sezilmektedir. Annan Planına göre oluşturulması tasarlanan ve mülkiyet davalarında iç hukuku temsil eden, Toprak Komisyonu ve Toprak Mahkemesine müracaat eden Rumlar eğer bir sonuç alamazsa tekrar AİHM'ye başvurabileceklerdir. AİHM hakları her zaman saklı tutulmuştur. Toprak Komisyonu 2 Türk, 3 Yabancı ve 2 Rumdan oluşmaktadır. Türk-Rum uyumsuzluğu yaşandığı taktirde, 3 yabancı üye Kofi Annan tarafından atanacak, Türkiye aleyhinde sonuç alacak Toprak Komisyonu da, bu kurallar

çerçevesinde oluşturulmuş olacaktır.³⁰⁸ Mal mülk değişimi konusunda KKTC yönetiminin kabul ettiği kriterler dikkate alınmadan oluşturulan barış gücü Toprak Mahkemesini ve Komisyonunu Türk devletinin üstünde otorite olarak yetkilendirmiştir.³⁰⁹

Yukarıda da değindiğimiz gibi, inanılanların aksine AİHM'ye Türkiye aleyhine yapılmış olan davaların iptalini istemek, bunun için ricada bulunmak söz konusu bile değildir. Diyelim ki Rum tarafı böyle bir ricada bulundu, söz konusu davaların iptali meselesi Mahkemenin kararına kaldı, bugüne kadar Türkiye lehine bir tane bile karar vermeyen Mahkemenin, davaları geri çekmesi yada iptalini kabul edebileceğine inanılması güç bir durumdur.³¹⁰

2. PLANDA GEÇEN TOPRAK VE MAL-MÜLK DEĞİŞİM KONUSU

Annan Planında Türk kesimi için büyük önem taşıyan bir başka öge toprak, mal-mülk değişim konusudur. Annan Planı Güneydeki malların yanı sıra Kuzeydeki malların mülkiyetinin Rumlara geçmesine neden olacak bir düzenleme getirmiştir.

Bilindiği gibi KKTC mal-mülk değişimi konusunda Global tazmin sistemini benimserken, plan malların iadesi, tazminat, uzun vadeli kiralama ve takas yollarını benimsemiştir. Toprak düzenlemesine göre verimli topraklardan, turizm bölgelerinden göç ettirilen Türklerin ekonomileri bozulacak, ne tazminatı ne de takas usulünde ortaya çıkan farkı ödeyebileceklerdir.³¹¹ Böylece haklı sebeplere dayandırılıp Kıbrıslı Türklerin malları ellerinden alınacaktır. Annan Planına kadar, mülkiyet meselesi BM çerçevesinde yapılan görüşmeler doğrultusunda, mal-mülk mübadelesi yani

³⁰⁸ VEZİROĞLU, Fuat, **Annan Planı ve Yalan Makinaları**, 3. Baskı, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2003, s. 77-79.

³⁰⁹ DURUSOY, Serap, ED. KALAYCI, İrfan, **Kıbrıs ve Geleceği**, "Kıbrıs Sorununu Çözmeye Yönelik Annan Planının Ekonomik Yansımaları", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 84.

³¹⁰ VEZİROĞLU, s. 78.

³¹¹ BOZKURT, Enver-DEMİREL, Havva, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 96.

toplam değiş tokuş ile çözüleceğinin aksine hiçbir ilke ortaya atılmamışken, Annan Planındaki mülkiyet meselesi ilkesi yeniden tesis olarak belirlenmiştir. Bu ilkenin sonucunda ortaya çıkacak durum adada Kıbrıslı Türklerin kalmaması olacaktır.³¹²

Annan Planı'na göre, mülkiyet hakkının kullanım şekli etkilenen malın bulunduğu yere göre belirlenecektir. Bu durum toprak ayarlamasına tabi bölgelerde şimdiki kullanıcıların yeniden yerleştirilmesine yönelik düzenlemeler içermektedir. Kıbrıs vatandaşı olup belirlenen bölgelerde mal sahibi yani kullanım sahibi kendine uygun olacak seçenekleri tercih edecektir (mal satın alma, sağlanan alternatif konutu kabul etme, malın iadesini talep etme vb.). Eğer malın kullanıcısı Kıbrıs vatandaşı değilse, iki seçenekten birini kullanacaktır. Birincisi, devamlı ikamet ettiği kurucu devletten konut veya para yardımı talebinde bulunacak, ikincisi, Kıbrıs'ta en az 5 yıl yaşamış olunması kaydıyla kendi ülkesine yerleşmek için para yardımı talebinde bulunacaklardır.³¹³

Kuzey Kıbrıs'ın yüzölçümü 3.241 km²' dir. Plana göre %21'i Rumlara verilip, Türk tarafına bırakılan toprakların da %11,6'sı güneyden gelip kuzeye göç edecek 60.000 Rum'a verilecektir.³¹⁴ Güvenlik nedeniyle Türklerin Güneye göçü yasaklanmıştır. Türklerin Güneyde bulunan malları Rum tasarrufuna bırakılacaktır. Kuzeyde Rumlara ayrılan toprakların zamanla yüzde değerleri artıp Kuzey kesimi de Rumların çoğunlukta olduğu yere dönüşecektir. Bu da Annan'ın uzun vadeli planlarından biridir.

Plana göre Rumlara verilecek yerler şöyle belirlenmiştir; planın kabulü ile birlikte 104 gün içinde Erenköy, Süleymaniye, Şirinköy, Madenlikköy-Kapalımaraş Bölgesi; 1 yılsonunda Bademlikköy, Ömerli, Gaziler, Kırklar; 2 yıl sonunda Günebakan, Yeşilirmak, Yukarıyeşilirmak, Gayretköy, Akdoğan,

³¹² GÜREL, Şükrü Sina, **Gelinen Aşamada Kıbrıs ve Türkiye'nin Politikası**, 23. Jeopolitik Tartışma Toplantısı 12 Mart 2004, ASAM, Ankara 2004, s. 3.

³¹³ KALAYCI, İrfan, " Annan Planı Temelinde Kıbrıs Sorunun Karşı Çözüm Önerileri ", KARDAŞ, Ümit, **Kıbrıs ve Geleceği**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 59.

³¹⁴ KODAMAN, Bayram, "Kıbrıs Meselesi ve Annan Planı", **Türk Yurdu**, Cilt: 23, Sayı: 187, 2003, s. 18–24.

Türkmenköy, İncirli, Çayönü, Güvercinlik; 2,5 yıl sonunda Aşağı Bostancı, Yukarı Bostancı, Alayköy, Haspolat, Gazi Magosa; 3 yıl sonunda Yedidalga, Gemikonağı, Yeşilyurt, Aydınköy, Güneşköy, Güzelyurt, Koruçam, Akçay, Yuvacık, Kalkanlı, Zümrütköy, Mevlevi, Karpaşa, Şahinler, Çamlıbel, Serhatköy, Özhan, Gürpınar, Kılıçarslan, Kozan, Alemdağ, Yılmazköy, Şirinevler, Akçiçek, Türkeli, Paşaköy, Vadili, Pirhan, Dört Yol, Korkuteli Rumlara verilecektir.³¹⁵ Rum tarafına bırakılması planlanan bu topraklar sıradan toprak niteliğini taşımayıp Kuzey kesiminin ekonomik yönden kalkınmasını sağlayan tarım yönünden verimli ve ticaret yönünden de değerli topraklardır. Bu duruma örnek olarak Girne yöresindeki % 10 toprakla, Mesarya yöresindeki kuru arazi aynı değere sahip değildir. Ticari ve turistik faaliyetlerin yoğun olduğu Girne yöresinden çok az miktarda toprak vermek bile KKTC'nin ekonomisini bozmaya yeterli olacaktır. Zaten Annan Planında toprak konusunda göze çarpan nokta Rumlara verilecek toprakların değer bazında değil de alan bazında ele alınmış olmasıdır. Durum böyle olunca Rumların verimli topraklara yerleşmek istemeleri kaçınılmazdır. Rumlar alan bazında daha küçük, fakat çok daha değerli taşınmaz malları tercih edeceklerdir. Kuzey Kıbrıs'ın en verimli arazisi Güzelyurt da Annan Planı'nın haritasına göre ilk etapta Rumlara bırakılmıştır.³¹⁶ KKTC'ye bırakılması hedeflenen toprakların %27'si tarımsal etkinliklere ve yerleşime uygun olmayan topraklar olmasından dolayı verilen yerlerin değeri olmayacaktır. Bütün değerli ve verimli olarak nitelendirilen topraklar Rumlara verilecektir. Bunun sonucunda da üretimdeki ve ticari faaliyetlerdeki kayıplar kaçınılmaz olacaktır.³¹⁷ İki kesimliliğe darbe niteliği taşıyan tek taraflı toprak değişimi, Türk tarafını azınlık konumuna getirip, siyasal iktidarı ve egemenliği tek eline almaya çalışan Rumların zaferi olarak değerlendirilebilir.

Annan Planına göre, taşınmazların değerinin hesaplanmasında ilginç bir yöntem kabul edilmiştir. "current vaule" olarak adlandırılan bu yöntem

³¹⁵ "Annan Planı'na Temel İtiraz Noktaları", **2023 Dergisi**, Sayı: 36, 2004, s. 6–7.

³¹⁶ VEZİROĞLU, s. 82–83.

³¹⁷ TUNCER, Hüner, "Annan Planı, Dolaylı Enosis'i Desteklemekte", **Jeopolitik Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 10, 2004, s. 26–33.

şöyledir; birinci aşamada terk edilen malın değeri, terk edildiği tarihteki değerden hesaplanarak Kıbrıs'taki genel artışlar da üstüne eklenerek belirlenir. İkinci aşamada güney tarafı baz alınır. Bunu şöyle açıklayalım; Kuzeydeki bir malın "current vaule"sini bulmak için öncelikle kuzeyde terk edilen bir malın değeri 1974 Barış Harekâtı hiç olmamış ve bu harekâttan etkilenen ekonomik dengeler bozulmamışçasına, her şey 1974 öncesindeki gibi kabul edilerek taşınmazın değeri hesaplanır, yani 1974 Barış Harekâtı öncesindeki durumda malın değeri tespit edilir. Zaten güneyde terk edilen malın değeri aşağı yukarı aynı seviyelerde gezerken, kuzeydeki mal değeri düşmüş olarak kabul edilip, kuzeyde terkedilmiş Rum malları kuzeyde olduğu bölgeye göre güneydeki bir bölgeyle eşleştirilip değeri biçilir. Yani kuzeyde bulunan Rum malı güneydeymiş izlenimi yaratılarak fiyatı belirlenir.³¹⁸ Anlaşılacağı gibi "current vaule"nin amacı çok açıktır. Kuzeyde terk edilmiş Rum mallarının değeri güneydeki mal değerine göre belirlenerek değer kaybı önlenir ve böylece Rum tarafı karlı çıkar.

Annan Planı içerik olarak iki kesimin barışına ve eşitliğine önem veriyormuş gibi görünse de, bazı kesimler tarafında göz ardı edilen önemli öğeler içermektedir. Öncelikle bu planda egemenlik ve güvenceler konusundaki yaklaşımlar belirgin değildir. Birleşik Kıbrıs'tan bahsedilirken iki çeşit ve egemen devletten oluşan Kıbrıs'tan bahsedilip, Kıbrıs Türk'ü ve Kıbrıs Rum'u tarafları arasında anayasal konularda denge tam sağlanamamıştır. Planda geçen, Rumlara kısıtlı olarak da olsa, Kuzey kesimine dönüş hakkı verilmesi demek, zamanla iki kesimliliğin ortadan kalkmasıyla eşdeğerdir. Ayrıca KKTC'nin sahip olduğu toprakların bir kısmının yasal olarak Rum Devletine ait olduğu belirtilerek planın onaylanmasından sonraki üç ay içerisinde Maraş ve Ara bölge Rumlara devredilecektir. Maraş bölgesi, Türkler için çok önemli yerlerden biridir. Yerlerinden edilecek olan 50.000–60.000 Kıbrıs Türkü'nün nerelere yerleştirileceğinden söz edilmemiştir. KKTC topraklarının büyük bölümü, Güneye devredilip burada yaşayan halk topraksız kalıp göçe zorlanacaktır.

³¹⁸ Ankara Barosu Kıbrıs Kurulu, **Annan Planında Mülkiyet Konusuna Eleştiriler**, Ankara Barosu, Ankara 2003, s. 8–9.

Planda geçen mülk düzenlemesiyle 11 yılsonunda Rumlar, Türk tarafında serbestçe mülk edinebilecekler, böylece 20–30 yıl içerisinde, ada Rum yönetiminin eline geçip orada ikamet etmekte ısrarcı olan Türklerin Rum işçisi konumuna düşmeleri kaçınılmaz bir son olacaktır.³¹⁹

Annan Planı amaç olarak, Kıbrıs halkının refahı, huzuru ve insan haklarını güvence altına almak için hazırlanmış olsa da, temeline bakıldığında Kıbrıs halkı arasında yapılan ayrımcılık göze çarpmaktadır. Planın mülkiyetle ilgili maddeleri ilerleyen zaman içerisinde adayı Rum adası haline dönüştürmeye yöneliktir. Sınır değiştirme, toprak verme, taşınmaz malların iadesi ya da malı biçilen değerde eski sahiplerinden (Rumlardan) satın alma, değersiz toprakların olduğu yerlere Kıbrıslı Türklerin konuşlandırılması, Annan Planında geçen hükümlerdir. Bu hükümlerden yola çıkarak Planın Kıbrıslı Rumların lehine, Kıbrıslı Türklerin aleyhine olduğu görüşüne varılabilir.

II. KIBRIS'TAKİ MÜLKİYET DAVALARININ TÜRKİYE'YE ETKİSİ

İkinci bölümde Kıbrıs sorununun önemli bir parçası olan mülkiyet meselesinin çıkış noktası üzerinde durulmuştur. Bilindiği gibi devlet olmanın üç unsuru vardır; 1- insan topluluğu 2- toprak 3- egemenlik³²⁰, bundan dolaydır ki Kıbrıs Sorununun kilit noktası mülkiyet meselesi olmuştur. Türk Hükümeti bu üç unsurun öneminden yola çıkarak, kendi aleyhine açılan davaları lehine sonuçlandırmak ve AİHM'deki işgalci imajını silmek için birçok çaba harcamıştır. Bu çaba ile birlikte, mülkiyetle ilgili davalar Türk dış politikasında şekillenmeye başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında yeniden yapılanan ulus sistemine ayak uydurmak Türkiye için biraz güç oldu. İlk önce 1987'de AB'ye tam üyelik başvurusunda bulundu. Bu tarihten itibaren Türk Dış Politikası AB'ye kilitlendi. Fakat Türkiye'de gerçekleşen terör ve Kürt Sorunu yüzünden

³¹⁹ TUNCER, s. 26–33.

³²⁰ <http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber/16-Haziran.htm> (erişim tarihi:10.06.2007).

müzakerelere gereken önem verilemedi. AB sürecinde, Kıbrıs'ta Kofi Annan tarafından barışı ve birleşmeyi içeren plan hazırlanmış 2004'de referandum sonucunda kabul edilmemiştir. Bu süreçten sonra Kıbrıs Sorunu nitelik değiştirmiştir. 1990 öncesine kadar, Kıbrıs Sorunu Türkiye'nin Dış politika sorunu olarak görülürken, şimdi Kıbrıslı Türkler kendi geleceklerini belirleme isteklerini gösterip Kıbrıs sorununun ilk muhatabının KKTC olarak benimsenmesini istediklerini göstermişlerdir. Türkiye açısından da durum farklı değildir. Bu referandum, Türk Dış Politikasının geleceğinin ve ulusal çıkarın yeniden belirlenmesi sürecinin başlangıcı sayılır. Bu sonuçla birlikte uluslararası arenada Kıbrıs Sorunu farklı bir ivme kazanmıştır. Şimdiye kadar uzlaşmacı görülmeyen Türk tarafı, bu referandumla uzlaşmacı ve barışçı kimliğini sergileyerek aksini düşünen büyük devletlere ve örgütlere KKTC'ye yönelik politika değiştirdiklerini ispatlamışlardır.³²¹ Bu politika değişikliği Kıbrıs Sorunu içerisinde değindiğimiz mülkiyet hakkına yansımıştır. Bilindiği gibi Kıbrıs, stratejik konumu itibarıyla ve Türkiye'nin güvenliği açısından mutlaka kontrolde tutulması gereken bir yerdir. Türkiye Kıbrıs konusunda hak ve menfaatlerini gözetip, nasıl bir politika izlenmesi gerektiğini kesin olarak belirlemek durumundadır.

Kıbrıs'ta Türkiye aleyhine açılıp sonuçlanan mülkiyet davaları gerek basında gerekse de diplomatik ilişkilerde gündem yaratmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi, işgalci güçlerin, işgal ettikleri topraklar üzerinde yaşayan halkın, ihlal edilen toprakları üstüne işgalci güçlerin yerleşmesini IV.Genova Sözleşmesine göre yasadışı kabul etmiştir. Bu tip uygulamalar yapan ülkelere uluslararası yaptırım süreci önermiştir. Uluslararası yasalar noktasından bakıldığında AİHM'de Loizidou-Türkiye ve Kıbrıs-Türkiye davalarından da anlaşılacağı üzere Türkiye'yi hala adada kontrole sahip taraf ve Kıbrıs Türk Yönetimini de ona tabi onun için sorumluluk üstlenen bir yapı olarak görmektedir. Daha da ileri giden AİHM, Türkiye'yi işgalci konumda görüp önyargılı olarak mülkiyet davalarını sonuçlandırmıştır.³²²

³²¹ FIRAT, Melek, "Kronik", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 59/2, Ankara 2004, s.179-187.

³²² Dışişleri ile Yapılan Görüşme, 22.06.2007.

Mülkiyet hakkı ihlali gerekçesiyle Türkiye'nin AİHM'deki dosyası bir hayli kabarıktır. Türkiye'nin aleyhine açılan bu davalar sadece Kıbrıs ile sınırlı kalmamıştır.

A. MÜLKİYET HAKKI KAPSAMINDA AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN TÜRKİYE HAKKINDA VERMİŞ OLDUĞU KARARLAR

Türkiye bireysel başvuru hakkını 1987'de yani sözleşmenin yürürlüğe girmesinden 34 yıl sonra tanımış ve bu süreden sonra Türkiye aleyhine yapılan başvuruların sayısı artarak 1998 yılında 2. sırada, 1999–2001 arası yılda 5.sırada, 2002-2003'te de 3. sırada yer almıştır. AİHM Türkiye davalarını incelerken genelde sözleşmenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.³²³

1999–2006 tarihleri arasında Türkiye'nin AİHS'nin 1 Nolu Protokolün 1. Maddesini ihlalinden 353 tane, sadece 2006 yılı kapsamında ise, 82 tane ihlal davası bulunmaktadır.³²⁴ Bu sayısal verilerden de anlaşıldığı üzere, Türkiye'deki mülkiyet hakkı ihlalleri azımsanmayacak sayıdadır.

AİHM'nin mülkiyet hakkı kapsamındaki Türkiye ile ilgili kararlarını üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi kamulaştırma bedellerinin ödenmemesi ya da geç ödenmesidir. Kamulaştırma sırasında belirlenen mülkün bedeli sürenin uzamasıyla para değerini kaybeder yeterli faiz ödememe, enflasyon oranlarının hesaplanmaması bu maddenin ihlalini gerçekleştirir. Bu nedenden dolayı Türkiye aleyhine birçok ihlal ve tazminat ödeme kararı verilmiştir. İkincisi PKK ile yapılan mücadele sonucunda gerçekleşen köy yakma ve boşaltmalardır. 1985–1990 arası dönemde güvenlik güçlerinin terörle mücadelesinde ciddi çatışmalar yaşanmıştır.

³²³ ÖZDEK, Yasemin, **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye, AİHS Sistemi AİHM Kararlarında Türkiye**, TODAİ Yayın, Ankara 2004, s.100–101.

³²⁴ Sayısal veriler için Bkz. www.avrupakonseysi.org.tr/aihm.htm.(erişim tarihi:13.02.2007) ve 2004'de AİHM sonuçlanan mülkiyet hakkı ile ilgili davaların sonuç tablosuna bkz. <http://www.ihd.org.tr/aihm/index1.html> (erişim tarihi: 13.02.2007)

Terörle mücadele sırasında güvenlik güçlerinin evleri ve köyleri kasten yaktıkları iddia edilmiştir. Devlet de bunun tam aksine, köylerin ve evlerin halka gözdağı vermek ve destek toplamak için teröristler tarafından yakıldığını iddia etmiştir. Güvenlik güçlerinin kasten yaktığı iddiasını AİHM kabul ederek sözleşmelerin ilgili maddesiyle birlikte 1 Nolu Protokolün 1. Maddesi ihlalinin yapıldığına karar verilmiştir. Üçüncüsü ise Güney Kıbrıs'tan Türkiye aleyhine yapılan başvurularla ilgili kararlardır. Kıbrıs başvuruları; 1974'te Kıbrıs barış harekâtından sonra, güneyden kuzeye, kuzeyden güneye gerçekleşen göçten dolayı Kuzey Kıbrıs'ta kalan mülklerine ulaşamayan güneyli Rumların açtıkları davalardır.³²⁵ İkinci bölümde ayrıntılı olarak incelediğimiz Loizidou ve Arestis davalarının içerik yönünden çok benzeştiği fark edilmiştir. AİHM'ye mülkiyet ihlali gerekçesiyle açılan davaların çıkış noktaları birbirinin neredeyse aynısıdır (mülklerinden mahrum bırakılarak, istedikleri gibi yararlanamamaları). Bu iki dava, Türkiye aleyhine sonuçlanmasıyla birlikte AİHM nezdinde Türkiye'ye karşı açılan davaların çoğalmasına neden olmuştur.

B. TÜRKİYE ALEYHİNE SONUÇLANAN KIBRIS DAVALARININ BENZER DİĞER DAVALAR ORTAYA ÇIKARMASI

AİHM, AB organı olmamasına karşın, AB, AİHS'yi referans belge olarak kabul ederek Mahkemeye sık sık atıfta bulunur. Dolayısıyla Mahkeme tarafından sonuçlanan davaların ciddiye alınıp gereğinin yapılması AB ile ilişkilerin olumlu seviyede devam etmesi ve Türk Dış Politikasının olumlu şekillenmesiyle aynı anlam taşır.

Bilindiği gibi Mahkeme kararı kurucu değil, tespit edici bir karardır. Mahkeme kararı sadece şikâyet edilen devlet açısından bağlayıcıdır. Karar, devletin iç hukukunda doğrudan sonuç doğurmaz, fakat ilgili devlet, kararın gereğini yerine getirebilmek ve AİHM'yle uyum adına iç hukukunda bazı düzenlemeler ve değişiklikler yapabilir. Hakkında ihlal kararı verilen devlet

³²⁵ ÖZBEY, s.417 ve <http://www.ces.boun.edu.tr/adalet/insanhaklari.pdf>.

bir daha aynı suçtan Mahkeme karşısına çıkmamaya özen göstermek zorundadır.³²⁶ Türkiye için geçerli görülmeyen bu durumun kim ve hangi güçler tarafından ihlal edildiği çok iyi bilinmektedir. GKRY'nin Türkiye aleyhine yaptığı başvurular 1974 harekâtından hemen sonra yapılmaya başlanmış, 1987'de Türkiye'nin bireysel başvuru hakkını tanımasıyla birlikte çeşitli konularda ihlal gerekçeleriyle Rumlar, kişisel başvuru haklarını kullanmaya başlamışlardır.

Loizidou ve Arestis davalarının Türkiye aleyhine sonuçlanmasının ardından bu ve bunlara bezer durumlardan kendilerine pay çıkaran Kıbrıslı Rumların Türkiye aleyhine dava açmaları kaçınılmaz bir durumdur. Türkiye buna fırsat vermemek ve tedbirli davranmak adına Mahkemenin haksız ve yanlış Loizidou kararını uygulamayı beklemeye almıştır. Gelecekte bu davanın benzer başvurulara emsal oluşturmaması ve AİHM'de sırada bekleyen davaların Türkiye aleyhine sonuçlanmaması adına Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi önemli ülkelerin de desteğini alarak Avrupa Konseyi Delegation Komitesinin Loizidou kararının gündemden düşürülmesine ilişkin toplantısında, tazminat ödemenin gelecekte başka davalara örnek olmayacağını, mülkiyet meselesinin siyasi nitelik taşıdığı ve KKTC'de bir iç hukuk yolu oluşturulması gerektiğinin üstünde durmuştur. Konseyde 34 ülke Türkiye'nin yanında yer almasıyla, Loizidou kararının yerine getirilmesinin gelecek için emsal oluşturmayacağı belirlenmiştir.³²⁷ Türkiye dış ilişkilerinin zedelenmemesi ve AB'ye üyelik girişimlerinin yara almaması gerektiğini düşünerek Loizidou kararını uygulayıp tazminat ödemeyi kabul etmiştir. Aslında Loizidou ve Arestis davalarındaki Mahkeme kararları, mülkiyet hakkının ihlali gerekçesiyle kendisine başvuran Kıbrıslı Rumlara sunacakları olanaklarla ilgili sinyali vermiştir. AİHM'ye mülkiyet sorunuyla ilgili bir dava giderse Mahkemenin vereceği kararı tahmin etmek hiç de zor olmayacaktır.

³²⁶ ERGÜL, s. 80–81.

³²⁷ <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/210/AND9.htm> (erişim tarihi: 25-5-2007)

2004 yılı içerisinde, Kıbrıs vatandaşlarının Türkiye aleyhine yapılmış olan başvuruların sayısı 694'dür. Bunların büyük çoğunluğu konut ve mülkiyet hakkı ile ilgilidir. 2005 yılı içerisinde yapılan Türkiye aleyhine mülkiyet başvurusu 1.300 civarında olduğu tespit edilmiştir. Bu başvuruların çoğu tebliğ yoluyla halen Türkiye'nin bilgisine getirilmiş değildir. Mülkiyet veya konut hakkı ile ilgili olarak Mahkemenin kabul edilebilirlik kararı 35'dir. Mahkeme bazı başvurulara ihlal kararı vermekle birlikte tazminat konusunda daha karar vermemiş olmasına karşın, Loizidou kararını emsal olarak kabul etmektedir.³²⁸

Loizidou davası, Türkiye'nin sadece mülkiyet ihlalden suçlu bulunup, tazminata mahkûm edilmesiyle kalmıyor, bu karar aslında Kıbrıs sorununu önemli bir boyuta taşıyor. Davanın sonucu 1974 olayları nedeniyle AİHM'ye başvuruda bulunmuş binlerce Rum'un tazminat konusundaki beklentisini üst seviyeye çıkartıyor. Bu başvurulardan bazılarının Türkiye aleyhine sonuçlandığını varsayarsak, aşağı yukarı toplam 20 milyon dolar tutarında belirlenen tazminat miktarı Türkiye'nin ekonomisine darbe vurmaya yetecek bir rakam olarak göze çarpıyor.³²⁹ Türkiye AİHM kararlarına mutlak suretle uymak zorundadır. Buna uyulmadığı takdirde, Türkiye'nin sadece 1950 yılında kurucularından olduğu Avrupa Konseyinden ihracı değil, AB ile müzakere sürecinde Türkiye hakkında tedbir alınması gündeme gelecektir.³³⁰ Loizidou'ya tazminat ödenmesinin hemen ardından Arestis'in, Loizidou'yu kendine örnek alarak mülkiyetinin ihlal edildiği iddiasıyla yapmış olduğu başvurusunda, Türkiye'nin mülkiyeti ihlal ettiği ve bunun sonucunda da maddi ve manevi tazminat ödeyeceğinin belirlenmesinin ardından Rumların kazandıkları ikinci bir zaferle başvuru sayısında artış olması kaçınılmaz bir durumdur.

³²⁸ NECATİGİL, s. 78-79.

³²⁹ <http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber/16-Haziran.htm> (erişim tarihi: 8-8-2007)

³³⁰ ÇAĞLAR, Bakır, "Türkiye'nin AB üyeliğine doğru düzenli ilerleme 2003 Raporu, 2003 Strateji Belgesi ve Kıbrıs Sorunu-2", www.tgc.org.tr/arsiv/bakir_caglar/yazi11.htm (erişim tarihi: 13-04-2007).

Bilindiği gibi Loizidou mülkiyetini kullanamadığından dolayı kullanım kaybı olarak 1.1 milyon avro tazminat almış ve mülkiyeti de kendisine iade edilmiştir. Bu örnek dururken hiçbir Rum artık daha alt seviyede bir çözüme razı olmaz. Arestis davası, Loizidou'dan farklı olarak vakıf mallarını gasp eden Rumlar için emsal oluşturacak niteliktedir. Bu dava ile birlikte tamamı Türk vakfına ait olan Maraş bölgesinin Rumlara devredilmesi gündeme gelmiştir. (Ahkam-ül Evkaf kurallarına göre vakıf malı devredilemez miras yoluyla dahi olsa başkasına intikal etmez). Loizidou ve Arestis davaları, gelecekte diğer davalara emsal oluşturması açısından bilinçli açılan davalardır. Arestis davasında, vakıf mallarına ve Maraş'a yönelik hedefler söz konusudur. Türkiye'nin AB sürecini iyi kullanan ve kendilerini mağdur olarak dünyaya ilan eden Rumlar ellerine geçebilecek bütün fırsatları değerlendirip, vakıf mallarının mülkiyetini Rumlara geçirmeyi, Maraş'ı da askeri bölge konumundan çıkartıp bölgeyi stratejik açıdan kullanmayı hedeflemektedirler.³³¹

C. AB ÜYELİK SÜRECİNİN TÜRKİYE'NİN KIBRIS POLİTİKASINA ETKİLERİ

Kıbrıs'ın Türkiye açısından önemi sadece stratejisi ve adada yaşayan Türk halkıyla sınırlı değildir. Ayrıca AB ile Türkiye ilişkileri açısından da önemli bir yeri vardır. 1963'den bu yana Türkiye AB'nin üyesi olabilmek adına pek çok kriterleri yerine getirmiş ve hala getirmeye devam etmektedir. Bazı siyasal sebeplerden dolayı üyelik süreci yavaş işlemiş, ilerleyen zamanla birlikte daha başka çözülmesi gereken sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların başında Kıbrıs konusu gelir. AB Türkiye'nin tam üyeliğinin gerçekleşebilmesi için bu sorunun Yunanistan ile çözülmesi gerektiğini her fırsatta vurgulamıştır.³³² AB, Türk-Yunan uyuşmazlıklarına ve Kıbrıs meselesine başlarda taraf olmama yönünde bir yaklaşım izlerken,

³³¹ SEZER, Sema, Belgeleriyle Arestis Davası ve Kıbrıs'ta Gasp edilen Türk Vakıf Malları, <http://www.asam.org.tr/temp/temp302.pdf>, s. 1–7. (erişim tarihi:10. 06. 2007).

³³² SERDAR, A. Seda, "Vazgeçilmeyen Ada Kıbrıs", **Yeni Türkiye AB Özel Sayısı-I**, yıl:6, Sayı:35, s. 533–537.

Türkiye'nin, 14 Nisan 1987'de yaptığı tam üyelik başvurusuyla birlikte bu tutumunu değiştirmiş, 1981'de AB'ye tam üye olan Yunanistan, Türkiye-AB ilişkilerine yön vermeye başlayarak, AB'nin Türkiye konusundaki kararlarını olumsuz yönde etkileme girişimlerinde bulunmuştur. Öncelikle Yunanistan, Türkiye arasındaki uyuşmazlıklarını ve Kıbrıs konusunu AB platformuna taşıyarak bu sorunla ilgili, AB'nin değişik tutum izlemesine neden olmuştur. AB'nin Türkiye'ye tam üyelik için koyduğu şartlar içerisinde önemli ölçüde öncelikli olan Kıbrıs sorununun çözümü gelir. 1989'da Türkiye'nin üyelik başvurusu kabul görmemiş ve hemen ardından 1990 yılında gerçekleşen Dublin Zirvesinde, AB Kıbrıs Sorunu, Türkiye-AB ilişkilerini etkiler kararı almıştır. 1996'da Türkiye ile Gümrük birliğinin yürürlüğe girmesinin ardından AB, Türkiye'nin üyelik süreci ile Kıbrıs Sorununa çözüm arasındaki bağı sağlamlaştırmıştır. Bu tarihten itibaren bu tutum hemen hemen her zirve kararına yansımıştır.³³³

Kıbrıs Sorununun her fırsatta Türkiye'nin karşısına çıkıp dış politikasını etkilemesi rahatsızlık konusu olmuştur. Kıbrıs Sorununun çözüm aşamasında AB'nin objektif düşünceler beslemediğini ve gözle görülür bir biçimde taraf tuttuğunu bilen Türkiye konuya titizlikle yaklaşıp kendi aleyhine alınabilecek kararları engellemek için uğraşmaktadır.³³⁴ Rıdvan Karluk'a göre de Kıbrıs Sorunu Türkiye'nin AB üyeliği için ön şart haline gelmiştir. Adada iki kesimin olmasına rağmen, Kıbrıs'ın sadece bir tarafının yani Rum kesiminin AB üyesi olmasına Türkiye'nin gümrük birliğine girebilmek adına ses çıkarmaması değerlendiremediği en önemli fırsat kaybı olarak görülmüştür.³³⁵ Geçen zaman içerisinde ciddi bir yol kat etmeyen Türkiye – AB ilişkisinde Türkiye, zaman zaman karamsarlığa düşerek AB'nin amacının kendini üye olarak yanına almak değil uydu devleti haline getirmek olduğunu düşündürmeye başlamıştır. Bunu düşünmesinin büyük sebebi, AB'nin Kıbrıs'a yönelik tükenmeyen istekleri olarak değerlendirilebilir. Bu isteklerin

³³³ SEZER, Sema, "Türkiye- AB-Kıbrıs Üçgeninde Şizofrenik İlişkiler", **Stratejik Analiz**, Sayı: 81, s. 33–42.

³³⁴ BOZKURT- DEMİREL, s. 217.

³³⁵ KARLUK, Rıdvan, http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=18631(erişim tarihi:28–08–2007).

ardı arkasının kesilmemesi ve ış misali büyümesi, akıllara adada Türk varlığının yok edilmesinin istendiğini getirmektedir.³³⁶ Bu düşünceyle Annan Planının kabul edildiği varsayımdan yola çıkılırsa aslında bu fikrin fazla abartılmadığı ispatlanmış olur. Kıbrıs adası plan doğrultusunda yavaş yavaş Türkleri adadan boşaltılmasıyla, Rum hkimiyetinin olduğu bir ada konumuna gelecekti (planda geçen mal-mülk dağılımı). İstekler bununla da bitmeyecekti, Türk-Yunan ilişkilerinde sorun olan Ege konularında Türkiye'nin taviz vermesi, rneğin Ermeni soykırım tasarısını kabul ederek gereken tazminatı vermesi ve Güneydoğu Anadolu ve Kürt meselesinde taviz vermesi istenecekti.³³⁷ Bu ve buna benzer tavizler verilmesinin sonucunda Türkiye, AB yeliğine bir adım daha yaklaşmış olacaktı.

Önceleri Türkiye'nin Kıbrıs politikası, AB'ye giriş konusunda kesin çizgilerle ayrılmışken, bu yakın zaman içerisinde bakıldığında Kıbrıs meselesi AB'ye giriş için halledilmesi şart bir mesele olarak gösterilmiş, bu yaklaşımla beraber Kıbrıs sorununun czm Türkiye aleyhine işler duruma gelmiştir. Türkiye'nin her şey AB içindir düşüncesi ve AB'ye girişindeki hevesi Kıbrıs konusunda taviz vermesini engelleyememiştir. Görünen o ki, Türkiye'nin önüne ya AB ya da Kıbrıs tercih olarak konulmuş, ikisini birden seçme hakkı tanınmamıştır. Türkiye'nin üyelik aşkını fark eden AB, bu zaaftan sonuna kadar yararlanmak için her türlü fırsatı değerlendirmiştir.³³⁸ Böylece, AB yelik süreci Türkiye'nin dış politikasının yanı sıra i politikasını da etkileyen bir süreç halini almıştır.

Kıbrıs'ın Türkiye için stratejik ve güvenlik bakımından neden bu kadar önemli olduğunu yukarı sayfalarda açıklamıştık, Kıbrıs'a yönelik doğru bir politikanın belirlenmesi her iki tarafın da (Türkiye ve Kıbrıslı Türkler) geleceğine yön vermesi adına önem taşımaktadır. Türkiye'nin Kıbrıs dış

³³⁶ SOMAĞ, Selim, **AB-Kıbrıs-Ermenistan Bir Teslimiyet Güncesi**, 2006 Yayınevi, İstanbul 2006, s. 119,121.

³³⁷ KANDEMİR, Nüzhet, "Türkiye'nin AB Politikası", **Türk Dış Politikası Sempozyumu**, Kafkasya ve Orta Asya Araştırma Merkezi Yayınları No:1, Ankara 2005, s. 19.

³³⁸ KULOĞLU, Armağan, "Kıbrıs Konusunda Yeni Bir Süreç ve Türkiye'nin Politikası", **Türk Dış Politikası Sempozyumu**, Kafkasya ve Orta Asya Araştırma Merkezi Yayınları No:1, Ankara 2005, s. 186.

politikası şöyle belirlenmiştir; Kıbrıs'ın Türkiye'ye karşı kullanılabilir bir toprak haline dönüştürülmesinin engellenmesi, Kıbrıslı Türklerin adada bağımsız ve huzur içinde yaşamaları, Türk-Yunan dengesinin korunması, Kıbrıslı Türklerin insan haklarının çiğnenmesine göz yumulmaması, mal-mülk değişim konusunda bazı tavizlerden uzak durulması gerekir.³³⁹ Fakat ne yazık ki bu politikaların tam anlamıyla uygulandığı söylenilemez.

AB'nin Türkiye'nin Kıbrıs politikasını belirleme konusundaki etkinliği yadsınamaz ölçüdedir. Türkiye üyelik sürecinde giderek Kıbrıs merkezli AB politikası yerine, AB merkezli Kıbrıs politikası gütmeye başlamış Annan Belgesini desteklemesiyle de bu politikayı doğrulamıştır.³⁴⁰ Son dönemler incelendiğinde Kıbrıs Sorununun çözümüne yönelik önemli bir yol kat edilmediği fark edilmiştir. 2007'de Türkiye'nin kendi içinde bazı sorunları çözmek, iç politikasını istikrarlı bir hale getirmek için kolları sıvaması Kıbrıs Sorununu askıya almasına neden olmuştur. Kıbrıs konusunun gündemden düşmesinin KKTC ve GKRY iç siyasi dinamikleriyle ilgili gelişmelerden kaynaklanan sebepleri de mevcuttur.³⁴¹ Gündemden düşürülmeyecek kadar önemli olan bu soruna, gerek Türkiye aleyhine açılan mülkiyet davalarının haksız kararının ispatlanması, gerekse adada yaşayan Türk halkının güvenliği açısından ara verilmesi uygun olmayan bir durumdur. Ne olursa olsun Kıbrıs Politikasının sıkı sıkıya takip edilmesi ve değişik çözüm yollarının üretilmesi gerekir.

D. LOİZİDOU VE ARESTİS DAVASININ TÜRKİYE'YE ETKİSİ

Mülkiyet hakkı, Türk ve Rum kesiminin en çok görüş ayrılığı yaşadığı ve bir türlü çözümlenemeyen konuların başında yer alır. Bilindiği gibi nüfus mübadelesiyle birlikte Kuzeye Türkler, Güneye Rumlar göç ettirilmiş, bu göç

³³⁹ BULUNÇ, Ahmet, Zeki, "AB Üyelik Sürecinin Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Etkileri ve Annan Planı", **Türk Dış Politikası Sempozyumu**, s. 190.

³⁴⁰ BULUNÇ, s. 193.

³⁴¹ SEZER, Sema, AKP ve Kıbrıs Bir Dönem Analizi, www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID?=1713&kat2=2 (erişim tarihi: 20.08.2007).

sırasında mülkleri eski oturdukları yerde kalmıştır. Mülkiyet konusuna her iki taraf farklı uygulamalar ve farklı hukuki düzenlemeler getirmişlerdir. GKRY, Kıbrıs Türklerinin güneyde kalan mallarını vakıf denetimine almış ya da “vasilik yasası” çerçevesinde kontrol altında tutmuştur. Denetim ve kontrolün sağlanabilmesi gerekçesiyle Türklere ait mallara el konulmuştur. Bu uygulama Kıbrıslı Türklere ait mal- mülklerin yaklaşık %20’sini kamulaştırıp bedelini bloke etmiş olup, tazmin bedellerini ödemeyi adada sağlanacak kalıcı çözümlere kadar ertelemiştir. Vasilik yasası uygulamaları, Kıbrıs Türklerine yönelik çeşitli mülkiyet konularında hak ihlalleri oluşturmaktadır. GKRY’nin Vasilik Yasası uyarınca GKRY İçişleri Bakanlığı vesayeti altında kullanılan Kıbrıslı Türklerin taşınmaz mallarının kira bedellerinin ödenmesini adada sağlanacak kalıcı ve nihai bir siyasi çözüm sonrasına bırakma eğilimi AİHM içtihatlarına kesinlikle aykırıdır. Benzer durum olan Lozidou davasında, AİHM, Türkiye’nin “necessity doctrine”e dayanarak mülkiyet-konut hakkı ihlallerinden doğan kira bedellerini Kıbrıs’ta sağlanacak kalıcı ve nihai çözümden sonra ödeme taleplerini reddetmiştir.³⁴² KKTC topraklarında kalan Rum mallarına ilişkin uygulama, GKRY’nin uygulamasından çok farklıdır. KKTC Anayasası, tapudaki kayda bakmaksızın terkedilmiş veya sahipsiz görülen taşınmazları KKTC’nin mülkiyetine vermiştir. 1977 tarihinde kabul edilip, gelişen koşul ve ihtiyaçlara göre değişen İTEM yasasına göre de, Güneyde eşdeğer malı olan ve tapularını devlete bırakarak feragatname imzalayan vatandaşlara KKTC tapusu verilmiştir.³⁴³ İki tarafın adadaki mülkiyet konusuna yasal olarak yaklaşımındaki farktan ötürü Türk kesiminin mağdur duruma düştüğü gözden kaçmamıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Rum tarafı vasilik yasası altında ödenecek bir tazminat bedeli varsa Kıbrıs Sorununun çözümünden sonraya kalacak derken ve bu durum AİHM tarafından reddedilmezken, Türkiye’nin bu olaya aynı tarzda yaklaşması (Lozidou ve Arestis davalarının Türkiye aleyhine sonuçlanmasının ardından

³⁴² AKSU, Aslı, ile “Arestis Davası” Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 1.06.2007.

³⁴³ SEZER, Sema, “KKTC Mülkiyet Rejimini Değiştirme Girişimi İle İlgili Ön Değerlendirme”, http://washingtonhaber.blogspot.com/2005_12_01archive.html (erişim tarihi: 28.10.2007).

tazminat ödemesinin çözüm sonrasına bırakılması) AİHM'ce reddedilmiştir. Bu durum, AİHM'nin Türkiye'ye yönelik anlayışını açıkça ortaya koyar.

KKTC'nin bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte uluslararası arenada tepkiyle karşılanıp, muhatap alınmamıştır. Fakat 1983 yılında yapılan bu bağımsızlık ilanı uluslararası hukuka tamamen uygun olarak, Kıbrıs Türk halkının kendi geleceğini tayin hakkını kullanarak yapılmış bir harekettir. KKTC de-facto olarak var olan bir devlettir. Kıbrıs adasının stratejik konumu itibariyle birçok güçlü devletin (Yunanistan, ABD, İngiltere, Rusya, Çin, AB) menfaati olduğu düşünülürse, Rum kemsinin adaya hakim olması dış güçlerin ada üstündeki menfaatlerini gerçekleştirmeleri adına daha yararlı olacaktır.

Kıbrıs Sorunu, Yunanistan'ın çabalarıyla, Türkiye-AB ilişkilerine monte edilmiştir. Diğer taraftan ABD içerdeki Rum ve Yunan lobisinin baskıları ile Türkiye'nin Kıbrıs tarafında oluşuna destek vermeyerek adadaki Rumları daha uzlaşmaz bir konuma getirmiştir.

Türkiye AB üyeliğini ölüm kalım meselesi haline getirdiği için, AB içerisinde şekillenen Kıbrıs politikasında duygusal davranmış, net bir tavır takınmamıştır. En basit örneği, gümrük birliğine girmek adına GKRY'nin AB'ye resmen üye olmasına yeterince tepki gösterememiş olmasıdır. Halbuki bu durum, hukuka tamamen terstir. Kıbrıs'ı kuran Garantörlük Antlaşmasına göre Kıbrıs'ta yaşayan ve adanın temsilcisi olan iki kesim vardır. Fakat bu durum AB tarafından yadsınarak ve Garantörlük Antlaşmasını karşısına alarak adanın tek temsilcisi gördüğü GKRY'ni üyeliğe kabul etmiştir. Kısacası, AB adada siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarına hizmet edebilecek tarafı desteklemiştir.³⁴⁴

Görüldüğü gibi AB için hukuksal boyutuyla değil siyasi ve menfaat boyutuyla ilgilenmiştir. Hukuk bile görmezden geliniyorsa o halde adayı tek çatı altında birleştirme girişimleri ne huzurun sağlanması için ne de Kıbrıslı

³⁴⁴ BAYKAL, Ferit Hakan, PANEL, "Kıbrıs'ın Yarını", Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2005, s. 19–21.

Türklerin refahı içindir. Amaç adadaki tek hâkimiyet belirlenip onun üzerinde strateji geliştirmektir.

Kıbrıs Sorununda mülkiyet meselesinin ayrı bir öneminin olmasının asıl nedeni şudur: Mülkiyet hakkı, Kıbrıslı Türklerin varlığını destekleyerek, uluslararası arenada devlet olarak kabul görmeseler de adada biz de varız diyerek varlıklarını ispatlamanın yolu olmuştur. Bilindiği gibi devlet olmanın şartlarından bir tanesi de toprak sahibi olmaktır. Adada iki kesimliliğin yok edilip birleşmenin sağlanabilmesi için ilk önce iki toplum arasında güven sağlanmalı ve eski olayların, çatışmaların yaşanmayacağına dair garanti verilmelidir. Çatışmalara ve katliamlara maruz kalan Kıbrıslı Türkler iki kesimliliğin ortadan kalkmasını haklı sebeplerden istememektedirler. Annan Planı çıktığında asıl amacının adadaki iki kesimliliğe ve bu durumdan kaynaklanan kaos ortamına son verip, iki halkı birleştirerek barış içinde yaşatmaktır. Aslında planın içeriği iyice incelendiğinde bu amaçtan biraz saptığı gözden kaçmamıştır. Planda geçen mal-mülk değişimi konusu Kıbrıs Türklerini ikinci planda tutarak, değerli olan mülkleri değersizleştirilmiştir. Bu durumdan geçen bölümlerde ayrıntılarıyla bahsedilmiştir.

İnceleme konumuzu oluşturan mülkiyet konusu, Loizidou ve Arestis davaları AİHM'de ele alınırken Türkiye'nin bazı konulardaki itirazları kabul edilmemiş, sonunda iki dava hakkında da tazminat kararı çıkmıştır. Hatırlanacağı üzere, Loizidou davasında Türkiye, maddi, manevi ve mahkeme masrafları olarak toplam 1.1 milyon euro tazminata mahkum edilmiş, tutarın ödenmemesi durumunda yıllık %8 faiz işlemesine karar verilmiş ve bu karar üzerine Türkiye dış politikasının zedelenmemesi adına ödeme yapmayı kabul etmiştir. Başlarda Türkiye lehine sonuçlanacakmış gibi görünen Arestis davasında AİHM kararı Loizidou kararı ile aynı doğrultuda olmuştur. Bu iki davanın sonucu, Türkiye tarafından hukuki değil siyasi sonuç olarak nitelendirilmiştir. Bu durumda hukuk siyasete alet edilmiş gibi görünmektedir. Bunun önüne geçilebilmesi için Kıbrıs'taki mülkiyet

sorununu hukuki parametrelere geçirmek gerekir.³⁴⁵ Loizidou davasının AİHM’de görülme aşamasında Türk hükümetinin hem zamansal hem de ülkesel bağlamda itirazlarda bulunması, tazminat kararına karşı çıkarak konunun muhatabının KKTC olduğunu bildirmesi ve bu konudaki girişimler işe yaramamıştır. Davanın sonucuna tepki ve bu gibi davaların mantar gibi çoğalmasını önlemek adına tazminat ödemesinin reddedilmesi üzerine AİHM’den açık tehdit gelerek bu durumun böyle devam etmesi halinde AK Bakanlar Komitesinin gerekli tüm önlemleri almasını isteyecekleri Mahkeme tarafından Türkiye’ye bildirilmiştir.³⁴⁶ Bunun üzerine Türkiye, haklı sebeplerdeki itirazlarının hiçbir şekilde anlaşılmayacağını, kazançlar yerine daha çok kayıpla karşılaşacağını fark ederek verilen kararı yerine getirmek durumunda kalmıştır.

Mahkemenin, Loizidou davasında Türkiye aleyhine verdiği kararın gerekçelerini şöyle özetleyebiliriz: Mahkeme öncelikle Türkiye’nin adaya müdahalesinin hukuksal haklılığıyla değil, mülkiyete yapılan müdahale ve doğan zararlarla ilgilenmiştir. Türkiye’nin adaya askeri müdahalesi uluslararası hukuka uygun olsa bile gene de davacının mülkiyet hakkına saygı göstermek gereklidir, zamanında gösterilmeyen saygının telafisi tazminatla ödestirilir. Türkiye Mahkemenin yargı yetkisini kabul ederken bazı çekinceler koymuştur. Fakat Türkiye’nin koyduğu çekince³⁴⁷, insan haklarının korunmasına ilişkin hükümlere çekince konulamayacağı bildirilerek kabul edilmemiştir. Türkiye, 1990 yılından yani Mahkeme yetkisini tanıdığı tarihten dava tarihine kadar başvurusunun uğradığı zararı tazmin etmeye yükümlüdür. Bu gerekçelerle Mahkeme verdiği kararın haklılığına kendini inandırıp, hukuka uygunluğunu uluslararası topluma ilan etmiştir. Çekincelerin reddi meselesi en çok tartışılan konudur. Türkiye bu

³⁴⁵ TİRYAKİ, Sylvia, “Mülkiyet, Komisyon ve Kıbrıs”, **TESEV AB Bülteni**, Sayı: 1, 2006, s. 7-8.

³⁴⁶ 2002 Türkiye İnsan Hakları Raporu,
http://www.tihv.org.tr/data/Yayinlar/Turkiye_Insan_Haklari_Raporu/Ra_2002_Turkiye_Insan_Haklari_Raporu.pdf (erişim tarihi: 05. 06. 2007).

³⁴⁷ Sadece Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın geçerli olduğu ülke sınırları içindeki olumlu ve olumsuz davranışlardan sorumlu olabileceği çekince olarak Mahkemeye sunulmuştur.

çekincelerle Mahkemenin yargı yetkisini tanıdığıdır, eğer ki bu çekincelerin reddedileceği Türkiye tarafından bilinseydi, belki de Mahkemenin yargı yetkisini kabul etmeyi bir daha düşünürdü.³⁴⁸

Kıbrıs adasında iki toplum arasındaki ilişkilerin çözülmesi pek mümkünmüş gibi görülmemektedir. KKTC'nin nüfusunun azlığı ve bağımsızlığının sadece Türkiye tarafından tanınması Yunan ve Rum baskısıyla karşılaştığında arkasında sadece Garantör devlet imajıyla Türkiye'nin olması, AB üyesi olamayan Türkiye'nin, sorun çözme bağlamında Yunanistan kadar etkili olamaması gibi durumlardan ötürü ezilen taraf hep Kıbrıslı Türkler olmuştur.

İki farklı milletten iki farklı dinden insanların yaşadığı Kıbrıs adasında sorunların bitmek tükenmek bilmemesi şaşılacak bir durum değildir. Adada istikrarın sağlanabilmesi için ön koşul Yunanistan ve Türkiye'nin öncelikle aralarındaki sorunu çözmeleriyle ilgilidir (Kıbrıs meselesi başta olmak üzere Kıta sahanlığı krizi, Kardak Bunalımı, S-300 gerginliği).³⁴⁹ Türk ve dünya kamuoyunca da bu görüş desteklenmiştir. Kıbrıs Sorunu çözümlendiği takdirde Türkiye Yunanistan ve AB ile ilişkilerini istenilen seviyeye çıkartabilecektir.³⁵⁰

Türk basınının Loizidou ve Arestis davasına yaklaşımı şöyledir: Türk basını, AİHM'nin Loizidou ve Arestis kararının yanlış ve haksız verilen bir karar olduğunu savunmuştur. Türkiye garantörlük hakkını kullanarak gittiği Kıbrıs'ta birden bire Avrupa topraklarında asker bulunduran ülke konumuna getirilmiştir. AİHM, Türkiye'nin garantörlük hakkına sığınarak adaya müdahale etmesini ve orada yeni bir Türk devletinin kurulmasına ön ayak olmasının ne kadar doğru ve meşru olduğunu devamlı sorgulamıştır. Bu durum AİHM'nin Türkiye'ye ön yargılı olduğunun ispatı olabilir. Loizidou

³⁴⁸ ÖZ, Turgut, "AİHM Kararı Işığında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Hakkında Uluslararası Anlaşma Uyarınca Mülkiyet Hakkının ve Diğer Bazı Malvarlığı Haklarının Korunması", **Çetingil ve Kender'e 50. Yıl Birlikte Çalışma Yılı Armağanı**, Çizgi Basın Yayın Dağıtım, İstanbul 2007, s. 940.

³⁴⁹ GÜVEN, Erdal, **Helsinki'den Kopenhag'a Kıbrıs**, Om Yayınevi, İstanbul 2003, s. 21.

³⁵⁰ KİBAROĞLU, Mustafa, "Ege- Doğu Akdeniz Denkleminde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Annan Planı", **Mülkiye**, Sayı: 242, Cilt: 28, 2006, s. 85-94.

davasının Türkiye aleyhine sonuçlanıp maddi ve manevi tazminat ödemesi ve mülkünü iade etmesiyle olay kapanmıyor, aslında yeni başlıyor. En çok korkulan bu davaların, buna benzer davalara emsal oluşturabilmesidir. Ve görünen o ki oluşturmaya da başlamıştır.³⁵¹ Loizidou davasının Rum tarafına göre olumlu sonucu birçok Kıbrıslı Rumları harekete geçirmiştir. Loizidou'dan sonra lehine sonuç beklerken aleyhine sonuçlanan Arestis davasında da tazminata ve mülk iadesine mahkûm olan Türkiye, çözüm arayışlarını arttırmıştır.

KKTC hükümetinin AKP'nin desteğiyle çıkardığı ve Rumların AİHM'ye başvurmadan kuzeyde bıraktıkları mülklerini geri alabilmek adına çıkartılan TMK yasası çözüm arayışlarından biridir. Bu yasadaki asıl amaç, Rumların Loizidou davasının içtihadına dayanarak AİHM'de Türkiye aleyhine daha fazla dava açılmasını ve tazminatla sonuçlanmasını önleyerek zaman kazanmaktır. AİHM, Türkiye aleyhine karar verirken bazı gerçekleri dikkate almamıştır. 1974'de Rumlarla birlikte Türkler de göç edip mallarından olmuştur. Mağduriyet tek taraflı değildir. Oysaki sadece Rumlar mağdur olmuş gibi karar alınarak Türkiye büyük miktarlarda tazminatlara mahkûm edilmiştir. Verilen karar tazminatla sınırlı kalmamış mülk iadesini de içine almıştır. Loizidou ile bitmeyecek gibi görünen mülkiyet davalarında eğer her Ruma hem tazminat hem mülk iadesi verilemesi söz konusu olursa, o zaman KKTC Rumlara ait arazilerden oluşan devlet halini alacaktır.³⁵²

Türkiye açısından, Arestis ve Loizidou davası gelişim aşaması ve sonucu bakımından önemli bir yere sahiptir. Loizidou'nun Türkiye aleyhine sonuçlanmasının ardından açılan Arestis başvurusunun temyiz başvurusu, AİHM'ce reddedilmiş KKTC'den bu ve bu gibi davalara bakması adına Taşınmaz Mal Komisyonu oluşturulması istenilmiştir. Bu durum, Arestis davasının Türkiye lehine sonuçlanabileceği sinyali verirken diğer davalara dur diyebilecek bir karar çıkarabileceği yolunda fikir oluşturmuştur.³⁵³ AİHM

³⁵¹ HASGÜLER, Mehmet, "Türkiye'nin Loizidou Açmazı", Zaman Gazetesi, 01.12.2003, s. 18.

³⁵² ÜNAL, Hasan, Milli Gazete, yıl: 33, Sayı: 11923, s. 4.

³⁵³ Milli Gazete, Yıl: 35, Sayı: 12461, s. 10.

tarafından çıkartılması istenilen bu yasa eğer Mahkemenin belirlediği standartlara uyarsa KKTC'nin iç hukuku resmen tanınacak ve bundan sonra mülkiyetle ilgili davalar önce TMK'da görülecek, halledilemediği takdirde Mahkemeye başvurulacak. AİHM'nin bu kararı, KKTC açısından yeni bir sürecin başlangıcı olarak sayılmıştır. Rum tarafı ise bu karara tepki göstermiştir.³⁵⁴ Kısa bir süre sonra işleyişine başlayan mal tazmin komisyonu, iç hukuk yolu oluşturulduğuna dair altı aylık sürenin dolmasına bir gün kala ilk kararını açıkladı. İki Ruma arazilerinin iadesi, diğerine ise tazminat ödemeyi uygun gören komisyonun kararı AİHM'ce değerlendirilmesi beklendi. Komisyon, AİHM'ye başvuran Arestis'e 220 bini mal karşılığı, 240 bini gelir kaybı olmak üzere 460 bin Kıbrıs lirası tazminat önerdi. Komisyonun çalışmaları AİHM'ce tatmin edici bulunursa etkin bir iç hukuk yolu olduğuna karar verilecek ve sırada bekleyen davalar Tazmin Komisyonuna yönlendirilecek ya da AİHM, Komisyonun işlerlik kazanamadığına karar verirse tazminat miktarını kendi belirleyecektir.³⁵⁵ AİHM'nin ilgili dairesinden çıkan ilk karar TMK'nın etkin iç hukuk mekanizmasının yeterliliği yönünderken ikinci kararda, TMK ile Arestis arasında dostane çözüm sağlanamaması nedeniyle Türkiye'yi tazminata mahkûm etmiştir.³⁵⁶ Türkiye tarafından beklenmedik bir şekilde sonuçlanan ve hayal kırıklığı yaratan davanın diğer önemli yanı, Arestis'in malının üzerinde bulunduğu arazinin vakıf malına ait oluşudur. Bu karar Kıbrıs'ta Rumlar tarafından gasp edilen vakıf mallarının geleceği açısından çok önemlidir. Tapu kayıtları ile bu toprakların vakıf malına ait olduğu ispatlansa da AİHM'yi tatmin edecek belgelere ihtiyaç vardır. İstenilen belgeler zamanında Mahkemeye sunulmayarak, Türkiye tarafından istenilmeyen sonla karşılaşmıştır. Tapuda Maraş Bölgesinin Abdullah Paşa Vakfına ait olduğu açıkça görülmektedir. Oysaki Arestis isimli Rum kadını orijinal tapu

³⁵⁴ Radikal Gazetesi, Yıl: 10, Sayı:3359, s. 12.

³⁵⁵ Radikal Gazetesi, Yıl: 10, Sayı: 3540, s. 12.

³⁵⁶ Milli Gazete, Yıl: 35, Sayı: 12461, s. 10.

kaydı ya da belgesi olmaksızın Maraş'taki mülkünün Türk askerlerince gasp edildiği gerekçesiyle Mahkemeye başvurabilmiştir.³⁵⁷

Geçmişte Rumlara ait olan şu anda ise KKTC'nin elinde bulunan taşınmazlar için, AİHM verdiği kararlarla ortaya çıkan sorunlar Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. Bu kararlarla AİHM'nin objektivitesi tartışılır. Şöyle ki; Rumların bu taşınmazlarla ilgili Türkiye aleyhine yaptığı başvurular mülkiyet hakkı kapsamında değerlendirilirken, Türklerin Kıbrıs aleyhindeki başvuruları seyahat özgürlüğü kapsamında değerlendirilmiştir. GKRY, Türklere ait mallarının %20'sini kamulaştırıp bedelinin ödenmesini çözüm sonrasına bırakmıştır. Bu durum AİHM kriterlerine aykırıdır, fakat herhangi bir itirazda bulunulmamıştır. Ayrıca kamulaştırmada haklı gerekçelerin olmayışı, mülkiyet hakkının iade edilmemesi ve Türklerin güneydeki mallarından faydalanamamaları da AİHM kriterlerine aykırılık teşkil eden başka bir durumdur. AİHM, Loizidou kararında Türkiye'yi Kuzey Kıbrıs'ı işgal edip orada illegal devlet kurmakla suçlayarak ağır ithamlarda bulunmuştur. Ayrıca Türkiye aleyhine verilen kararlarda bu iddiaların arkasına sığınılmıştır.³⁵⁸

Kıbrıs konusunda gelinen son noktaya bakıldığında, Türkiye'nin garantörlük sıfatıyla adaya asker çıkartarak adada yaşayan Türk halkının arkasında durmasıyla gerçekleştirdiği başarıyı, maalesef siyasi, hukuksal ve ekonomik anlamda devam ettirememiştir. Mülkiyet sorunun çözümüne ilişkin olarak bazı girişimlerde bulunulsa da bu girişimlerin ne kadar işe yaradığını ilerleyen zaman gösterecektir. Loizidou ve Arestis davalarında verilen kararlar göz önünde tutularak AİHM'nin hukuk mekanizmasının işleyişi iyi anlaşılmalı ve ona göre bazı düzenlemelerde bulunulmalıdır. Bu iki örnek teşkil eden davaların benzerleri her geçen gün artmaktadır.

³⁵⁷ CURA, Ali, Milli Gazete, Yıl: 35, Sayı: 12376, s. 11.

³⁵⁸ EMİNAĞAOĞLU, Ömer, Faruk, Radikal Gazetesi, Sayı: 3159, Yıl: 9, s. 11.

SONUÇ

Mülkiyet hakkı kişinin bir eşya üzerindeki hakimiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkı hemen her ülkede, devletlerin sahip olduğu kanunlar ve anayasalar tarafından kurulmuş ve korunmuştur. Mülkiyet hakkı hem ekonomik hem de hukuki bir olaydır. Servetle ilgili her şey ekonomiyi, onun korunması da hukuku ilgilendirir. İlkel toplumlarda mülkiyet anlayışı ferdi ve kolektiftir. Yunan medeniyetinde kolektif olan mülkiyete köleler de eklenmişti. Köleler tıpkı birer eşya gibi babadan oğla miras yoluyla kalabilir veya şahıslar arasında alınıp satılabilirlerdi. Roma Hukukunda mülkiyet, eski Yunanda olduğu gibi kolektif aile mülkiyetinden başlayarak ferdi özel mülkiyete doğru değişim göstermiştir. Bazı sınırlamalar getirilse bile en kapsamlı hâkimiyet hakkı olmuştur. Avrupa hukuku, Roma pozitif hukukunda mülkiyet kuralları ile ilgili gelişimden etkilenmiş ve Fransız Devriminden sonra yayılan Avrupa kanunlarında yer almıştır. Roma hukukundaki mülkiyet hakkı; mutlak, kısıtlanamaz ve dokunulmazdı, fakat bazı istisnalar kapsamında mülkiyetin kısıtlandığı oluyordu. Ortaçağ döneminde toprak, gücü simgeliyordu. Toprak sahibi siyasal iktidarın da sahibiydi. Ortaçağ Avrupa'sında mülkiyet mutlak hak olmaktan çıkıp, daha yumuşak ilkelere bağlanmış, özel mülkiyet meşru sayılmıştır.

İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudilikte mülkiyet anlayışı ahlaki kurallardan yola çıkarak düzenlenmiştir. Müslümanlıkta mülkiyet anlayışı kolektiften ferdi mülkiyete doğru değişme göstermiştir. Temel anlayış, dünyadaki gözle görülen her şey Allah'ın mülküdür. Kişinin mal sahibi olmasına Allah izin verir. İslam'ın mülkiyet ile ilgili temel ilkesi dokunulmazlıktır. Ancak bazı özel durumlarda devlet müdahalesi kabul edilmiştir. Hıristiyanlık ve Yahudilik dinlerinde de Müslümanlıkta olduğu gibi kolektif mülkiyetten ferdi mülkiyete doğru gelişme yaşanmıştır. Bunun asıl sebebi değişen şartlara uygunluktur.

Bu çalışmada siyasal düşüncelerdeki mülkiyet anlayışı, Faydacı, İradeci, Kapitalist, Anarşist, Marksist görüşlerde incelenmiştir. Bu görüşler nasıl ki birbirlerinden farklıysa mülkiyet anlayışları da farklıdır. Faydacılar, özel mülkiyet teorisini benimseyip, kapitalist ekonomiyi desteklemişlerdir. Faydacı teori, 19. yüzyılda da kapitalizmin savunulduğunda önemli rol oynamıştır. Bu teoriye göre, kişilerin mülk edinmesi toplum yararına. İradeci teoride mülkiyet hakkı kişinin özgür iradesine dayandırılmıştır. Kişinin özel mülkiyetten yararlanabilmesi için bazı imkânlar devlet tarafından sunulmalıdır ve mülkiyet devlet tarafından korunmalıdır. Kapitalizmin anlayışında en önemli ve en belirgin kurum özel mülkiyettir. Özel mülkiyet olmadığı takdirde kapitalizmden söz edilemez. Devletin kişiye ait olan mülkiyette hakkı yoktur. Özel mülkiyetini kişi kendi menfaati doğrultusunda kullanıyorsa o zaman devlete de fayda sağlamış olur. Marksist görüş, özel mülkiyeti kesinlikle savunmayıp, kolektif mülkiyet yanlısıdır. Bu görüşe göre mülkiyet emeğin kapitaler tarafından sömürsüdür. Anarşist görüşe göre mülkiyet; toplum dışında bir haktır. İnsanlar mülkiyet için değil sadece özgürlük, güvenlik ve eşitlik için birleşmelidir. Özel mülkiyet, insanları sömürerek devlet tarafından korunan kurum olarak nitelendirilir. Aynı bir başlık olarak incelenen Locke'un mülkiyet anlayışının temelinde doğa yasası vardır. Doğa yasası ile insanlar hayatlarını devam ettirir, emekle elde edilen her şey mülkiyettir. İnsanlar ihtiyaçları kadar mülk edinmelidir, aksi halde müsriflik ortaya çıkar.

Kıbrıs'taki mülkiyet sorununun daha iyi anlaşılması açısından mülkiyet hakkının teorik bilgileri birinci bölümde detaylı bir biçimde verilmiştir. Kıbrıs sorununun kilit noktasını oluşturan mülkiyet meselesi bu teorik bilgiler ışığında incelenmelidir.

Kıbrıs sorunu, Türk Dış Politikasında çok önemli bir yere sahiptir. 1960'lı yıllarda başlayan toplumlar arası çatışmalar sonucunda Kıbrıs'taki düzenin yıkılması üzerine Türkiye, Garanti Antlaşmasında verilen müdahale hakkını kullanmak istemiş, ancak müttefiki ABD'nin çıkarlarına ters düştüğü için bu hakkından mahrum bırakılmıştır. Bu haksız tutum üzerine Türkiye 1945'ten bu yana sürdürdüğü tek yönlü dış politika anlayışını terk ederek

SSCB ve Bağlantısızlar Bloğu ile iyi ilişkiler kurma arayışına girmiştir. Kıbrıs sorunu ve Uluslararası platformda bulamadığı destek arayışı T¼rkiye'yi bu politika değişikliğine itmiştir. Artan olaylar sonucu d¼zeni alt¼st eden darbe ile birlikte enosis tehlikesi ortaya cıkmış ve sonunda 1974 yılında T¼rkiye Garanti Antlaşmasıyla verilen m¼dahale hakkını kullanıp adanın %35'lik kısmının kontrol¼n¼ ele geğirmiştir. B¼ylece self-determinasyon hakkı kullanılarak ileriki yıllarda kurulacak olan KKTC'nin ilk tohumları atılmış, Kıbrıs T¼rk tarafını oluşturmak için Kıbrıs T¼rk Federe Devleti kurulmuştur. Ancak uluslararası arenada KKTC'yi sadece T¼rkiye'nin tanınması AB ile üyelik ilişkilerini zedelemiş ve üyelik s¼recini uzatmıştır.

Hem T¼rkiye hem de Ortadoğunun g¼venlięi açısından b¼y¼k bir stratejik ¼neme sahip Kıbrıs'ın başka bir devletin egemenliğinde bulunması d¼ř¼n¼lemez. Ayrıca T¼rk vatandaşlarının da adada ikamet etmesi ve iki kesimlilik anlayışının devamıyla KKTC T¼rkiye'nin açık desteğini almıştır.

Bağımsızlığını ilan eden KKTC'nin sadece T¼rkiye tarafından tanınması AİHM'ye getirilen davalara da yansımıştır. 1990 yılında Mahkemenin bireysel başvuru hakkının tanınmasıyla birlikte olayların T¼rkiye sınırları dışında gerçekleşmesine rağmen, T¼rkiye aleyhine açılan davaların aleyhte sonuçlanması Mahkemenin de KKTC'yi yok saydığını g¼sterir. Çalışmanın temelini oluşturan m¼lkiyet davalarında, ¼rnek olarak alınan Loizidou ve Arestis davaları, başvuru ve sonuç bakımından birbirlerine çok benzeyen m¼lkiyet davalarıdır. İlk dava olan Loizidou davası Arestis davasına emsal oluşturmuştur. Davaların aleyhte sonuçlanmasının temelinde 1974'te yapılan barış harekâtı yatmaktadır. BM kontrol¼nde ve tamamen uluslararası hukuka uygun olarak yapılan bu harekâta T¼rkiye çok ağır ithamlarla karşı karşıya kalmıştır. İşgalcilikle suçlanan T¼rkiye'nin amacı Kıbrıs adasını kendi sınırları içine katmak değil adada bulunan vatandaşlarını katliamdan kurtarmak adına adaya m¼dahale ettiği b¼y¼k g¼ler tarafından bir t¼rl¼ kabul edilmemiştir.

Loizidou ve Arestis davaları ile yüklü tazminatlara çarptırılan Türkiye, KKTC'nin bağımsız, anayasal ve demokratik bir devlet olduğunu, bundan dolayı Kıbrıs'ta meydana gelen olaylardan sorumlu tutulamayacağını birçok kez Mahkemeye belirtmiştir. Türkiye tarafından davaların sonuçlarıyla ilgili yapılan itirazların hepsi reddedilerek dikkate bile alınmamıştır. Ayrıca iki davada da tazminata mahkûm edilmiş olması, Türkiye aleyhine dava açmayı düşünen Kıbrıslı Rumları cesaretlendirerek, gerçek değeri bile tazminatın yarısı etmeyen taşınmazlarına yüklü meblağlar alabilmek adına sıraya girmelerine neden olmuştur. AİHM'ye 1400'e yakın mülkiyet ihlali başvurusunda bulunulmuştur. Loizidou ve Arestis davalarındaki Türkiye'nin itirazlarını hiçbir şekilde dikkate almayıp, uluslararası hukuka uygun olarak yapılan Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesinden kaynaklanan Kıbrıslı Rumların mağduriyetleri ve hak ihlalleri üzerinde duran ve bu doğrultuda iki Türkiye aleyhinde davayı sonuçlandıran AİHM, objektifliğini bir kenara bırakıp Türkiye Kıbrıs davalarında taraf tutmayı yeğlemiştir. Uluslararası arenada mağdur Kıbrıslı Rumlar, işgalci olarak ta Kıbrıslı Türkler gösterilerek bu konunun çözümünde güçlü devletten Türklere yönelik herhangi bir güçlü devletten Türklere yönelik destek gelmemiştir. İki kesmin barış içinde yaşaması amaçlanarak düzenlenen Annan Planı buna en güzel örnektir. Plan Kıbrıslı Rumların çıkarlarına öncelik vererek Kıbrıslı Türkleri ikinci planda bırakmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AĞAOĞLU, Mehmet Ali-KÖKER, Levent, **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, İmge Kitapevi, 5. Baskı, Ankara 2004.

AKSU, Aslı ile “Arestis Davası ve Kıbrıs” Konusunda Yapılan Özel Görüşme, Ankara, 24.5.2007.

ANAYURT, Ömer, **Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu**, Seçkin Yayınları, Ankara 2004.

Ankara Barosu Kıbrıs Kurulu, **Annan Planında Mülkiyet Konusuna Eleştiriler**, Ankara Barosu, Ankara 2003.

AYDIN, Abdullah, **Kur’an-ı Kerim ve Meali**, Seda Yayınları, İstanbul 2004.

AYDIN, Fuat, **Yahudilik**, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.

AYDOĞDU, Ahmet, **Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları Annan Planı ve Referandum Süreci**, Asil Yayınevi, Ankara 2005.

AYKOÇ, Emre, *Loizidou Davasının Türk Dış Politikası'na Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2003.

BAKIRCI, Fahri, **John Locke'ta Mülkiyet Anlayışı**, Babil Yayıncılık, Ankara 2004.

BAŞ, Erdoğan-İNCİ Salih, **Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam**, Ekrem Yayınları, İstanbul 2004.

BAYKAL, Ferit Hakan, PANEL, “Kıbrıs'ın Yarını”, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2005.

BOZKURT, Enver-POYRAZ, Yasin-KÜTÜKÇÜ, Akif, **İnsan Hakları Mevzuatı**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004.

- BOZKURT, Enver-KANAT, Selim, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Elkitabı**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- BOZKURT, Enver-DEMİREL, Havva, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- BOZKURT, Enver, **İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.
- BOZKURT, Enver, **Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, 4. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2007.
- BUMİN, Tülin, **Hegel, Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.
- CHALLAYE, Felicien, Çev. Turgut AYTUĞ, **Mülkiyetin Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul 1993.
- ÇOBAN, Ali Rıza, **Protection of Property Rights Within The European Convention On Human Rights**, Ashgate Publishing Company, Burlington 2004.
- DAĞ, Ahmet Emin, **Uluslararası İlişkiler Diplomasisi Sözlüğü**, Anka Yayınları, İstanbul 2004.
- DENKTAŞ, Rauf, **Yeniden 12'ye 5 Kala**, Remzi Kitapevi, İstanbul 2005.
- Dışişleri Bakanlığı, Kıbrıs'taki Mülkiyet Davaları ve Bu Davaların Türkiye'ye Etkisi, 14.05.2007 ve 22.06.2007.
- DOĞRU, Osman, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları**, Cilt: 1, 2. Baskı, Ankara Açık Ceza Evi Matbaası, Ankara 2003
- EGİNEL, Taner, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kıbrıs'la İlgili Kararlarının Eleştirisi**, Ünlem Yayınevi, Girne 2006.
- ERGÜL, Ergin, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulaması**, 2. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara 2004.

- GEDİKLİ, Yusuf, **Kıbrıs'ta En Uygun Çözüm Nedir?** Ufuk Yayınları, İstanbul 2003.
- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 5. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara 2004.
- GÖZE, Ayferi, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, 8. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 1998.
- GÖZLÜGÖL, Said Vakkas, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuza Etkisi**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2002.
- GÜRİZ, Adnan, **Hukuk Felsefesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 511, 4. Baskı, Ankara 1996.
- GÜRİZ, Adnan, **Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu**, A.Ü.H.F. Yayınları No: 253, Ankara 1976.
- GÜRİZ, Adnan, **Kapitalist İdeoloji Üzerine Bir İnceleme**, Siyasal Kitapevi, Ankara 1995.
- GÜVEN, Erdal, **Helsinki'den Kopenhag'a Kıbrıs**, Om Yayınevi, İstanbul 2003.
- HEGEL, G.W.F., Çev. Cenap KARAKAYA, **Hukuk Felsefesinin Prensipleri**, Sosyal Yayınları, İstanbul 1991.
- HİLAV, Selahattin, **Felsefe Yazıları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993.
- İMAMOĞLU, M. Altuğ, **Mülkiyet ve Toprak Sistemleri**, Yazıt Yayın Dağıtım, Ankara 2006.
- İSMAİL, Sebahattin, **Self-Determinasyon ve Kıbrıs Türk Halkı**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990.
- KANT, Immanuel, Çev. Nejat BOZKURT, **Seçilmiş Yazılar**, Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul 1984.
- KARADENİZ, ÇELEBİCAN, Özcan, **Roma Eşya Hukuku**, Turhan Kitapevi, Ankara 2000.

- KARADENİZ, ÇELEBİCAN, Özcan, **Roma Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2003.
- KARTAL, Nihat, **Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü İstanbul Bölge Müdürlüğü I. Mülkiyet Sempozyumu**, İstanbul 1998.
- KROPOTKİN, Pyotr, Çev. Işık ERGÜDEN, **Anarşi Felsefesi- İdeali**, Kaos Yayınları, İstanbul 2001.
- LEVİ, Selim, **Yabancıların Taşınmaz Mal Edinmeleri**, Legal Yayınları, İstanbul 2006.
- MİLL, John Stuart, Çev. Osman DOSTEL, Mehmet, **Hürriyet Üstüne**, Cantekin Matbaası, Ankara 2003.
- MONK, Lain Hampsher, **Modern Siyasal Düşünce Tarihi**, Say Yayınları, İstanbul 2004.
- MURAY, Gilbert, Çev. Osman DERİNSU, **Yunan Medeniyeti Niçin Ebedidir?**, Nümune Matbaası, İstanbul 1940.
- NECATİGİL, M.Saim, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kıskaçında Türkiye**, Turhan Kitapevi, Ankara 2005.
- OĞUZ, Fuat, **Mülkiyet Hakları “Bir Ekonomik Analiz”**, Roma Yayınları, Ankara 2003.
- ÖRÜCÜ, Ersin, **Taşınmaz Mülkiyetine Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976.
- ÖZBEY, Özcan, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri**, Adalet Yayınevi, Ankara 2005.
- ÖZDEK, Yasemin, **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye, AİHS Sistemi AİHM Kararlarında Türkiye**, TODAİ Yayın, Ankara 2004.
- ÖZGÜVEN, Ali, **İktisadi Düşünceler–Doktrinler ve Teoriler**, Filiz Kitapevi, İstanbul 1992.
- ÖZMEN, Munci, **Farklı Bakış Tarzlarıyla İnsan Hakları Uygulamaları**, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara 2000.

- PROUDHON, Joseph, Çev. G. Vedat, ÜRETÜRK **Mülkiyet Nedir**, Ararat Yayınevi, İstanbul 1969.
- ROSEN, Michael (Der.), WOLFF, Jonathan, Çev. Sevda Hamit ÇALIŞKAN, **Siyasal Düşünce**, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2006.
- RUSSEL, Bertrand, Çev. Muhammer SENCER, **Batı Felsefesi Tarihi III**, Say Yayınları, İstanbul 2004
- SABINE, George, Çev. Özer OZANKAYA, **Yakınçağ Siyasal Düşünceler Tarihi**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1991.
- SEZER, Sema, **Kıbrıs Sorunu ve Türkiye- AB İlişkilerinde Kıbrıs Engeli**, Asam Yayınları, Ankara 2006.
- SOMÇAĞ, Selim, **AB-Kıbrıs-Ermenistan Bir Teslimiyet Güncesi**, 2006 Yayınevi, İstanbul 2006.
- STRATHERN, Paul, Çev. Mehmet UKŞUL, **90 Dakikada Kant**, Gendaş Yayınları, İstanbul 1998.
- ŞENEL Alaaddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, AÜSBY. No: 498, Sevinç Matbaası, Ankara 1982.
- ŞENEL, Alaaddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1996.
- TAHİROĞLU, Bülent, **Roma Hukukunda Mülkiyet Hakkının Sınırları**, 3. Baskı, Der Yayınevi, İstanbul 2001.
- THOMSON David, **Siyasi Düşünce Tarihi**, 3. Baskı, Şule Yayınları, İstanbul 2000.
- TUĞRUL, Saim, **Kamu Hukuku Açısından Mülkiyet Hakkı Ve Sınırlandırılması**, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 2004.
- TUNÇAY, Mete, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-I Eski ve Orta Çağlar**, Teori Yayınları, Ankara 1985.
- TUNÇAY, Mete, **Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.

- TURANLI, Rona, İktisadi **Düşünce Tarihi Kronolojik Evrimi**, Beta Yayınları, İstanbul 1988.
- TÜRK, Hikmet Sami, **Kıbrıs Sorunu Çözüm Zamanı**, Tesev Yayınları, Ankara 2003.
- USLU, Nasuh, **Türk Amerikan ilişkilerinde Kıbrıs**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2000.
- ÜNAL, Mehmet, “Ferdî Mülkiyetin Tarihi, Dini ve Beşeri Kökeni”, **Prof.Dr. Fikret Eren’e Armağan**, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.
- ÜNAL, Şeref, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 89, Ankara 2001.
- VEZİROĞLU, Fuat, **Annan Planı ve Yalan Makinaları**, 3. Baskı, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2003.
- WOOSCOCK, George, Çev. Ergün TUNCALI, **Anarşizm**, Bahar Matbaası, İstanbul 1967.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, Şahin, **Hegel Felsefesi’nde Birey, Toplum, Devlet İlişkileri**, Birey Toplum Yayınları, Ankara 1985.

MAKALELER

- “Annan Planı’na Temel İtiraz Noktaları”, **2023 Dergisi**, Sayı: 36, 2004.
- BİLİR, Faruk, “*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yapısı ve 14 Nolu Protokol*”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1, Cilt: 55, 2006.
- BULUNÇ, Ahmet, Zeki, “AB Üyelik Sürecinin Türkiye’nin Kıbrıs Politikasına Etkileri ve Annan Planı”, **Türk Dış Politikası Sempozyumu Kafkasya ve Orta Asya Araştırma Merkezi Yayınları No:1**, Ankara 2005.

- CENGİZ, Serkan, “14 Nolu Protokol ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Getirilecek Olan Değişiklikler ”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 56, 2005.
- CÖMERT, Servet, ED. KALAYCI, İrfan, **Kıbrıs ve Geleceği**, “Kıbrıs Sorunu: Tarihsel Bir Perspektif ve Annan Planı”, 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- ÇEÇEN, Anıl, ED. KANTARCI, Şenol, **Kıbrıs Laboratuvarı**, “Loizidou Davası”, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005.
- ÇOBAN, Ali Rıza, “Mülkiyet Bir İnsan Hakkımıdır.”, **Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Enstitüsü Dergisi Bilim Yolu**, Özel Sayı: 3, Başak Matbaacılık, 2003.
- DURUSOY, Serap, ED. KALAYCI, İrfan, **Kıbrıs Ve Geleceği**, “Kıbrıs Sorununu Çözmeye Yönelik Annan Planının Ekonomik Yansımaları,” Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- FIRAT, Melek, “Kronik”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 59/2, Ankara 2004.
- GÜREL, Şükrü Sina, “**Gelinen Aşamada Kıbrıs ve Türkiye'nin Politikası**”, 23. Jeopolitik Tartışma Toplantısı 12 Mart 2004, ASAM, Ankara 2004.
- KANDEMİR, Nüzhet, “Türkiye'nin AB Politikası”, **Türk Dış Politikası Sempozyumu**, Kafkasya ve Orta Asya Araştırma Merkezi Yayınları No: 1, Ankara 2005.
- KARDAŞ, Ümit, ED. KALAYCI, İrfan, **Kıbrıs Ve Geleceği**, “Annan Planı Temelinde Kıbrıs Sorununa Karşı Çözüm Önerileri”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- KİBAROĞLU, Mustafa, “Ege- Doğu Akdeniz Denkleminde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Annan Planı”, **Mülkiye**, Sayı: 242, Cilt: 28, 2006.
- KODAMAN, Bayram, “Kıbrıs Meselesi ve Annan Planı”, **Türk Yurdu**, Cilt: 23, Sayı: 187, 2003.

- KULOĞLU, Armağan, “Kıbrıs Konusunda Yeni Bir Süreç ve Türkiye'nin Politikası”, **Türk Dış Politikası Sempozyumu**, Kafkasya ve Orta Asya Araştırma Merkezi Yayınları No: 1, Ankara 2005.
- OSMANÇAVUŞOĞLU OKTAY, Emel-A. KULOĞLU-A. ÖZKAN, “Kıbrıs İçin Çözümün Neresinde? Birleşmiş Milletler Kapsamlı Çözüm Belgesi'nin Değerlendirilmesi ve Geleceğe İlişkin Beklentiler” **Stratejik Analiz**, Cilt: 3, Sayı: 36 2003.
- ÖZ, Turgut, “AİHM Kararı Işığında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Hakkında Uluslararası Anlaşma Uyarınca Mülkiyet Hakkının ve Diğer Bazı Malvarlığı Haklarının Korunması”, **Çetingil ve Kender'e 50. Yıl Birlikte Çalışma Yılı Armağanı**, Çizgi Basın Yayın Dağıtım, İstanbul 2007.
- ÖZKAN, Ayşe, “Kıbrıs'taki Mülkiyet Uyuşmazlığında, AİHM ve KKTC Yargısı Arasında Çözüm Girişimleri”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 4, Sayı: 42, 2003.
- SERDAR, A. Seda, “Vazgeçilmeyen Ada Kıbrıs”, **Yeni Türkiye AB Özel Sayısı I**, yıl: 6, Sayı: 35, 2006.
- SEZER, Sema, “Türkiye- AB-Kıbrıs Üçgeninde Şizofrenik İlişkiler”, **Stratejik Analiz**, Sayı: 81.
- SEZER, Sema, “Kıbrıs'ta Saatli Bomba: Mülkiyet Sorunu”, **Stratejik Analiz**, Sayı: 70, 2006.
- SOYDAN, Billur Yaltı, “ Mülkiyet Hakkı Versus Vergilendirme Yetkisi: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine Göre Mülkiyet Hakkına Müdahalenin Sınırı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 227, 2000.
- TIRYAKI, Sylvia, “Mülkiyet, Komisyon ve Kıbrıs”, **TESEV AB Bülteni**, Sayı: 1, 2006.
- TUNCER, Hüner, “Annan Planı, Dolaylı Enosis'i Desteklemekte”, **Jeopolitik Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 10, 2004.
- YILDIZ, Burhan, “Mülkiyet Hakkı ve Mülkiyetin Korunması”, **Hukuk ve Demokrasi**, Sayı: 5, 2004.

GAZETELER

CURA, Ali, Milli Gazete, Yıl: 35, Sayı: 12376

EMİNAĞAOĞLU, Ömer, Faruk, Radikal Gazetesi, Sayı: 3159, Yıl: 9.

HASGÜLER, Mehmet, “Türkiye’nin Loizidou Açmazı”, Zaman Gazetesi,
01.12.2003.

Milli Gazete, Yıl: 35, Sayı: 12461.

Milli Gazete, Yıl: 35, Sayı: 12461.

Radikal Gazetesi, Yıl:10, Sayı: 3359.

Radikal Gazetesi, Yıl:10, Sayı: 3540.

ÜNAL, Hasan, Milli Gazete, Yıl:33, Sayı: 11923.

İNTERNET ADRESLERİ

BOYAR, Oya İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Son Kararları, <http://aihmadoluu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=205> (Erişim Tarihi: 23.03.2007)

ÇAĞLAR, Bakır, “Türkiye’nin AB üyeliğine doğru düzenli ilerleme 2003 Raporu, 2003 Strateji Belgesi ve Kıbrıs Sorunu–2”, http://www.tgc.org.tr/arsiv/bakir_caglar/yazi11.htm

“Case of Lizidou v Turkey: Background to the Case and Summary”
[http://www.cyprus.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/5C68B7708B5BA334C2256DC30079B1EA/\\$file/Case%20of%20Loizidou%20v%20Turkey.pdf?OpenElement](http://www.cyprus.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/5C68B7708B5BA334C2256DC30079B1EA/$file/Case%20of%20Loizidou%20v%20Turkey.pdf?OpenElement) (Erişim tarihi: 14.06.2007)

“Chamber Judgement Xenides- Arestis v. Turkey”(Erişim Tarihi:18.05.2007)
http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/Dec/ChamberJudgmentXenides-AristesvTurkey221205.htm#_ftn1

DAL, Süleyman, Batılı Mülkiyetin Tenkidi, <http://www.geocities.com/suleymandalupto/akademarsiv46.htm>, (Erişim Tarihi: 07.02.2007).

- DİNÇ, Güney, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Mülkiyet Hakkı, <http://www.rightsagenda.org/main.php?id=60> (Erişim Tarihi: 17.02.2007).
- DOĞRU, Osman, <http://aihm.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=118> (Erişim Tarihi: 21.03.2007).
- European Court of Human Rights, Mellacher et. al. v. Austria, Application Nos.10522/83, 11011/84 and 11070/84, Judgement of 19 December 1989. <http://www.humanrights.is/the-human-rights-rpoject/humanrightscasesandmaterials/cases/regionalcases/europeancourtofhumanrights/nr/589> (Erişim Tarihi: 23.03.2007)
- Giacomo T. Polcan, Kutsal Kitaplar, Örgütlü Dinler ve Kölelik, Kutsal Kitapların İdeolojisi, Tevrat, <http://law.ankara.edu.tr/~erdogan/dinkole.htm>, (Erişim Tarihi: 20.11.2006)
- GÜLSOY, Tevfik, “John Locke’un Siyaset Teorisinin Temel Kavramları ve Yasama Gücü”, <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TGuelsoy1.html#fn6>. (Erişim Tarihi: 14.02.2007)
- IŞIKLAR, Celal, AİHM’nin Disiplin Kuruluna İlişkin Kararları http://www.msb.gov.tr/prgs/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDN O=69 (Erişim Tarihi: 20.02.2007)
- İslamda Mülkiyet, http://www.geocities.com/islam_pencereleri/islam_mülkiyet.htm. (Erişim Tarihi:10.10.2006)
- <http://www.yeryuzunden.de/kapitalizm.htm> (Erişim Tarihi: 07.02.2007)
- KARAASLAN, Erol, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yapısı ve Yargılama Yöntemi, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/400.doc> (Erişim Tarihi: 20.02.2007)
- KARLUK, Rıdvan, http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=18631 (Erişim Tarihi: 28.08.2007)
- KARMAN, Züleyha, “KKTC’de Yeni Mülkiyet Yasası” <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=37439&l=1> (Erişim Tarihi: 27.06.2007)

“KKTC Hudutları Dahilinde Kalan ve Anayasanın 159. Maddesinin 4. Fıkrası Kapsamına Giren Taşınmaz Malların Tazmini Yasası”, <http://www.cm.gov.nc.tr/yasalar/2003/49-2003.htm> (Erişim Tarihi: 11.05.2007)

KROPOTKİNE, Pyotr, **Pierre Joseph Proudhon ve Düşünceleri**, <http://flag.blackened.net/kara/political/proudhon/tproh3.html>, (Erişim Tarihi: 10.02.2007)

The Right to Property Under Article 21 of American Convention on Human Rights,

http://www.javier-leon-diaz.com/docs/Right_Status.htm (Erişim Tarihi: 27.02.2007)

SEZER, Sema, AKP ve Kıbrıs Bir Dönem Analizi, www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID?=1713&kat2=2 (Erişim Tarihi: 20.08.2007)

SEZER, Sema, “Belgeleriyle Arestis Davası ve Kıbrıs’ta Gaspedilen Türk Vakıf Malları”, <http://www.asam.org.tr/temp/temp302.pdf>, s.1-7. (Erişim Tarihi:10.06.2007)

SEZER, Sema, “KKTC Mülkiyet Rejimini Değiştirme Girişimi İle İlgili Ön Değerlendirme”,http://washingtonhaber.blogspot.com/2005_12_01archive.html (Erişim Tarihi: 22.06.2007)

STEPHEN, Michael, “Kıbrıs AB Üyesi Neden Şimdi Olmamalı”, <http://www.trncinfo.com/TURKCE/aciklamalar/050302.htm>

YAKUT, Kemal, Kapitalizmin, Sosyalizmin ve Milliyetçiliğin Ortaya Çıkması, <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2292/unite05.pdf>, s. 90, (Erişim Tarihi:11.12.2006)

2002 Türkiye İnsan Hakları Raporu, http://www.tihv.org.tr/data/Yayinlar/Turkiye_Insan_Haklari_Raporu/Ra_2002_Turkiye_Insan_Haklari_Raporu.pdf

http://sourtimes.org/show.asp?t=mülkiyet_hakkı, (Erişim Tarihi: 31.08.2006)

<http://www.e-felsefe.com/filozoflar/aristoteles.html> (Erişim Tarihi 02.09.2006)

<http://www.siyasetvepolitika.com/gorusler-ve-doktrinler/anarsizm.html>
(Erişim Tarihi: 10.02.2007)

<http://www.bydigi.com/felsefe/3923-anarsistler-neden-ozel-mulkiyete-karsidirrlar.html> Anarşizm (Erişim Tarihi:10.02.2007)

http://www.tohav.org/aihmk/akkus_turkiye.pdf (Erişim Tarihi:20.03.2007)

<http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihmk/karar/akkus.doc> (Erişim Tarihi: 20.03.2007)

<http://www.ces.boun.edu.tr/adalet/insanhaklari.pdf>

<http://www.avrupakonseyi.org.tr/aihmk.htm>. (Erişim Tarihi:13.02.2007)

<http://www.ihd.org.tr/aihmk/index1.html> (Erişim Tarihi: 13.02.2007)

<http://www.hic-mena.org/documents/Loizidou.doc> (Erişim Tarihi: 10.06.2007)

[http://www.ctpkibris.org/Belgeler/loizidou%20\(article%2050\).jud%20batj.doc](http://www.ctpkibris.org/Belgeler/loizidou%20(article%2050).jud%20batj.doc)
(Erişim Tarihi: 10.06.2007)

Loizidou'dan Sonrası, http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=1354.

http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/Dec/ChamberJudgmentXenides-AristesvTurkey221205.htm#_ftn1

“Chamber Judgement Xenides- Arestis v. Turkey”(Erişim Tarihi:18.05.2007)

<http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/aihmk/CASEOFXENIDESARESTISTURKEY.doc>* (Erişim Tarihi:18.05.2007)

http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/Dec/ChamberJudgmentXenides-AristesvTurkey221205.htm#_ftn1

http://www.iussoftware.si/EUII/EUCHR/dokumenti/2005/12/CASE_OF_XENIDESARESTIS_v._TURKEY_22_12_2005.html (Erişim Tarihi: 18.05.2007)

http://www.ius-software.si/EUII/EUCHR/dokumenti/2005/12/CASE_OF_XENIDES-ARESTIS_v._TURKEY_22_12_2005.html (Erişim Tarihi: 15.06.2007)

http://www.coe.int/T/D/Kommunikation_und_politische_Forschung/Presse_und_online_Info/Presseinfos/2006/20061207-761-GH-Xenides.asp (Erişim Tarihi:15.6.2007)

http://tr.greekmurderers.net/index.php?option=com_content&task=view&id=703&Itemid=35 (Erişim Tarihi: 28.06.2007)

<http://www.thefreelibrary.com/Mulkiyet+Hakkina+Ilişkin+Davalarda+Yeni+Bir+Strateji+Onerisi.-a0144051595> (Erişim Tarihi: 03.07.2007)

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/210/AND9.htm>
(Erişim Tarihi: 25-5-2007)

<http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber/16-Haziran.htm> (Erişim Tarihi: 10.06.2007)

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Zonguldak'ta doğdu. 1998 yılında Mersin Dumlupınar Lisesi'nden mezun oldu. 1999 yılında Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde üniversite eğitime başladı. 2004 yılının Mayıs ayında Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Devletler Hukuku Anabilim Dalı'nda Araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Aynı yıl Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans eğitime başladı. Halen adı geçen üniversitede göreve devam etmektedir.